

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Forord

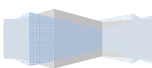
Denne masteroppgaven, som utgjør 45 studiepoeng, er en del av masterstudiet i Innovasjon og næringsutvikling ved Høgskolen i Lillehammer. Utgangspunktet for denne oppgaven er min stilling i Senja Næringshage som prosjektleder for Kvinnovasjon i Troms fylke, og de erfaringer jeg har fra det virkelige livet når det gjelder bedriftsetableringer og kvinnelige gründere. Jobben min er å planlegge, organisere og gjennomføre SIVAs kvinnesatsing kalt Kvinnovasjon.

Arbeidet med denne oppgaven startet i 2010, da jeg begynte i jobb som prosjektleder for prosjektet Kvinnovasjon Troms ved Senja Næringshage. Det å jobbe med kvinnelige gründere er svært inspirerende og givende. I hverdagen som prosjektleder har jeg opplevd at det er en stor samfunns – og politisk interesse for et slikt arbeid. Prosjektet Kvinnovasjon er et krevende prosjekt, hvor det ikke finnes en universell oppskrift for hvordan dette arbeidet skal gjøres. I løpet av året 2011 har jeg fått større interesse for å studere nærmere hvordan prosjektet Kvinnovasjon er organisert i andre fylker, hvordan de regionale forskjellene spiller inn for gjennomføringen av prosjektet og hvilke forutsetninger kvinnelige entreprenører har i de forskjellige fylkene. Etter et møte med andre prosjektledere i Oslo, i mars 2011, i forbindelse med en følgeevaluering av Kvinnovasjon, har jeg bestemt meg for å skrive min masteroppgave om denne problematikken.

I arbeidet med oppgaven har jeg fått god hjelp fra flere hold. Først og fremst vil jeg takke min veileder, professoren Håvard Teigen ved Høgskolen i Lillehammer, som med entusiasme for oppgaven, oppmuntrende ord og gode tilbakemeldinger har vært usedvanlig for å hjelpe meg med dette arbeidet.

Til mine arbeidskolleger og min leder Gro Lamark, takk at dere har støttet og har hatt tro på meg. Mine gode diskusjonspartnere, Brit Kufaas, Marit Røttingsnes Westlie, Astrid Steinsland og Ingrid Solberg Sætre, takk for at dere har vært så engasjerte og har brukt tiden på meg. Mange takk til alle kvinnelige gründere som i sin travle hverdag har brukt tid på å svare på min spørreundersøkelse, har kommet med mye verdifull informasjon og har inspirert meg i min jobb med oppgaven. Og til sist, takk til Vidar som har vært tålmodig samtalepartner innen hele prosessen.

Lillehammer, oktober 2012.

Sammendrag

Et utgangspunkt for denne oppgaven var problemstillingen:

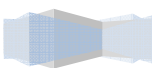
”Hva kan forklare resultatene i de regionale Kvinnovasjonsprosjekter?”

Oppgavens problemstilling bygger på en hypotese om at resultatene av de regionale kvinnovasjonsprosjektene er avhengig av mange underforliggende faktorer, som organisering, finansiering og gjennomføring av prosjektene, samt de regionale og næringsstrukturelle forskjellene. Det stilles spørsmål om i hvilken grad disse faktorene spiller inn, og hvorfor prosjektresultatene er forskjellige i de ulike regionene. Videre drøftes det overordnede perspektivet på kjønn og entreprenørskap, innovasjons- og vekstambisjoner hos kvinnelige gründere. Temaet er i det følgende avgrenset til å belyse samspillet mellom kjønnsperspektivet i entreprenørskap og resultatene for Kvinnovasjon som virkemiddel.

Det er anvendt et åpent, eksplorativt metodedesign, samt deskriptivt analyse av innsamlede fakta. Dette for å kunne beskrive prosjektene detaljert og sammenligne de. Data er hentet inn gjennom tre intervju med prosjektlederne fra de undersøkte fylkene og SIVA, og en spørreundersøkelse av tretti deltakere i Kvinnovasjon.

Et viktig funn at Kvinnovasjon i regionene er et viktig verktøy for kvinnelige gründere, men at resultatene for de ulike prosjektene forklares med sammenheng mellom de samfunnsmessige holdninger til kvinnelig entreprenørskap, ulike nærings- og infrastrukturer i regionene, og samhandlingen på tvers av virkemiddelapparatet og miljøene som jobber sammen i prosjektene.

Et annet viktig funn er at utformingen av Kvinnovasjon er forskjellig i de ulike regionene. Regionale og lokale forskjeller i kultur, nærings- og befolkningsgrunnlag bidrar til å skape variasjoner i prosjektenes organisering og gjennomføring. Dette åpner for at prosjektene kan knyttes opp til de regionale utviklingsmål, samt de regionale næringspolitiske bestemmelser. Samtidig vil det være en styrke at Kvinnovasjon i regionene har en sterk forankring til overordnede mål for det nasjonale prosjektet.

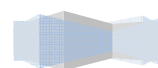

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Innhold

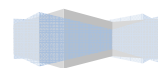
Forord	2
Sammendrag	3
1 Innledning	6
1.1 Bakgrunn	6
1.2 Problemstillingen og forskningsspørsmål	6
1.3 Fakta	8
1.3.1 Det nasjonale perspektivet	8
1.3.2 Det regionale perspektivet.....	10
1.3.3 Kvinnovasjon Troms	11
1.3.4 Kvinnovasjon Østfold	12
1.3.5 Kvinnovasjon Hordaland.....	12
1.4 Oppgavens disposisjon	14
1.5 Oppgavens avgrensning.....	15
2 Teori.....	16
2.1 Teoretisk rammeverk.....	16
2.2 Entreprenørskap og kjønn. Kvinnenes rolle i entreprenørskap.	17
2.3 Innovasjonsteori.....	22
2.4 Innovasjon og vekst i små bedrifter drevet av kvinner.....	26
2.4.1 Hvordan måles bedriftenes vekst?.....	28
2.4.2 Hvordan måles innovasjonsgrad?.....	28
2.4.3 Nettverkene og innovasjon.....	30
2.5 Regionale perspektiver på entreprenørskap og innovasjon	30
3 Metode	35
3.1 Oppgavens metodiske tilnærming	35
3.2 Problemstilling og forskningsspørsmål	35
3.3 Forskningsmetode.....	35
3.3.1 Kvantitativ versus kvalitativ metode.....	36
3.3.2 Metodetriangulering	37
3.4 Forskningsprosessen	37
3.5 Intervjuene	38
3.6 Spørreundersøkelsen.....	40
3.7 Populasjon og utvalg	41
3.8 Intervju.....	42

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

3.9	Intervjuguide og spørreskjema	42
3.10	Egne observasjoner	43
3.11	Oppgavens styrke og svakheter	43
4	Empiri og Analyse	45
4.1	Introduksjon	45
4.2	Kvinnelige gründere	46
4.3	Kvinner som våger?	49
4.4	Innovasjon og vekst i bedrifter drevet av kvinner	52
4.5	Strategier i prosjektet Kvinnovasjon	56
4.5.1	Fagsamlinger	56
4.5.2	Oppfølging mellom samlingene	57
4.5.3	Nettverksbygging	58
4.5.4	Kompetanseheving/Kurs	59
4.5.5	Veiledning og mentorordning	59
4.5.6	Prosjektorganisering	60
4.5.7	Om Kvinnovasjon	62
4.6	Kvinnovasjon i regionene	65
5	Oppsummering og konklusjon	72
5.1	Oppsummering	72
5.1.1	Strategier i Kvinnovasjon	72
5.1.2	Regionale perspektiver i Kvinnovasjon	74
5.2	Videre forskning	75
	Litteraturliste	76
	Vedlegg 1: Intervjuguide for prosjektleder i SIVA	79
	Vedlegg 2: Intervjuguide for prosjektledere i de regionale prosjektene	82
	Vedlegg 3: Intervjuguide for deltakere i prosjektet Kvinnovasjon	87

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Kvinnovasjon er et prosjekt som er finansiert av SIVA og Fylkeskommunene, og gjennomføres for tiden i 15 fylker.¹ Målgruppen for prosjektet er kvinnelige entreprenører og bedrifter etablert av kvinner. Programmet har et spesielt fokus på vekst og kvinner som ønsker å starte i de lokale og regionale markedene. Målet er å øke antall kvinnelige gründere og øke ambisjonsnivået hos eksisterende bedrifter, drevet av kvinner, med hensyn til vekst og utvikling.

1.2 Problemstillingen og forskningsspørsmål

SIVAs kvinnerettede program Kvinnovasjon er et relativt nytt program, og gjelder for perioden 2009-2013. Selv om overordnede mål for prosjektet er felles: å øke antall kvinnelige etablerere fra dagens nivå til 40 %, er det forskjellige måter å gjennomføre og organisere prosjektet på i ulike fylker. Det er ingen grunn til å tro at det finnes en felles metode for prosjektgjennomføring eller et forsvarlig instrument for måling av måloppnåelse i Kvinnovasjonsprosjektene. Som utgangspunkt vil jeg sammenligne tre regionale prosjekter, Kvinnovasjon Troms, Kvinnovasjon i Østfold og Kvinnovasjon Hordaland.

Problemstillingen i min oppgave er derfor:

”Hva kan forklare resultatene i de regionale Kvinnovasjonsprosjekter?”

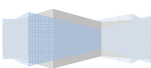
Det overordnede spørsmålet begrenser seg til å se på forholdene som påvirker resultatene for regionale kvinnovasjonsprosjekter i de tre overnevnte fylkene.

For å finne løsninger på problemstillingen vil jeg fokusere på to perspektiver:

1. Jeg vil undersøke og sammenligne hvordan prosjektene organiseres, finansieres og gjennomføres, og hva som ligger til grunn for de forskjellige måtene å jobbe på. Det som er også er meget interessant å undersøke, er de konkrete resultatene som

---

¹ SIVA- Selskapet for industrivekst. SIVA har som hovedoppgave å bidra til vekst og utvikling av næringslivet i distriktene.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

---

prosjektene i de respektive fylkene får i henhold til overordnede mål for Kvinnovasjon Norge. Dermed vil jeg finne svar på følgende forskningsspørsmål:

Hvordan prosjektets organisering, finansiering og gjennomføring påvirker resultatene for prosjektet?

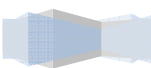
2. Denne oppgaven handler også om de regionale forskjellene når det gjelder forutsetninger både for gjennomføring av prosjektet og for kvinnelige entreprenører i forskjellige regioner. Derfor velger jeg å se nærmere på og sammenligne tre forskjellige fylker som gjennomfører prosjektet Kvinnovasjon: Troms, Hordaland og Østfold.

I denne oppgaven vil jeg studere nærmere på hvordan de geografiske forskjellene påvirker Kvinnovasjonsprosjektene. Gjennom disse studiene vil jeg komme nær problematikken rundt de ulike forutsetninger som kvinnelige gründere har i forskjellige regionene, og hva som påvirker kvinner til å bli etablerere.

Det er også interessant å se på hvordan den politiske holdningen til kvinnelig entreprenørskap i Norge generelt, og i de tre regionene jeg har valgt til min undersøkelse, spiller inn når det gjelder kvinnenenes valg å starte sin egen bedrift. Hvordan næringspolitisk kvinnesatsing som regjeringen har lansert i sin ”Handlingsplan for mer entreprenørskap blant kvinner” i 2008 fungerer i de tre fylkene, og hvordan det gjenspeiles i resultatene for Kvinnovasjonsprosjektene. Det andre forskningsspørsmålet blir formulert slik:

Hvordan de regionale og distriktpolitiske forskjellene påvirker resultatene for prosjektet?

Formålet med denne oppgaven er å se på hvordan alle overnevnte forutsetninger spiller inn SIVAs satsing på kvinnelige entreprenører, og hva som kan gjøres bedre. Jeg vil peke ut de viktige momentene i denne satsingen og komme med mine anbefalinger om hva som bør tas i betraktning ved gjennomføring av Kvinnovasjonsprosjektene. Kvinnovasjon er en relativt ny satsing på kvinnelige gründere og har et stort forbedringspotensial. Et svar på hvordan prosjektene bør organiseres, gjennomføres og evalueres vil være av betydning for de regionale

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

---

prosjektene og SIVA. Min ambisjon og motivasjon i dette arbeidet er at kvinnelige gründere i Norge skal få et bedre tilbud fra SIVA, som vil gjøre det lettere å tørre og starte egen bedrift og utvikle den eksisterende virksomhet.

Jeg vil her også forsøke å gi eksempler på de ulike prosjektene, beskrive og analysere dem, samt gi oversikt over forbedringsmuligheter. Hensikten er, via mine observasjoner og analyser, å gi leserne et innblikk i hvordan SIVAs satsing på kvinnelige gründere fungerer i dag, hva kvinnelige entreprenører etterspør og hva kan gjøres bedre i Kvinnovasjon.

1.3 Fakta

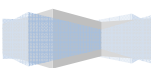
1.3.1 Det nasjonale perspektivet

Regjeringen presenterte 11. februar 2008 "Handlingsplan for mer entreprenørskap blant kvinner". Dette er en satsning på tvers av syv departementer som skal styrke kvinners rolle i næringslivet. Planen har sitt utspring i Soria Moria- erklæringen², og inneholder en rekke tiltak, som har sitt utspring i ulike organisasjoner som Innovasjon Norge, SIVA, Norges Forskningsråd, fylkeskommuner, kommuner og andre offentlige aktører. Handlingsplanen baserer seg i stor grad på Soria Moria -erklæringen som la vekt på følgende punkter for kvinnesatsingen i næringslivet:

- Utvikle en nasjonal handlingsplan for kvinnelige entreprenører og opprette finansieringsordninger som særlig stimulerer til innovasjon og entreprenørskap blant kvinner.
- Sikre gründere sosiale ordninger, blant annet ved å se på vilkårene for selvstendig næringsdrivende til å kombinere yrkeskarriere med barneomsorg.
- At elevene skal få være med i elevbedrifter, oppsøke læringsarenaer utenfor skoleporten og ha entreprenørskap inn som en del av grunnopplæringen i skolen.
- Føre en politikk som gir kvinner og menn like muligheter og reell likestilling; selv om norske kvinner og menn formelt sett har de samme rettighetene, er det langt igjen før vi har skapt reelt like muligheter.

---

² Soria Moria-erklæringen er en politisk erklæring som ligger til grunn for Jens Stoltenbergs andre regjering. I erklæringen angis det hva koalisjonsregjeringen av Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti prioriterer å satse på.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

”Handlingsplan for mer entreprenørskap blant kvinner”, Regjeringen.no

I handlingsplan for mer entreprenørskap blant kvinner, finnes det et tiltak som gjelder SIVA, nærmere bestemt Kvinnovasjon. SIVA har siden 2006 fått midler fra KRD for å følge opp kvinnelige gründere.³ Høsten 2008 ble kvinnesatsingen satt i gang i FOU – inkubatorprogrammet, i samspill med kvinnesatsingen i næringshagene i Norge. Fra 2009 ble dette arbeidet organisert som felles satsing, Kvinnovasjon. Målet med denne satsingen er å øke antall kvinnelige gründere og vekst i eksisterende bedrifter drevet av kvinner. Målgruppen er kvinnelige entreprenører og bedrifter etablert av kvinner.

Kvinnovasjonsprogrammet gjelder for perioden 2009-2013, og har en årlig bevilgning på 11 millioner kroner fra KRD. Programmet er rettet mot SIVAs ulike miljøer og inkluderer næringshagene, FoU-inkubatorene, industriinkubatorene og fra 2010 også mat- og naturinkubatorer. KRD har åpnet for at også NHD-finansierte inkubatorer i sentrale strøk kan delta i Kvinnovasjon under forutsetning av at det kan vises til en effekt også i distriktene.

Programmet gjennomføres ved at det organiseres regionale prosjekter i tilknytning til de ulike miljøene i SIVAs nettverk, og disse får tilskudd i forhold til størrelsen på prosjektet. Per i dag gjennomføres 15 regionale kvinnovasjonsprosjekter som involverer til sammen 73 innovasjonsmiljøer. Det er SIVA som koordinerer dette arbeidet. Satsingen foregår i samspill med Innovasjon Norge, Fylkeskommunene og andre aktører (Forskningsrådet).

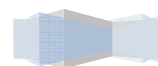
Regjeringen og Kommunal- og regionaldepartementet ønsker å mobilisere menneskelige ressurser over hele landet, og legge til rette for at folk skal kunne skape sin egen arbeidsplass der de selv ønsker å bo. I denne sammenhengen satses det spesielt på kvinnelig entreprenørskap. Dette er nedfelt i Stortingsmelding nr. 25 (2008-2009) «Lokal vekstkraft og framtidstru».

Overordnede mål for prosjektet Kvinnovasjon er å øke andelen av kvinnelige etablerere til 40 % i 2013, samt øke omsetting og antall ansatte i de eksisterende bedrifter som eies/drives av kvinner. For å nå dette målet jobber Kvinnovasjon i følgende retning:

- Mobilisering og motivasjon av kvinnelige gründere for å starte egen bedrift

---

³ KRD – Kommunal og regional departement. Departementet har ansvaret for bolig- og bygningspolitikken, distrikts- og regionalpolitikken, kommuneøkonomi, lokalforvaltning og gjennomføring av valg.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

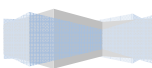

- Utvikling av ambisjonsnivå hos kvinnelige gründere med hensyn til vekst
- Kompetanseheving hos kvinnelige gründere med hensyn til fag relatert til bedriftsutvikling
- Nettverksbygging som gir kvinnelige gründere lettere tilgang til finansielle nettverk og risikokapital.

I dag skjer organisering og gjennomføring av prosjektet Kvinnovasjon, på ulike måter i de 15 regionene (fylker). Det er strukturelle forskjeller som er viktig å nevne her. Siden jeg har valgt 3 ulike fylker for min undersøkelse, vil jeg presentere den strukturelle og metodiske prosjektorganiseringen i disse fylkene.

1.3.2 Det regionale perspektivet

På regionalt nivå effektueres kvinnovasjonsprogrammet gjennom samarbeid i de regionale innovasjonsmiljøene. SIVA stiller krav om samarbeid mellom ulike miljø, og i programsatsingen for perioden 2009-2013 er det krav om at minimum 3 miljø må samarbeide om prosjektet. De regionale prosjektene er organisert på forskjellige måter, men oppgavene som skal utføres er de samme. Mobilisering av deltakere i prosjekter, planlegging og gjennomføring av aktiviteter, kompetanseheving hos deltakere, og profilering av satsingen er de viktigste oppgaver for alle samarbeidsmiljøer. Oversikten over miljøer som samarbeider om Kvinnovasjon i de regionale prosjektene er presentert i tabellen under.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Fylke	Samarbeidspartnere/miljø
Troms	Senja Næringshage ⁴ , Halti Næringshage, Norinnova og Næringshagen i Målselv
Østfold	Navet Næringshage, Inkubator Halden, Bioparken Ås og Borg Innovasjon
Hordaland	Voss Næringshage, Atheno, Næringshagen i Odda, Nyskapingsparken og Mongstad Næringshage

Figur 1. Samarbeidspartnere i regionale prosjektene

Alle prosjekter må søke om prosjektmidler, der samarbeidskontrakt vedlegges. Det skal defineres klart i søknaden hvordan deltakende miljø fordeler ansvar og oppgaver.

Rapportering til SIVA skjer skriftlig.

1.3.3 Kvinnovasjon Troms

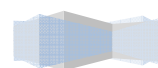
I Troms er det inngått et samarbeid mellom 4 innovasjonsmiljøer, Senja Næringshage, Næringshagen i Målselv, Halti Næringshage og Norinnova Technology Transfer⁵, og Kunnskapsparken Nord. Prosjektets geografiske nedslagsfelt er alle kommunene som sokner til de 5 nevnte aktørene, dvs. alle kommunene i hele Troms. Senja Næringshage har prosjektledelse, og har det overordnede ansvar for koordinering av prosjektet.

Prosjektet finansieres 50 % av Fylkeskommunen og 50 % av SIVA i perioder på 1 år, og det avsluttes 31.12 hvert år.

Prosjektleder er Senja Næringshage. De øvrige aktørene (Norinnova, Halti Næringshage, Kunnskapsparken Nord og Næringshagen i Målselv) deltar i ulike aktiviteter i prosjektet. Alle miljøene har en betydelig rolle i forhold til profilering av prosjektet og rekruttering av deltakere fra sin region, samt oppfølging av deltakere. Styringsgruppe for prosjektet består av alle nodeledere og en representant fra Fylkeskommunen. Dette medfører til at prosjektet har felles strategi for gjennomføring av prosjektet.

⁴ Næringshage er en samlokalisering av små, kunnskapsintensive virksomheter for å bygge opp et profesjonelt faglig og sosialt miljø.

⁵ Norinnova bidrar i kommersialisering av teknologi- og forskningsbaserte innovasjoner. Hovedvirkemidler er kompetanse, kontakt, kontor og kapital.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Prosjektet Kvinnovasjon i Troms har eksistert siden 2009, og det har vært over 120 kvinnelige gründere som har deltatt i forskjellige aktiviteter i regi av Kvinnovasjon siden starten.

Det gjennomføres et opptak til Kvinnovasjon i Troms. Det må sendes søknad med beskrivelse av forretningsideen og ambisjonsnivå for vekst, samt en CV fra en potensiell deltaker.

1.3.4 Kvinnovasjon Østfold

Prosjektet Kvinnovasjon i Østfold og Follo er et samarbeidsprosjekt blant 4 innovasjonsmiljøer; Næringshage Navet (Rakkestad), Borg Innovasjon, NCE⁶ Halden og Bioparken Ås⁷. Prosjektledelse er delegert til Navet Næringshage.

Samarbeidsmodell

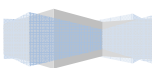
Aktiviteter i prosjektet: motivasjonsseminarer gjennomført av overnevnte miljøer og andre aktører. Deltakelse på større konferanser i Østfold og Oslo, temasamlinger som er åpen for alle, gründerkafé som arrangeres ca. en gang i måned, og etablererkurs i samarbeid med Etablererservice i Østfold, som også innbefatter mentorordningen. Det sendes ut nyhetsbrev til kvinnelige gründere og bedriftsledere med informasjon om aktiviteter og aktuelle kurs.

1.3.5 Kvinnovasjon Hordaland

Kvinnovasjon Hordaland er et samarbeidsprosjekt mellom følgende miljøer: Atheno AS i Sunnhordland⁸, Nyskapingsparken i Bergen og næringshagene på Voss, Odda og Mongstad.

⁶ NCE. Programmet Norwegian Centres of Expertise (NCE) er etablert for å forsterke innovasjonsaktiviteten i de mest vekstkraftige og internasjonalt orienterte næringsklyngene i Norge. Programmet skal bidra til å målrette, forbedre og akselerere pågående utviklingsprosesser i disse klyngene.

⁷ Bioparken AS er Innovation Centre og Science park samarbeider tett med den største BioScience R & D klyngen i Norge, basert på Aas, innenfor Oslo-regionen. Mer enn 1000 forskere bidrar til områdene i livet - biologi, mat og helse, akvakultur, dyrefôr og helse, miljø og land og naturressursforvaltning.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

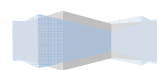

Totalt 5 noder. Hvert av miljøene har egen prosjektleder. I tillegg har Atheno AS hovedprosjektledelse og ansvar for koordinering av Kvinnovasjon i Hordaland. Det har vært sentralt for prosjektet å fokusere på tett samarbeid mellom miljøene. God infrastruktur i fylke gjør det mulig. Det har vært gjennomført 2-3 prosjektledermøter hvert år, hvor diskusjonstemaer har vært status i hvert miljø, felles aktiviteter, økonomi og lignende. Møter finner som regel sted i Nyskapingsparken i Bergen. Prosjektet gjennomfører følgende aktiviteter: nettverkssamlinger, temakvelder, og Kick-Off arrangementer som er åpen for alle kvinnelige gründere. Prosjektet holder åpen profil, hvor flest mulig kvinner kan delta, men det vurderes å organisere opptak til prosjektet. Samarbeidet mellom nodene fungerer bra, og det styrkes med bruk av ressurser og kompetanse som finnes i nodene. Prosjektet samarbeider tett med nøkkelaktørene i næringslivet, de kommunale næringsrådene og regionrådet, for å profilere Kvinnovasjon.

Som det framgår av informasjonen om de ulike prosjektene, har organisering av Kvinnovasjon forskjellig struktur og metode i sitt arbeid med kvinnelige gründere. Dette kan forklares med at regionene står fritt for å velge egen form for organisering og drift av Kvinnovasjon. Grunnen til ulikhetene kan være forskjeller i de regionale næringsstrukturer, samt geografiske forskjeller. Dette gir i sin tur forskjellig tilbud til kvinnelige gründere fra fylke til fylke. I de neste kapitlene vil jeg komme nærmere inn på disse forskjellene, beskrive de og gi en analyse av hvordan Kvinnovasjon fungerer i de tre regionene. Det teoretiske rammeverket som jeg presenterer i neste kapittel ligger til grunn for analysen, og forklarer til dels sammenhengene mellom de regionale forskjellene i drift av Kvinnovasjon, forutsetninger som kvinnelige gründere har i de ulike fylkene og resultatene av SIVAs satsing på kvinnelige gründere i henholdt til regjeringens ”Handlingsplan for mer entreprenørskap blant kvinner”.

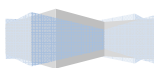
---

⁸ Atheno er en inkubatornettverk. Atheno si oppgave er å samla industrien på tvers av klynger, bransjar og kommunegrenser. Mellom desse skal det byggjast nettverk som skal bidra til å vidareutvikla eit allsidig industrimiljø gjennom felles utfordringar og moglegheiter (www.atheno.no)

1.4 Oppgavens disposisjon

Oppgaven er inndelt i seks kapitler. I kapittel 1, *Innledning*, ble det introdusert bakgrunn for oppgaven, problemstillingen med understøttende forskningsspørsmål, bakgrunnsfakta om de tre prosjektene som er undersøkt, og oppgavens disposisjon. Formålet med kapittel 2, *Teori*, er å presentere det teoretiske rammeverket, samt introdusere de begrepene og definisjonene som er av betydning. Kapitlet er inndelt i fire fragmenter og gir overblikk over fenomener som entreprenørskap og innovasjon, entreprenørskap i kjønnsperspektiv, innovasjon i små og mellomstore bedrifter, og regionale perspektiver på entreprenørskap. Overnevnte temaer er valgt med i forventning om at det teoretiske grunnlaget kan hjelpe til å finne svar på fremstilte forskningsspørsmål. I kapittel 3, *Metode*, gir beskrivelse av de metodiske valgene som har til hensikt å gi en fornuftig sammenheng mellom problemstillingen, innsamlet data og konklusjoner/anbefalinger. Siktemålet for kapittel 4, *Presentasjon av funn og data*, er å gjøre leseren kjent med resultatene av de regionale prosjektene i henhold til overordnede målsetninger for Kvinnovasjon. Samtidig har dette kapitlet til hensikt å fortelle om hvordan de forskjellige prosjektene fungerer. Dette kapitlet inneholder presentasjon av innsamlet datamateriale og fortolkning av funnene i undersøkelsen. I kapittel 5, *Avsluttende analyse og diskusjon*, ser jeg nærmere på resultater hentet fra dokumenter, intervju, og egne observasjoner. De empiriske funnene diskuteres og analyseres videre i dette kapitlet. Dette gir grunnlag for å besvare forskningsspørsmålene som er knyttet til problemstillingen. I det siste kapitlet 6, *Konklusjon og anbefalinger*, gjør jeg et forsøk på å oppsummere og resonere over funnene. Jeg forsøker også å gi svar på problemstillingen og gi noen anbefalinger om hva som kan gi bedre resultat av SIVAs satsing på kvinnelige gründere, programmet Kvinnovasjon.

Oppgavens oppbygning kan illustreres i figur under:

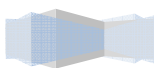
Figur 2. Oppgavens oppbygning

Litteraturliste er fremstilt i slutten av oppgaven og inneholder referanser både til nyere rapporter og eldre forskning i feltet.

1.5 Oppgavens avgrensning

På grunn av ressurs- og tidsbegrensning har jeg valgt å avgrense denne masteroppgaven både når det gjelder teorivalg og utvalget av respondenter for min undersøkelse. Det finnes mange teorier som fortjener oppmerksomhet, spesielt i feltet regional nærings – og innovasjonsutvikling. Valget av teoriene er bestemt av problemstillingen og forskningsspørsmålet.

Siden problemstillingen for min oppgave dreier seg om SIVAs kvinnesatsing, og nærmere bestemt prosjektet Kvinnovasjon, og at denne masteroppgaven er en komparativ studie, vil jeg avgrense det teoretiske grunnlaget til litteraturen som omfatter de mest relevante perspektiver på kvinner i entreprenørskap, innovasjon i små bedrifter og den regionale tilnærmingen til entreprenørskap.

2 Teori

2.1 Teoretisk rammeverk

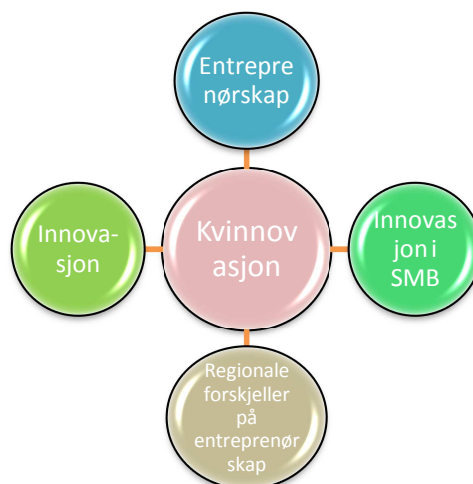
Det teoretiske rammeverket som blir brukt er avledet av problemstillingen:

”Hva kan forklare resultatene i de regionale Kvinnovasjonsprosjekter?”

For å gi bedre innsikt i prosessene som ligger til grunn for SIVAs Kvinnovasjongsatsingen, vil jeg først presentere fire teoretiske tilnærminger som er relevant for problemstillingen:

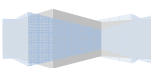
- Entreprenørskap og kjønn
- Innovasjonsteori
- Innovasjon i små bedrifter drevet av kvinner
- Regionale perspektiver på entreprenørskap

Oppgaven starter med teoriene om kjønn og entreprenørskap, som i analysedelen brukes for å belyse forskjellige forutsetninger for kvinner og menn i entreprenørskap. Innovasjonsteori er en viktig teori som understøtter hele entreprenørskapsbegrepet. Dersom kvinner starter hovedsakelig små og mellomstore bedrifter (SMB), vil det være viktig å se nærmere på hvordan entreprenørskap fungerer i SMB.⁹ Deretter går jeg gjennom den teoretiske tilnærmingen til regionale perspektiver på entreprenørskap.

Figur 3. Teoretisk rammeverk for studiet

⁹ SMB – små og mellomstore bedrifter. I Norge kategoriseres bedrifter som små når de har inntil 20 ansatte og mellomstore når de har mellom 20 og 100 ansatte.

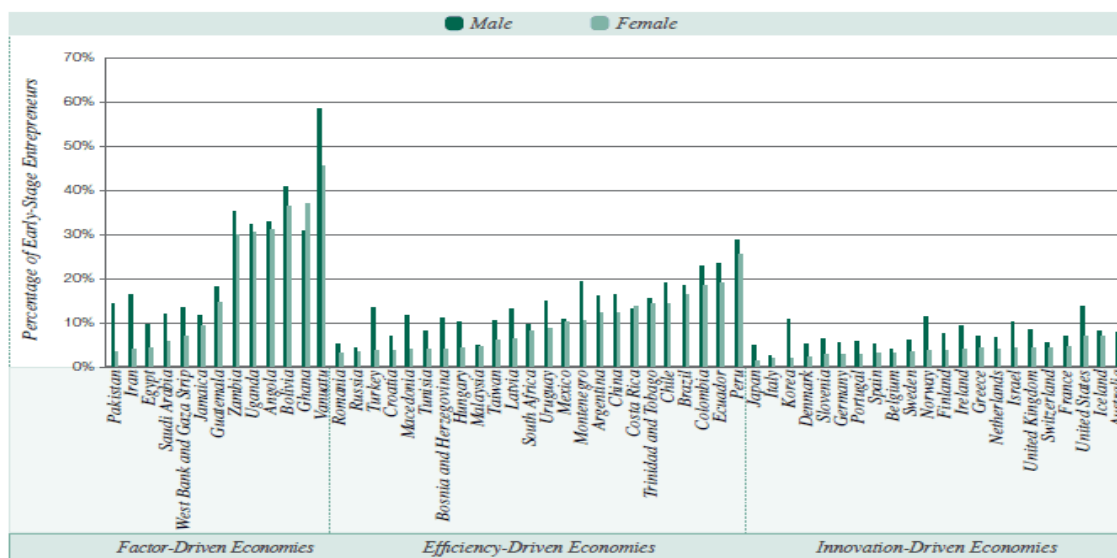
2.2 Entreprenørskap og kjønn. Kvinnenes rolle i entreprenørskap.

”Menn arbeider for å nå et mål. Kvinner arbeider for å avberge en katastrofe.”

Berit Ås

Det finnes flere studier som gir innsikt i omfanget av entreprenørskap i Norge, men forskningen viser ikke det komplette bildet av kvinnelig deltakelse i entreprenørskap. Dette på grunn av at det eksisterer kunnskapshull om norske forhold i feltet som studerer kvinnelige entreprenører (Ljunggren, 2009). Det er kjent at det er færre kvinner enn menn involvert i entreprenørskap. Global Entrepreneurship Monitor (GEM) publiserer årlig en rapport som gir indikasjoner på omfanget av en såkalt tidlig fase i entreprenøriell aktivitet (etableringer) fordelt etter kjønn.¹⁰ Rapporten analyserer den entreprenørielle kulturen i hvert land. GEM – rapporten for 2010 viser at det er ubalanse mellom kvinner og menn når det gjelder antall av nye etableringer, selv om total entreprenørskap i Norge har et relativt høyt nivå sammenliknet med andre land i (Innovation –Driven Economies), se figur 4.

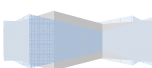
Figure 12: GEM Economies Ranked by Level of Female Participation in Total Early-Stage Entrepreneurship Activity (TEA) by Economic Group, 2010

Source: GEM Adult Population Survey (APS)

Figur 4. GEM rapport 2010. Antall nye etableringer sammenliknet med andre land med innovasjonsdrevet økonomi

¹⁰ GEM - The Global Entrepreneurship Monitor (GEM) project is an annual assessment of the entrepreneurial activity, aspirations and attitudes of individuals across a wide range of countries. Initiated in 1999 as a partnership between London Business School and Babson College, the first study covered 10 countries; since then nearly 100 'National Teams' from every corner of the globe have participated in the project, which continues to grow annually.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Hvordan kan en slik ubalanse mellom mannlige og kvinnelige etablerere forklares ut fra teoriene om entreprenørskap og kjønn?

Begrepet entreprenør knyttes ofte til den tysk – østerrikske økonomen Joseph Schumpeter (1883-1950) som var an av de som definerte entreprenørskap og entreprenøren i den økonomiske dimensjonen:

- Entreprenørskap er den kreative responsen på økonomisk utvikling.
- Entreprenørskap er en prosess som fører fram til ny virksomhet.
- Entreprenør er person eller gruppe som iverksetter den nye ideen, utvikler nye produkter og tjenester, går inn i nye markeder.

(Landstrøm, 2004)

I sin bok ”Entreprenørskap på norsk”, 2006, understreker Olav Spilling viktigheten av nyskaping og menneskets evne til å organisere en virksomhet som viktige elementer ved entreprenørskap. Med denne definisjonen av entreprenørskap ser vi at entreprenører er likestilte med andre økonomiske utviklingsaktører i Norge, og at entreprenørskap er godt representert i landet.

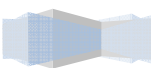
Når det gjelder kvinner i entreprenørskap er bildet noe annerledes. Statistikken forteller at et tilsynelatende likestilt land som Norge kommer dårlig ut når det gjelder kvinnes deltakelse i en viktig samfunnsaktivitet som entreprenørskap. I følge SSB har kvinner etablert bare 34 % av nystartede foretak i 2010 (www.SSB.no).¹¹ Disse tallene indikerer at en slik posisjon er ugunstig for norsk næringsliv, og at det potensialet som finnes i kvinnelige etablerere utnyttes dårlig i forhold til verdiskaping.

Hvorfor har vi denne ubalansen? Hvilke faktorene er det som påvirker den? Hva kan gjøres for å endre situasjonen og øke antall entreprenører blant kvinner i Norge?

Forskere mener at det ikke er mulig å kvotere seg til en bestemt kvinneandel blant bedriftsetablerere, og forklarer at kjønnskjevhetene i næringslivet er en følge av mer fundamentale prosesser i det kjønnsdelte norske samfunnet. (G. Alsos, E. Ljunggren, 2010). Hva ligger bakom denne skjevheten? Hvilke prosesser i samfunnet berører den ujevne fordelingen? Hvordan kan situasjonen forbedres og hvilke virkemidler trengs? Jeg skal gjøre

---

¹¹ SSB – Statistisk Sentralbyrå

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

---

et forsøk på å danne et mer komplett bilde, som videre kan gi en tilnærming til hva offentlige virkemidler kan gjøre for å komme nærmere målet om 40 % kvinnelige bedriftsetablerere innen 2013.

Hvorfor balansert kjønnsrepresentasjon? Argumenter for å få mer engasjement hos kvinner for deltakelse i entreprenørskap er mange. G.Alsos og L.Kolvereid, i sin artikkel ”Entrepreneurship among women in Norway”, kategoriserte ulike argumenter for satsing på kvinner i entreprenørskap til fire hovedtyper av argumenter.

- **Likestillingsargument:**

Kvinner bør ha samme muligheter til å bli entreprenør som menn. De bør få tilgang til den økonomiske og sosiale gevinsten i å være entreprenør. Forskjellen mellom menn og kvinner bør reduseres, slik at det skal være lik tilgang til finansiering, kunnskap, nettverk, osv. Tre argument for dette er:

- **Ressursargument:**

Kvinner som er underrepresentert i entreprenørskap er et uutnyttet potensial for verdiskapingen, en ressurs som samfunnet går glipp av. Kvinnenes deltakelse i entreprenørskap er altså viktig for verdiskaping i Norge.

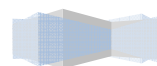
- **Alternativargument:**

Det kan være et bedre alternativ for kvinner å drive for seg selv og få de mulighetene, som ikke er tilgjengelig for en ansatt, blant annet å tilpasse arbeidslivet og karriere til sine kvinnelige liv.

- **Diversitetsargument:**

Representasjon av kvinner i entreprenørskap er viktig fordi kvinner starter en annerledes type bedrifter enn menn og dette kan skape større variasjoner og dermed øke robusthet i økonomien.

Kvinner opptrer annerledes i næringslivet og velger ofte andre bransjer enn menn (Alsos, 2006). En av årsakene til lavere kvinnerepresentasjon i entreprenørskap er at Norge har meget kjønnsfordelt utdannings- og arbeidsmarked. Bransjer er ofte delt i de ”typiske kvinnebransjer” og ”typiske bransjer for menn”. Det er hovedsakelig kvinner som er

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

---

overrepresentert i offentlig sektor og til en viss grad i tjenesteytende sektor. De fleste som jobber i barnehager, helsevesenet, skoler, med eldreomsorg og butikk er kvinner. Kvinner velger ofte yrker knyttet til omsorg og sosiale tjenester, mens de mest tradisjonelle yrker for menn er bygg, anlegg, ingeniørfag og teknologifag. Mange yrker som kvinner foretrekker, ivaretas i dag av offentlig sektor. Mulighetene for å etablere egen bedrift kunne vært større ved privatisering av deler av offentlig sektor.

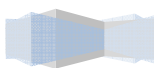
Det er få jenter i Norge som velger realfag. Norske jenter vet at de kan velge hvilken utdanning de vil, og det er akkurat det de gjør. Det er kulturen rundt, ikke yrkene i seg selv, som bestemmer om et yrke anses som feminint eller maskulint.

I kjønnsforskningslitteraturen er det vanlig å skille mellom tre ulike forståelser av kjønn (Harding, 1987 i Spilling, 2006):

- Kjønn som variabel. Her betrakter en kjønn som en variabel blant de andre.
- Kjønn som relasjon. Man ser på kjønn som noe som skapes i sosiale relasjoner.
- Kjønn som prosess. Her har man en forståelse av kjønn som foranderlig. Det vil si at avhengig av tid og sted forandres kunnskap om hvilken betydning kjønn har.

De tre forståelsene åpner for ulike tilnærminger i forskningen på kvinners rolle i entreprenørskap. Forskningen fram til 1970- tallet var en ikke opptatt av kjønn på etablereren, en forsket bare på (mannlige) entreprenører (Alsos og Ljunggren i Spilling, 2006)! I senere tid har behovet for å synliggjøre kvinnenenes situasjon økt, og forskning har rettet seg mot sammenligning av kvinner og menn ved å telle antall av respondenter i ulike situasjoner og roller. På 80- tallet ble entreprenørskap blant kvinner velkjent som et viktig distriktspolitisk virkemiddel, og temaet kjønn og entreprenørskap ble aktualisert også i forskningen. I slike studier behandles kjønn som variabel. Det vil si at det knyttes særlige egenskaper og kjennetegn til mannlige og kvinnelige entreprenører. Dette bidrar til todeling av kjønn, og til å opprettholde ulike kjønnsstereotyper. Å bruke kjønn som variabel i kvantitative studier er likevel viktig for å synliggjøre kvinner som entreprenører.

Forskere analyserer også på hva kvinner har å tilføre entreprenørskap og introduserer kjønnsbegrepet i relasjonsperspektiv (Ljunggren og Alsos, 2006). En tar utgangspunkt i at kvinner og menn har ulike erfaringer, og at de erfaringene kvinner har, er verdifulle for

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

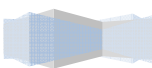
---

samfunnet. Kvinner skal ikke bare synliggjøres, men også tydeliggjøres. Det vil si at kjønn og dets egenskaper behandles i samfunnsperspektiv. Samfunnet har sine klare forventninger til hva det vil si å være kvinne. For eksempel har de fleste voksne mennesker forventninger om hva det vil si å være ”en god mor”. En god mor skal ikke prioritere sin karriere fremfor sine barn, hun skal være sammen med barna når de trenger henne. Kravene til ”en god far” er ikke det samme. Slik vokser det fram en kultur som legger et visst press på kvinnenens valg når det gjelder yrke eller deltakelse i arbeidslivet. Selvfølgelig gjenspeiler det seg i kvinnenens rolle i entreprenørskap, der kvinner er mer forsiktede, kanskje på grunn av mer tilknytning til hushold og barn.

Den tredje tilnærmingen er å se på kjønn som er en prosess, og at forståelse og innholdet forandres over tid og sted. Et godt og beskrivende eksempel presenteres i boken ”Entreprenørskap på norsk” (Alsos og Ljunggren i Spilling, 1998): i begynnelsen av 1900-tallet var det helt vanlig på familiebilder å avbilde guttebarn i en kjole. I dag er det ingen som ville finne på å kle sønnen sin i en kjole for fotograferingen. Årsakene til denne adferdsendringen kan være mange, men poenget er at dette er en god illustrasjon for at vår forståelse av kjønn, og hva som er vanlig adferd i relasjon til kjønn, forandres over tid. Det innebærer at grenser for forståelsen om kvinnelige egenskaper versus mannlige flyttes, og i den likestillingsprosessen vårt samfunn opplever, utvaskes disse grensene i en viss grad. Enkelt sagt, kvinner blir mer maskuline og overtar i mange tilfeller manns roller, og den feminine side forsterkes hos menn. Denne dynamikken er et resultat av samfunnsutviklingen. Regjeringen fører en politikk, hvor likestilling mellom kvinner og menn er høyt prioritert. Velferdsstatsmodellen har skapt gode muligheter for kvinner til å ta del i den økonomiske sfære.

De tre teoretiske tilnærmingene gir oss et overblikk på hvordan likheter og forskjeller mellom kvinner og menn kan behandles i diskusjon om kjønn i entreprenørskap. Vi har sett at entreprenørskap er en mannsdominert aktivitet, og at det er få kvinner som etablerer bedrifter i Norge. Hvorfor er det slik? Hvorfor ønsker ikke kvinner en karriere som gründer? For å få svar på disse spørsmålene bør en se nærmere på forutsetningene for kvinnelig entreprenørskap.

Undersøkelser viser at utdannelsesnivå og kompetanse spiller en viktig rolle ved etableringen av eget foretak (Ljunggren, 1998). Andel kvinner med høyere utdanning er stadig økende i Norge. I følge SSB, var det omtrent like mange yrkesaktive norske kvinner og menn som

hadde høyere utdanning i 2009. Og utviklingen går i retning av en klar kvinnedominans. Framskrivningene indikerer at tallet på kvinner med høyere utdanning vil øke betraktelig fram til 2030. Særlig er kvinnedominansen stor på høyskolene, hvor 6 av 10 studenter i dag er kvinner. Generelt har norske kvinner tilstrekkelig kompetanse for å være med på den entreprenørielle prosessen, men av ulike grunner vegrer de seg for den deltakelsen.

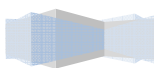
2.3 Innovasjonsteori

Kvinnovasjon er et ordspill som skal vise at dette er et innovasjonsprosjekt. Gründerskap og innovasjon omtales ofte som to sider av samme sak, men selv om det finnes en sammenheng mellom de to begrepene, er definisjonene av gründerskap og innovasjon forskjellige.

Utrykket innovasjon kommer fra det latinske ordet ”innovare”, som betyr å fornye, å lage noe nytt (St. meld. Nr. 7 ”Et nyskapende og bærekraftig Norge”, 2008-2009) J. Schumpeter i sin bok ”Business Cycles” (1939), definerer og kobler sammen de to begrepene. I følge Schumpeter er innovasjon er ny vare, nytt produkt eller tjeneste, introduksjon av en ny produksjonsmetode, integrering i nye markeder, utnyttelse av ny type råvare eller halvfabrikat, ny organisering i/av en næring. Entreprenøren er en aktør som skaper de nye kombinasjonene og kommersialiserer det. Ordet entreprenør forbindes ofte med byggebransjen, i dagens norsk brukes ofte ordet gründer for å beskrive en etablerer. Gründer er en person eller en gruppe som organiserer og styrer et foretak, og tar risiko som medfølger investeringer. Schumpeter (1934) beskriver en gründer som en person som bruker tilgjengelige ressurser på nye måter. Han beskriver situasjonen for entreprenørene slik:

“It is not objectively more difficult to do something new than what is familiar and tested by experience, but the individual feels reluctance to it and would do so even if the objective difficulties did not exist. Thought turns again and again into the accustomed track even if it has become unsuitable and the more suitable innovation in itself presents no particular difficulties. In the breast of one who wishes to do something new, the forces of habit raise up and bear witness against the embryonic project” (Schumpeter, 1934)

Videre vektlegger Schumpeter at det er en vesentlig forskjell mellom en etablerer som kopierer allerede eksisterende tilbud, ved å starte en virksomhet, og en innovatør. I følge Schumpeter er det mange faktorer på individ, gruppe og sosialt nivå som har betydning for

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

---

vellykket innovasjon. Det hevdes at problemet ikke ligger i nye ideer, men i den økonomiske realiseringen av det. Det er mer en bare gode lederegenskaper som kreves for å innovere, en gründer bør ha "spesielle egenskaper" for å lykkes med innovasjon. (Schumpeter, 1934)

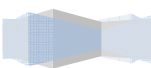
I nyere tid har vi opplevd en paradigmeskifte, hvor innovasjon blir mer sett på som en drivkraft bak den økonomiske utviklingen, og ikke som et avvik som resulterer til midlertidig ubalanse i markedet. Schumpeters teorier om innovasjoner og hans påstand om at økonomisk vekst kommer fra det økonomiske systemet fikk ny renessanse. I dag ser vi på innovatører som fremtredende, nysgjerrige og oppfinnsomme personer som går nye veier for å skape verdier i vårt samfunn. Dette ordet er positivt ladet. Hvorfor innovasjon og hvordan foregår en innovasjonsprosess? I hvert samfunn finnes det behov for verdiskaping og utvikling av felles velferd. Innovasjon har alltid vært et sentralt opphav til verdiskaping og utvikling. Å bringe en ny ide til lønnsom verdiskaping er en omfattende og krevende prosess som foregår i flere faser: fra idèavklaring, gjennom idèutvikling, til markedsintroduksjon og vekst. I denne prosessen har gründeren/bedriften et aktivt samspill med sine omgivelser: samarbeidspartnere, leverandører, kunder, investorer, konkurrenter, etc. Dette innebærer at innovasjon er en omfattende og kompleks prosess, og hele samfunnet har en viktig oppgave for å ivareta den.

Viktigheten av innovative prosesser og mennesker som driver innovasjon står høyt på dagsorden. Regjeringen fører en omfattende innovasjonspolitik for å legge til rette for innovasjon i næringslivet og i de offentlige. Denne politikken har ført til at Norge i dag har stabile og langsiktige innovasjonssystemer.

Innovasjon skjer i samhandling i systemer med mange aktører både innenfor bedriften og mellom virksomhetene. Innovasjonsfremmende politikk drevet av staten har bidratt til oppbygging av solide innovasjonssystemer hvor staten har en koordinerende og støttende rolle. Samhandlingen (interaksjon) påvirker alle aktører som er involvert i denne prosessen. Det finnes flere definisjoner av begrepet innovasjonssystemer. Den engelske økonomen, C. Freeman (1987), definerer innovasjonssystemer slik:

"The network of institutions in the public and private sectors whose activities and interactions initiate, import, modify and diffuse new technologies."

Lundvall (1992) sier at innovasjonssystemer er:

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

“Constituted by elements and relationships which interact in the production, diffusion and use of new and economically useful, knowledge, and that a national system encompasses elements and relationships, either located within or rooted inside the borders of a nation state.”

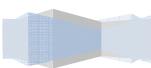
Lundvall, 1992, er opptatt av innovasjon skal forstås som en kollektiv læringsprosess, hvor kunnskapsutvikling og kunnskapsspredning nyttiggjøres via felles aktiv samhandling.

Det er regjeringen som strukturerer, styrer, lovfester og gir andre betingelser for innovasjonsprosessen. O. Spilling (2006) definerer de norske innovasjonssystemer slik: ”Et nettverk av aktører som spiller om innovasjon”. I utvidelsen av det teoretiske rammeverket for nasjonale innovasjonssystemer fremheves betydningen av de regionale og sektorielle innovasjonssystemer som har direkte interaksjon mellom linjer forskning og innovasjon i næringslivet.

Innovasjonssystemer opptrer på forskjellige nivå, nasjonale, regionale, sektorielle og interaktive. Jeg vil prioritere nasjonale og regionale innovasjonssystemet som er mest relevant for min problemstilling. For å forstå innovasjonsprosesser og få innblikk i kvinnelige gründers posisjon og utfordringer, vil det være aktuelt å beskrive/forklare hvordan myndighetene opptrer for å fremme innovasjonsarbeid i vårt samfunn.

Gründere som ofte står alene med sin oppfinnelse og forretningsidé, er avhengig av kunnskap om de forskjellige ordninger og regler når det gjelder etableringer, støtte og regulativer som kan være til hjelp. Hvordan fungerer det norske innovasjonssystemet og hvilke ordninger kan gründere benytte seg av? Hvilken plass har SIVAs Kvinnovasjon i dette systemet og hvordan virker den?

SIVA er en del av det nasjonale innovasjonssystemet. Spilling og Rosenberg (2007) beskriver i sin artikkel ” Det norske innovasjonssystemet – institusjonell struktur og innovasjonsaktivitet”, innovasjonssystemer i Norge som samspill mellom FoU-systemet, myndigheter, inkludert utdanningsinstitusjoner, og næringslivet, hvor kunnskap først produseres, deretter spres og senere utnyttes økonomisk. Denne sammenkoplingen kan også fremstilles som Triple Helix- modellen som forsterker effekten av at næringslivet, forsknings

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

– og utviklingsmiljø og de offentlige samarbeider tett om utviklingen. The Triple Helix beskrives av Leydesdorff og Etzkowitz(2005), som en modell hvor de ulike refleksjoner mellom miljøene er i stand til å bidra til bærekraftig vekst av den teknologiske utviklingen i de relevante miljøene. Trippel Helix symboliserer et system hvor aktørene påvirker hverandre, tar over hverandres roller og utfører flere aktiviteter rettet mot utviklingen og innovasjonsprosesser i næringslivet.

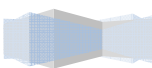
”The dynamic of society has changed from one of strong boundaries between separate institutional spheres and organizations to a more flexible overlapping system, with each taking the role of the other” (Etzkowitz, 2002)

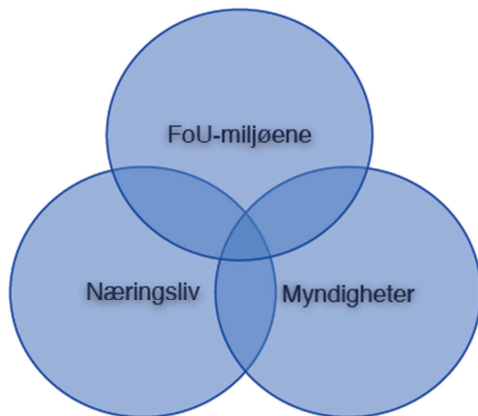
“The ‘triple helix’ is a spiral model of innovation that captures multiple reciprocal relationships at different points in the process of knowledge capitalization.” (Etzkowitz, 2002)

For å vise hvilken rolle SIVA har i denne modellen, kan vi se på Trippel Helix fra tre perspektiver:

1. Den første dimensjonen handler om interne forhold innen en aktørtype. Dette kan være strategiske allianser mellom organisasjoner i næringslivet.
2. Den andre dimensjonen tar for seg hvordan de ulike aktørtypene påvirker hverandre og at aktører utfører aktiviteter som tradisjonelt har vært forbundet med andre aktørtyper. Det kan være for eksempel aktører i næringslivet som utfører forskningsaktiviteter, eller at forskningsaktører fremtrer som næringslivsaktører.
3. Den tredje dimensjonen forklarer hvordan organisasjoner fra de tre aktørtypene trekker på ressurser fra hverandre slik at de sammen driver teknologisk utvikling.

Figuren nedenfor illustrerer Trippel Helix, den interaktive modellen.

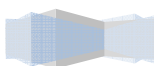
Figur 5. Trippel Helix (Etzkowitz, 2002)

Trippel Helix er en modell som fungerer som et godt teoretisk utgangspunkt når en skal studere konkrete tilfeller, og vil forklare SIVAs rolle i innovasjonsprosesser knyttet gründervirksomhet i innovasjonsmiljøer.

SIVAs rolle i denne sammenkoplingen er å skape og støtte sterke miljøer for næringsutvikling og verdiskapning gjennom målrettede investeringer, eiendomsutvikling og tilrettelegging for innovasjon. Det vil si at SIVA utfører aktiviteter som er rettet mot vekst i næringsutvikling og kunnskapsheving i næringslivet på tvers av alle næringer og utviklingsmiljøer, og har en viktig oppgave som pådriver for å koble offentlige og private aktører slik at man spiller på lag om bedre samfunns og – næringsutvikling i alle deler av landet. I dag har SIVA engasjementer på om lag 100 steder i Norge, samt i Nordvestre Russland og Baltikum. I Norge er det om lag 50 næringshager og 34 inkubatorer, samt 15 NCE (Norwegian Centres of Expertise) som danner et nettverk for utvikling av nye bedrifter og kommersialisering av forskningsresultater. Programmet Kvinnovasjon er en av SIVAs satsinger på gründere og et samarbeidsprosjekt mellom flere innovasjonsmiljøene i hver region. Det er for 2011 innvilget 11 millioner kroner i programmidler fordelt på 15 prosjekter.

2.4 Innovasjon og vekst i små bedrifter drevet av kvinner

Et av målene for SIVAs kvinnerettede prosjekt Kvinnovasjon er å øke vekst og innovasjon i bedrifter startet av kvinner.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

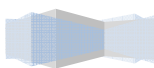

Forskningen og undersøkelser i senere tiden har konstatert kvinners manglende vekstambisjon. Kvinnelige entreprenører beskrives som mer realistiske i planleggingen, mer forsiktige, mindre risikoorientert og har mindre ambisjoner for større markeder, enn mannlige. (Alsos, 2006). Kolvereid og Isaksen (2005) har i sin studie av nyetablerte norske bedrifter funnet ut at kvinner er mindre opptatt av vekst i bedriften enn menn. Det virker slik at det er to grupper av kvinnelige entreprenører: en gruppe vil være entreprenør for å tjene penger og oppnå sine ambisiøse mål om selvrealisering og selvstendighet, og den andre som prøver å finne en balanse mellom arbeids – og privat liv, samtidig å ha den økonomiske tryggheten. Kvinner starter oftere enkeltpersonforetak og er forsiktigere enn menn for å engasjere flere ansatte i bedriften.

Fordelingen mellom kvinner og menn når det gjelder valg av selskapsform er ulik. Det er flere kvinner enn menn som velger å starte enkeltpersonforetak hvor de er ansatt i sin egen bedrift. Det fører til at kvinner generelt har dårligere utgangspunkt til å innovere i sine virksomheter. Hvorfor er det slik? Det er risikofyllt å innovere. Små selskaper har ikke mange produkter å overleve på, og ofte kan en mislykket innovasjonssatsing føre til katastrofale resultater for en liten bedrift. Tilgangen til kapital er avgjørende for mulighetene for innovasjon i små bedrifter. En studie fra Norge viste at i nyetablerte bedrifter uttrykte eierne tilnærmet likt behov for finansiell kapital, uavhengig av kjønn, men når de ble spurt 1,5 år senere om de hadde klart å skaffe det tiltenkelige beløpet, var det stor ulikhet mellom mannlige og kvinnelige entreprenører (Alsos, 2006).

I følge SSB tjener kvinner i Norge i snitt 85 % av gjennomsnittlig inntekt for menn, og de har mindre kapital/formue (Spilling, 2006). Dette kan forklares at kvinner velger å satse i bransjer som er lavlønnet, og kvinnelige entreprenører har ofte forretningsideer knyttet til tjenesteleveranse. Kvinner etablerer helst innenfor bransjer som helse og sosial, varehandel, kultur og rekreasjon, personlig tjenesteyting og utdanning.

Innovasjon i små bedrifter er bedriftenes interne entreprenørskap (Ljunggren, 2008). Når innovasjon og entreprenørskap omtales i samfunnet, så er det ofte forbundet med de teknologiske oppfinnelsene og de mannsdominerte yrkene. Et interessant spørsmål i så måte er om de offentlige virkemidler er orientert mot bransjer der menn etablerer mest og hvordan

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

SIVAs Kvinnovasjonssatsing er oppbygd med hensyn til innovasjonsgraden og vekst i kvinnebedrifter?

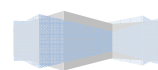
Forskningen viser at holdningene den enkelte kvinne som starter bedrift har til vekst og utvikling, er en viktig faktor for hvordan entreprenørskapsprosesser utarter seg (Alsos og Ljunggren, 2006). Holdninger dannes i samspill med andre mennesker, og det er grunn til å anta at offensive holdninger til vekst og utvikling kan spre seg der etablerte kvinnebedrifter får møte både mannlige og kvinnelige etablerere som har vært gjennom utvikling og vekst. Det er en generell enighet om at fokus på nettverk vil være viktig for fremtidig vekst i kvinnebedrifter (Alsos et.al.,2006).

2.4.1 Hvordan måles bedriftenes vekst?

Det eksisterer ikke en entydig forklaring på hva som menes med vekst. Penrose (1959), ser på vekst i bedrifter fra ulike perspektiv: vekst som økning av mengde, målt for eksempel i omsetting, og som en økning i størrelse, målt i antall ansatte eller forbedring av kvalitet, som er resultatet av en utviklingsprosess. Penrose (1959) mener at størrelse kun er et biprodukt av vekstprosessen, og at noen idealstørrelse på virksomheter ikke eksisterer. Videre oppsummerer hun generell vekst som en prosess – hvor man utnytter ledig kapasitet til å identifisere nye muligheter – som fører til endring i størrelse. En annen forskning understreker at hvilket mål på vekst som benyttes i en analyse, vil ha betydning for resultater og indikerer til årsaker for vekst (Nyborg, 1999). Ved analyse av SIVAs Kvinnovasjonsprogram vil det være nyttig å se på hvordan vekst måles i bedrifter som har vært med i programmet.

2.4.2 Hvordan måles innovasjonsgrad?

Innovasjonsmeldingen ” Et nyskapende og bærekraftig Norge” St.meld. nr. 7 (2008-2009) slår fast at innovasjon alltid har vært en sentral kilde til verdiskaping og for utvikling av velferdssamfunnet. Det vil si at innovasjon er det viktigste middel for økt verdiskaping. Innovasjon skapes ofte i interaksjonen mellom lokale markeder, der nye løsninger som utprøves lokalt, og nye produkter tilbys. Å måle innovasjon gjøres med utgangspunkt i teorier og definisjoner av innovasjon. Innovasjon skal være nytt for foretaket, den må ikke nødvendigvis være ny for markedet (SSB, 2006). Det brukes mange ulike indikatorer for å måle innovasjonsgrad på nasjonalt nivå. European Innovation Scoreboard (EIS) for eksempel, bruker slike indikatorer som utdannelsesnivå, tilgang til offentlig og privat finansiering,

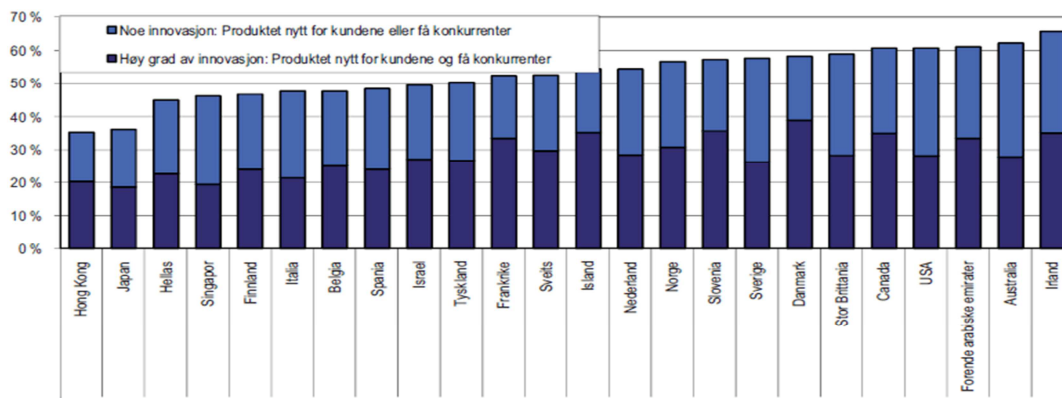

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

investeringsgrad i bedrifter, og aktivitet i næringslivet. På bedriftsnivå er det Global entrepreneurship monitor (GEM) som kartlegger to mål for innovasjonsgrad:

- I hvilken grad produktet eller tjenesten er nytt i forhold til kundenes nåværende løsning
- Vurdering av graden av konkurranse i markedet bedriftene møter

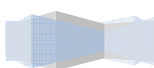
Figuren under viser sammenligning av andelen av tidligfaseentreprenører, som driver innovasjon, mellom land med innovasjonsdrevet økonomi.

Figur 6. Andelen av nyetablerte bedrifter med nye produkter og/eller nye markeder sammenlignet med andre land med innovasjonsdrevet økonomi. GEM 2010.

Økonomiske definisjoner presenterer fem typer av innovasjon (ibid), men det som fokuseres mest på er nye produkter og nye produksjonsmetoder. Fokus på produkt- og prosessinnovasjon gjenspeiler det økonomiske kravet til verdiskaping. Fagerberg (2005) klassifiserer innovasjon i to tilnærminger, radikal, som i forhold til gjeldende teknologi er banebrytende, og inkrementell (marginal) innovasjon som i motsetning til radikal innovasjon bygger gradvis opp den eksisterende teknologien. Innovasjon skjer i alle næringer, like mye i offentlig og som i privat sektor, i alle typer bedrifter og innenfor alle teknologier. Innovasjonsmålinger har en tendens til å legge størst vekt på høyteknologiske bransjer, men innovasjon skjer i høy grad også i mindre teknologiintensive sektorer. For eksempel er det i tjenestesektoren skapt store verdier gjennom innovasjoner. Innovasjon i offentlig sektor er generelt dårligere dekket av innovasjonsmålinger enn innovasjon i privat sektor.

Undersøkelsen blant norske bedrifter gjennomført av GEM viser at det er 30,8 % bedrifter registrerer at de har både nye produkter/tjenester og at de oppfattes som nytt for markedet.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Dermed har norske bedrifter den femte største andelen i Europa når det gjelder innovasjonsgrad hos bedrifter i tidlig entreprenørfase. Rapporten forteller om at innovasjonsgrad i norske bedrifter er på et høyt nivå, men det som er spennende å undersøke hvor står innovasjonsgrad hos bedrifter som deltar i Kvinnovasjonsprogrammet?

2.4.3 Nettverkene og innovasjon

Betydningen av et nettverk for suksess i bedrifter etablert og drevet av kvinner er ofte vektlagt. Rapporten ”Nettverk, vekst, innovasjon” av Maria Tullberg, 2011, som evalueringen av WiB (Women in Bussines) - prosjektet, konkluderer: *Utan nåttverk, ingen business.*¹² Selv om begrepet nettverk er ganske omfattende, og det finnes flere forskjellige typer nettverk, bransjenettverk, sosiale og personlige nettverk, uformelle og politiske nettverk, og det offisielle nettverket (Tullberg, 2011), vil kvinnelig gründervirksomhet ikke fungere uten det, konkluderer rapporten. Gründere søker seg bevist til forskjellige typer nettverk (Tullberg, 2011), og det offentlige nettverket som befinner seg i det nasjonale innovasjonssystemet er spesielt viktig i den sammenheng. Det er viktig å se på SIVAs rolle og plass i dette nettverket, og hvilken støtte kan SIVA tilby kvinnelige entreprenører.

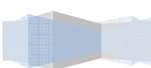
2.5 Regionale perspektiver på entreprenørskap og innovasjon

Prosjektet Kvinnovasjon finnes i dag i 15 regioner i Norge. Prosjektet har et nedslagsfelt helt fra Troms i nord, til Østfold i sør, og Hordaland i vest. Mitt mål i denne oppgaven er å sammenligne kvinnovasjonsprosjektene i de forskjellige regionene, og å se nærmere på de regionale forskjellene når det gjelder forutsetninger for etablering og vekst for kvinnelige gründere, samt tilgang til det offentlige nettverket i de respektive regionene.

Det er ikke tilfeldig at nyskaping og innovasjonssystemer er sentrale elementer i utformingen av framtidsrettet nærings og – regionalpolitikk. Utvikling av evner til læring og ferdigheter for nyskaping er sentrale elementer i en dynamisk utvikling (Vatne, 2004). Offentlige myndigheter har en koordinerende og pådrivende rolle i nettverksbygging og utvikling av kunnskap og læring som er nødvendig for innovasjonsprosesser. Det er tre sektor- departementene som dominerer utformingen av innovasjonspolitikken i Norge: KD, KR D og NHD. Målsettingen med økt innovasjon og FoU er, gjennom bruk av virkemidler, å

---

¹² Women in Bussines, er et skandinavisk utviklingsprosjekt for kvinnelig entreprenørskap 2009-2011.

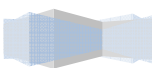

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

øke verdiskapingen. Dette sies klart i innovasjonsmeldingen (St. melding nr.7).¹³ Økt verdiskaping ses som mål i seg selv, og innovasjon som et egnet virkemiddel for å nå dette målet. Selv om verdiskaping foregår i både offentlig og privat sektor, er det først og fremst innovasjon i private bedrifter som er i fokus. Målet for politikken blir dermed å påvirke innovasjonsaktiviteten i norske bedrifter gjennom utforming og bruk av egnede (innovasjonspolitiske) virkemidler (Fagerberg, 2009).

KRD spiller en sentral rolle i utformingen av den regionale innovasjonspolitikken i Norge og samarbeider tett med fylkeskommunene om dette. Fra og med 2009 er fylkeskommunene kom som medeiere av Innovasjon Norge, og Innovasjon Norge har sine kontorer i alle fylker. Gjennom dette samarbeidet foregår den omfattende regionalisering av virkemidlene. Her er det interessant å se på hvordan målene for innovasjonspolitik og regionalpolitiske mål influerer hverandre, og hvordan dette samspillet påvirker innovasjonsaktiviteten i regionene. Kvinnovasjon er rettet mot å fremme kvinnelige gründere og dermed er klassifisert som et innovasjonspolitisk virkemiddel, se tabell under.

---

¹³ St.meld. nr. 7 (2008-2009) – Et nyskapende og bærekraftig Norge

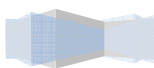

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Type	Generell	Tema eller bransje	Regional
Viktigste målgruppe			
Entreprenørskap	Finansiering (stipend, lån, tilskudd, kapitaltilførsel), kompetanse- og rådgivningstjenester, inkubatorer (Innovasjon Norge og SIVA) <i>Næringshager (SIVA)</i>	Finansiering gjennom tema/bransje-programmer (Innovasjon Norge), Kapitaltilførsel, prioriterte bransjer (<i>Investinor</i> , Innovasjon Norge)	Distriktsrettete finansierings-, kompetanse og rådgivningstjenester, inkubatorer (Innovasjon Norge og SIVA), <i>Næringshager (SIVA)</i>
Bedrifter	FOU-subsidier (<i>Skattefunn</i>), Støtte til brukerstyrte innovasjonsprosjekter (<i>BIP/BIA, NFR</i>), Støtte til bruker-produsent interaksjon (<i>IFU/OFU - Innovasjon Norge</i>), Lån, tilskudd, kompetanse-tilførsel og rådgivning (Innovasjon Norge)	Tema/bransje-programmer (Innovasjon Norge) Brukerstyrte innovasjonsprosjekter (<i>BIP</i>) innen "Strategiske" og "Store" satsinger (NFR)	Distriktsrettete lån og tilskudd (Innovasjon Norge), Styrke regionale næringsklynger (<i>Arena</i> og <i>National Centres of Expertise(NCE)</i> ; Innovasjon Norge, NFR og SIVA)
Forsknings-institusjoner	Kommersialiseringstøtte (<i>FORNY, NFR</i> og Innovasjon Norge), Prosjektstøtte, Kompetanseprosjekter med brukermedvirkning (<i>KMB/BIA, NFR</i>), Kunnskaps/forskningsparker (SIVA)	Kompetanse- og forskerprosjekter (<i>KMB/FP</i>) innen "Strategiske" og "Store" satsinger (NFR) Sentre for forskningsdrevet Innovasjon (<i>SFI, NFR</i>)	Styrke samarbeid mellom FOU-institusjoner og næringsliv i regionene (<i>VRI</i> -programmet, NFR)

Figur 7. Innovasjonspolitiske virkemidler, Fagerberg 2009

De regionale prioriteringene spiller en stor rolle for fordelingen og tilgjengeligheten av virkemidlene til gründere. En konsekvens av disse prioriteringene er at det har vært mye lettere å få støtte til entreprenørskap hvis man bor i distriktene (Fagerberg, 2009). I følge Innovasjon Norge går ca. en fjerdedel av de regionale tilskuddene over organisasjonens budsjett, ca. 148 millioner i alt, til etablerere. Siden både SIVA og fylkeskommunene samarbeider om Kvinnovasjon, i de tre fylkene som jeg undersøker, er det interessant å se på hvordan regionale prioriteringer virker på tilgjengelighet og interaksjon mellom gründere og virkemiddelapparatet.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

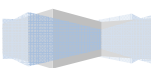

I regionalpolitisk sammenheng er det viktig at det offentlige ivaretar sin hovedoppgave å produsere ressurser på område der markedet ikke løser oppgavene. Markedssvikt danner utgangspunktet for en økonomisk politikk, spesielt nærings og – konkurransepolitikk, som er innrettet mot å korrigere for eller rette opp markedssvikten (Hope, 2002).

Et av eksemplene på markedssvikt kan være kollektive goder. Enkelte goder er ikke-rivaliserende og ikke-ekskluderbare, og krever offentlig finansiering for å forhindre samfunnsøkonomisk tap. Grunnen til dette er folk vil få det til å virke som om deres betalingsvilje for et slikt gode er lavere enn det egentlig vil være, slik at de kan være gratispassasjerer. Ved en ren markedssituasjon ville derfor et slikt gode bli underproduisert. (Ringstad, 2003). Markedssvikten i forbindelse med gründerskap og kommersialisering av ideer kan forklares med at det tar lang tid å utvikle ideene, slik at de skal kunne gi avkastningen. Det kreves både kapital og kunnskap for realiseringen av forretningsideene. En oppgave for det offentlige kan være å bidra med startkapital, ufarliggjøre investeringer i de nye ideene, medvirke kunnskaps- og informasjons overføringer mellom bedriftene og markedet.

På det lokale og regionale nivå er det viktig å utvikle *spesifikke møtesteder* for informasjon og – kunnskapsutvikling (Vatne, 2004). Slike *møtesteder* kan være for eksempel de lokale næringshagene, koordinert av det offentlige (SIVA). Det samme gjelder også inkubatorer og kunnskapsparker. Inkubatorer har som oppgave om å koble de lovende gründerideer og gründerelskaper med et etablert og strukturert miljø for kommersialisering av forretningsideer. Det er fylkeskommunene og staten som samarbeider om regional innovasjonspolitik og næringsutvikling i regionene, slik at de regionale målsettinger med næringsutvikling ivaretas.

Når en studerer regional nærings og -innovasjonspolitik, kan det være en fordel å se dette fra to perspektiv: det geografiske - demografiske, og det sosiale perspektivet. Norge preges av store forskjeller i næringsgrunnlag i de ulike regionene. utfordringene knyttet til tilgang til ressurser, infrastruktur og ikke minst kapital ved etablering og nyskappingsarbeid, øker i regionene med spredt bosetning og stor avstand til store byer i vekst. Derfor er det viktig å ta i betraktning den geografiske differensieringen ved organisering og føring av regional nærings og – innovasjonspolitik.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

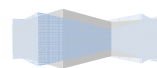
En styrking ved nyskaping og innovasjon krever at nyskappingsfokus og aksept for nye løsninger og mønstertilbud blir en del av kulturen i de enkelte lokalsamfunn (Borch og Eriksson, 2007). Blant de største utfordringene for SMB (små og mellomstore bedrifter) i Norge er svak entreprenørskapskultur og kommersiell tankegang, sier GEM rapporten ”Entreprenørskap i Norge 2009”.

Det er viktig at de regionale aktørene som samarbeider om næringsutvikling og innovasjon forstår viktigheten av en positiv entreprenørskapskultur i Norge, og bidrar til å spre denne holdningen på ulike nivåer innenfor forskningsmiljøer, utdanningssektoren, virkemiddelapparatet og øvrige deler av offentlig sektor, samt i det private næringslivet.

De tre fylkene, hvor jeg ønsker å sammenligne Kvinnovasjonsprosjektene, har svært ulike geografiske, næringsstrukturelle og demografiske forutsetninger. Infrastrukturen er også meget forskjellig i disse regionene. Hvordan påvirker det gründere, og spesielt kvinnelige gründere? Har disse forskjellene noen betydning for vekst og innovasjon i bedrifter drevet av kvinner?

Uansett hvor mye de offentlige myndighetene stimulerer til mer entreprenørskap, ser det ut at det er mer etableringer i sentrale strøk enn i distriktene. Spilling (2002) poengterer et viktig dilemma om at en vellykket entreprenørstrategi vil bidra til å forsterke sentraliseringen. Dette skyldes flere faktorer. For det første skjer entreprenørskap ofte i byene. Det er en klar tendens til at blant nyetableringer er nyskapingen og vekstkraften størst i byområder (jfr. Spilling 1998a). For det andre at den eksisterende næringsstrukturen får mye mer oppmerksomhet både fra de offentlige og fra gründere selv, og det er tendenser for å opprettholde det gamle mønstret i næringsstrukturen, så kallende ”stivhengighet”. Begrepet ”stivhengighet” anvendes til analyse av organisasjonens deltakelse i sektoroverskridende innovasjonsprosesser, som kan forklares på bakgrunn av organisasjonenes tradisjoner og organisasjonskultur. Stivhengighet sier noe om fremgangsmåter som forankrer seg i generasjonskultur og tradisjoner (Teigen, 1999).

Den tredje faktoren er at det er problemer med ”innestenging”, lock – in. I de mest perifere miljøer man har de tetteste sosiale miljøene, og slike miljøer kan representere viktige barrierer mot å gjøre nye ting (Spilling, 2002). Slike problemstillinger er også relevant for utforming av SIVAs kvinnesatsing, hvor rekruttering, stimulering og hjelp til kvinnelige gründere fra distriktene kan være avgjørende for bedre måloppnåelse.

3 Metode

I dette kapittelet vil jeg presentere de valg av forskningsdesign og metode. Deretter vil jeg forklare og begrunne mine metodiske valg i arbeidsprosessen. Videre vil jeg introdusere datamaterialet. Oppsummert vil jeg drøfte hvordan oppgavens troverdighet i form av validitet og reliabilitet er ivaretatt i forskningen. Til slutt vil jeg diskutere metodiske styrker og svakheter med oppgaven.

3.1 Oppgavens metodiske tilnærming

Jeg har gjennom hele forskningsprosessen stått over mange alternativer ved valg av forskningsdesign. Dette resulterte i følgende forskningsstrategi: (1) Valg av forskningsmetode, (2) Sette opp kriterier for utvalg av regionale prosjekter og prosjektledere som informanter, (3) Begrense dimensjon og mengde av sekundærdata, (4) Formulere og benytte åpne spørsmål som gir gode svar, (5) Katalogisere primærdata, (6) Avsløre mønster og forklaringskjeder, (7) Omgjøre store mengder av primærdata til ny empiribasert teori.

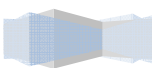
3.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Formålet med denne oppgaven er å finne ut hvilke faktorer som påvirker resultatene i de regionale Kvinnovasjonsprosjektene og hva kan gjøres for å forbedre resultatene. Oppgavens form og dens avgrensninger er en overordnet determinant med hensyn til dimensjonen av min problemstilling. Utgangspunktet for min oppgave: Hva kan forklare resultatene i de regionale Kvinnovasjonsprosjekter, gir meg relevante og interessante veivalg. Med et utgangspunkt i det teoretiske rammeverket som jeg har valgt for å besvare problemstillingen, har jeg definert to underliggende forskningsspørsmål.

For å kunne besvare det første spørsmålet er det viktig å få innsikt i teoriene som ligger i grunn av Kvinnovasjon – prosjektet, entreprenørskapsteori og innovasjonsteori, samt teori om innovasjoner i små og mellomstore bedrifter. Regionalpolitisk tilnærming til entreprenørskap kan gi oss svar på det andre spørsmålet.

3.3 Forskningsmetode

Samfunnsvitenskaplig metode dreier seg om hvordan vi skal gå fram når vi skal hente inn informasjon om virkeligheten, og ikke minst hvordan vi skal analysere hva denne informasjonen forteller oss slik at den gir ny innsikt i samfunnsmessige forhold og prosesser (Johannessen et. Al., 2004). I min undersøkelse er et fundamentalt spørsmål har vært et valg

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

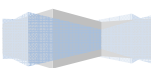
mellom kvantitativ og kvalitativ metode, og da har det vært viktig for meg å bestemme formålet med en undersøkelse. Undersøkelsen som jeg har valgt å gjennomføre har formålet å eksplorere, oppdage nyansene som forklarer forskjeller i de regionale Kvinnovasjonsprosjektene. Et annet formål har vært å beskrive og definere de overnevnte forskjellene. Det vil si at jeg har valt å kombinere eksplorativ og deskriptiv metode.

3.3.1 Kvantitativ versus kvalitativ metode

I min oppgave velger jeg å bruke to hovedfelt for metodisk tilnærming; kvantitativ og kvalitativ metode.

Denne oppgaven tar for seg et lite utviklet felt som kunnskap om utviklingen av Kvinnovasjonsprogrammet og regionale forskjeller i dette programmet. Dermed er problemstillingen åpen og oppgaven søker forklaringer. Derfor følger det naturlig at den dominerende forskningsmetode bør være kvalitativ og eksplorerende. Samtidig har denne oppgave som formål å finne ut om hva som utgjør forskjellene mellom prosjektene i de ulike regionene som er studert, og dermed er det ikke kun kvalitative metoder som kan gi svar på forskningsspørsmålene. Kvantitative metoder for innsamling og analyse av data hos informantene er anvendt og gir innsikt i hvilke variabler som påvirker resultatene for Kvinnovasjonsprosjektene. Kvalitative metoder gir et bilde av deltakerens erfaringer og opplevelse av hvilke variabler som påvirker prosjektresultatene. Dette vil variere fra person til person. Fordelen med denne metoden er at den kan belyse flere sider av prosjektet og kan avdekke elementer som ikke vil komme fram ved en ren datainnsamling. Kvalitative studier er godt egnet til å studere hvordan mennesker erfarer og opplever ulike ting, hva de tror, mener og tenker, eller hvordan de vurderer (Befring, 2007). Forenklet kan vi si at kvalitative metoder forholder seg til data i form av tekst og legger vekt på fortolkning av dataene, mens kvantitative metoder forholder seg til data i form av kategoriserte fenomener og legger vekt på opptelling og utbredelse av fenomenene (Johannessen, 2004)

Mehmetoglu (2003) vektlegger at man ut fra problemstillingen og valgt paradigme kan velge de forskningsdesignene som passer en best. Dette innebærer også at man ikke nødvendigvis skal låse seg til akkurat en, men kombinere flere ulike om dette viser seg hensiktsmessig.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Dette kalles triangulering. På bakgrunn av dette er det valgt en kombinasjon av kvalitativ og kvantitativ metode, hvor kvalitativ metode har overvekt.

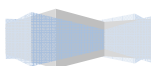
3.3.2 Metodetriangulering

I denne oppgaven ivaretas reliabilitet ved anvendelsen av trianguleringsmetoden via bruk av kombinasjon av kvalitativ og kvantitativ metode. Metodetriangulering vil si at forskeren under feltarbeid bruker ulike metoder – for eksempel både observasjon og intervju. Det kan også bety at forskeren tar utgangspunkt i flere settinger for sine studier. Triangulering styrker troverdighet (reliabilitet), eller pålitelighet av undersøkelsen (Johannessen, 2004).

I tillegg er oppgavens formål å undersøke tre forskjellige fylker og prosjektdeltakere fra ulike miljøer, samt gjennomføres det intervju med sentralprosjektledelse i de respektive fylkene og lederen for prosjektet på nasjonalt nivå. Dette sikrer et mer komplett bilde av virkeligheten og oppgavens pålitelighet øker ytterligere.

3.4 Forskningsprosessen

I min oppgave vil jeg hente empiri fra intervjuer med prosjektledere i Hordaland og Østfold, samt mine egne observasjoner og erfaringer fra jobb som prosjektleder i Troms fylke. I tillegg et intervju med prosjektleder for nasjonalt Kvinnovasjonsprosjekt i tilknytning til SIVA. Empiri betyr at påstander om virkeligheten har sitt grunnlag i erfaring, ikke synsing. Denne erfaringen kommer fram gjennom intervju (myke data). Kvantitativ tilnærming brukes i oppgaven for å samle og fremstille besvarelser fra prosjektdeltakere gjennom spørreskjema (harde data). Den kvantitative metoden benyttes i etterkant av kvalitativ undersøkelse som er en deskriptiv forklaring av funnene i den kvalitative delen av undersøkelsen. Selve prosessen kan visualiseres i figur 7.

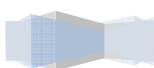
Figur 7. Forskningsprosessen

3.5 Intervjuene

Jeg startet med den kvalitative undersøkelsen. Den første delen av undersøkelsen går mot deltakere i prosjektene i tre fylker, Hordaland, Troms og Østfold, og vil være fenomenologisk undersøkelse basert på intervju av til sammen 30 deltakere, 10 deltakere i hvert fylke. I slike analyser konsentrerer man om innholdet i datamaterialet. Analyse av meningsinnhold har likhetstrekk med det som foregår i kvantitativ analyse, og det finnes en kvantitativ versjon som kalles innholdsanalyse (Johannessen, 2004). For å ta tak i meningsinnholdet er det vanlig å organisere datamaterialet i kategorier som angis med kodeord. I denne undersøkelsen er disse kategoriene angitt slik: fagsamlinger, oppfølging mellom samlinger, nettverksbygging, kompetanseheving, mentorordningen. I denne delen av studiet vil jeg finne ut sammenhenger mellom alle overnevnte variabler og prosjektets kvalitet, ergo resultat.

Intervjuene med deltakere i prosjektet ble foretatt ved at et spørreskjema ble sendt på e-post til samtlige i utvalget. Deretter ble resultatene presentert og analysert i kapittel 4 og 5.

Den andre delen av den kvalitative undersøkelsen består av dybdeintervju med prosjektledere for Kvinnovasjon i to av fylkene, Østfold og Hordaland, samt prosjektleder for det nasjonale Kvinnovasjonsprosjektet. Det kvalitative forskningsintervju karakteriseres som en samtale med en struktur og et mål (Johannessen et. Al., 2004). Dybdeintervjuet har til hensikt til å få fram beskrivelser av informantens hverdagsaktiviteter for å kunne fortolke betydningen av de fenomenene som beskrives og har verdien for undersøkelsen.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Den tredje delen av undersøkelsen er deltakende observasjon, hvor jeg bruker min stilling som prosjektleder i Kvinnovasjon Troms som observatør av prosessene i prosjektet. Den mest vanlige rollen er at forskeren er deltakende observatør, og observerer det fenomenet som skal studeres i sine naturlige omgivelser. Dette kalles også for feltobservasjon (Ringdal, 2001).

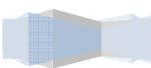
Intervjuene ble gjennomført i perioden fra 15.02 til 30.03.2012. Intervjuene har vært personlige samtaleintervju og hadde en varighet på 1,5 time. Intervju med prosjektleder i Østfold har vært gjennomført ved personlig møte i Halden. Intervju med prosjektleder for det nasjonale prosjektet har vært utført ved SIVAs kontor i Trondheim. Intervju med prosjektleder i Hordaland har vært gjennomført på telefon og e-post.

Jeg har valgt samtaleintervju som metodikk for datainnsamling fordi det gir fleksibilitet og gir mulighet å fordype diskuterte temaer med hver informant. En utarbeidet intervjuguide har sikret en god struktur i intervjuene og er forankret til oppgavens teoridel, slik at svarene kan kategoriseres i henhold til teoriene. Spørsmålene i intervjuguiden er åpne, slik at informantene selv kunne fortelle om deres erfaringer med prosjektet.

Intervjuene ble i etterkant skrevet ned ord for ord i Word og deretter sendt til respondentene for godkjenning. Tekstmaterialet ble deretter kartlagt i forhold med kategoriene som har vært avklart på forhand. Eksempler på kategoriene jeg har brukt er fagsamlinger, oppfølging mellom samlingene, nettverksbygging, kompetanseheving, mentorordningen.

De samme kategoriene har vært valgt for gjennomføring av spørreundersøkelsen blant deltakerne i Kvinnovasjon programmet i de tre fylkene som jeg studerer. Spørreskjemaet har vært sendt til 30 deltakere i Kvinnovasjon, 10 fra hvert fylke. Utgangspunktet for utformingen av spørreskjemaet har vært forskningsspørsmål som er presentert i kapittel 1.

Spørreskjemaet har et todelt sett av spørsmål som respondentene skal svare på. Det ene settet går på organisering, gjennomføring og finansiering av prosjektet. I denne delen av spørreskjemaet er det stilt konkrete spørsmål som kan gi svar på hvilke effekter overnevnte kategoriene kan ha på prosjektets resultat. Det er også brukt åpne spørsmål, hvor respondenter kan formulere sine svar med egne ord. Dette gir muligheten for å hente tilleggsinformasjon ut over de svaralternativene som er oppgitt på forhånd.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Den andre delen av undersøkelsen går ut på hvordan respondentene opplever de regionale forskjellene ved entreprenørskap og hvordan disse påvirker de resultatene for prosjektet. Denne delen av undersøkelsen er utformet som et sett av åpne spørsmål.

Åpne spørsmål ved spørreskjema, der respondentene selv kan skrive ned svarene er særlig aktuelt hvis det man skal undersøke er et lite kjent fenomen, og det ikke eksisterer tilstrekkelig kunnskap for å kunne lage svarkategorier (Johannessen et.al, 2004). I denne delen av min undersøkelse vil det være vanskelig å kategorisere, og det finnes lite kunnskap om hvordan kvinnelig gründerskap påvirkes av de regionale forskjellene i disse tre fylkene.

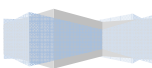
Fragmenter av spørreskjemaundersøkelse vil bli brukt i den kvalitative delen av studiet. Den kvalitative delen av studiet utformes slik at den gir oss et bilde av situasjon som er beskrevet i tall, den kvantitative beskrivelse.

3.6 Spørreundersøkelsen

I min spørreundersøkelse vil jeg via spørreskjema studere deltakere i Kvinnovasjon i tre fylker (enheter) og de kategorier, eller faktorer som har betydning for resultatene for prosjektet (variabler). Det er slike variabler som deltakelse på fagsamlinger, oppfølging mellom samlingene, deltakelse på nettverksbyggende arrangementer, tilgang til kurs og mentorordningen som kan være av betydning for resultater for prosjektene.

Kvantitative metoder godt egner seg hvis en vil teste teorier og hypoteser, eller har et ønske om å generalisere fra utvalg til populasjon med stor grad av sikkerhet (Jacobsen, 2005). Dette skal gi meg et bilde av populasjonens erfaringer og opplevelsen av hvilke variabler som har påvirket prosjektets resultater.

Jeg vil bruke denne metoden som supplement til den kvalitative undersøkelsen i oppgaven. Derfor vil jeg ikke gjennomføre en dypere univariat analyse, men begrense den med deskriptiv prosenttering og visualisering i form av tabeller og figurer, samt beregning av modus. I tilfelle med denne oppgave er flest svar på spørsmålene. Grunnen til at jeg velger denne måten å analysere data på, at min undersøkelse har få verdier (ordinal målenivå), og kategoriske variabler som kunne bestemmes. Figuren under viser hvordan jeg bruker metoden.

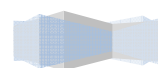
Nominalnivå og ordinalnivå (få verdier) Kategoriske variabler	Prosentuering -tabeller -figurer Modus
Ordinalnivå (mange verdier), intervallnivå og forholdstallsnivå Kontinuerlige variabler	Modus Median Variasjonsbredde Standardavvik

Figur 8. Univariat analyse og målenivå (Johannessen at. al, 2004)

3.7 Populasjon og utvalg

Avgrensning av forskningsområdet er aktuell for alle typer av forskning, og en forsker må foreta *utvalg* av enheter fra en større *populasjon*. Populasjon er en mengde av individer en ønsker å analysere (Ringdal, 2001). I min undersøkelse er det deltakere i Kvinnovasjon i perioden 2009-2012 fra alle fylker som er populasjonen. Dette er en stor populasjon som omfatter flere hundre personer. For at datainnsamlingen skal være gjennomførbart, er det nødvendig å foreta et utvalg av enheter som skal undersøkes. Et utvalg er det delmengden av populasjon som faktisk ble observert. Det er lagt to hovedprinsipper til grunn for utvalget ved spørreundersøkelsen. Det ene er at informantene velges etter geografisk tilhørighet, det vil si fra de tre fylkene jeg undersøker. Den andre er at utvalget skal være tilfeldig, og representere flere år med Kvinnovasjon i fylket. Jeg benytter meg av *kvoteutvelging* eller *stratifisert utvalg*. Å lage et stratifisert tilfeldig utvalg består i å dele populasjon i segmenter (geografisk prinsipp), og deretter plukke et tilfeldig utvalg fra hvert segment for å få representativitet av informanter i undersøkelsen (Ringdal, 2001). Stratifisert utvalg benyttes ikke for å forenkle trekking av utvalg, men for å øke presisjon og tilfeldighet, samt å ivareta hovedmålet med oppgaven, å svare på forskningsspørsmål.

Avgrensningen i populasjonsutvalg har vært en nødvendig, men en ganske uproblematisk prosess. Populasjonen i denne undersøkelsen, er kvinnelige gründere som har deltatt i Kvinnovasjon i de siste to årene og prosjektledere i de tre fylkene jeg undersøkt. Denne avgrensningen gjør at svarene på undersøkelsen er gitt av en mest mulig homogen populasjon, samt at mangfold av bransjer hvor gründere opererer er ivaretatt. Den geografiske

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

---

avgrensningen er enkel, det er kun kvinnelige gründere fra de tre respektive fylkene som har svart på undersøkelsen.

Antall fokusgrupper i min undersøkelse er tre, siden oppgave handler om Kvinnovasjonsprosjekter tre fylker. Morgan (1997) mener at det ideelle er mellom seks og ti informanter i hver gruppe. Det er valgt ti informanter fra hver av de tre fylkene. Denne avgjørelsen er knyttet til ressursene jeg hadde til rådighet ved datainnsamling og til tidsbegrensninger ved håndtering av datamaterialet.

Metodetriangleringen omfattet således av intervju med prosjektledere fra de tre overnevnte fylkene og prosjektleder for det nasjonale Kvinnovasjonsprosjektet.

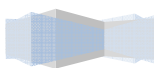
3.8 Intervju

Et intervju er en samtale med et formål (Cannell&Kahn 1968, i Ringdal 2001). Metoden er karakterisert som personlig kontakt mellom to partnere, forsker og respondent. Begrepet respondent, eller informant, brukes om de mennesker som gir forskeren informasjon. I min undersøkelse har jeg valgt åpent intervju som metode, hvor respondentene har vært aktive deltakere i intervjuprosessen og har vært høyst motivert til å gi fullstendig og nøyaktig informasjon.

Intervjuene har vært åpne og halvstrukturerte, hvor samtalen foregikk primært rundt forhåndsdefinerte temaer/spørsmål. Temaene som har vært drøftet ved intervjuene, gjenspeiler også spørsmålene fra spørreskjemaet som har vært sendt til utvalget av deltakere i Kvinnovasjon.

3.9 Intervjuguide og spørreskjema

Det er utarbeidet en intervjuguide for gjennomføring av intervju med prosjektledere. En intervjuguide kan variere fra tematisk ordnede stikkord til et sett av ferdig formulerte åpne spørsmål. Ferdig formulerte spørsmål gir en trygghet som kan være gode å ha i intervjusituasjonen. Intervjuguiden starter med registrering av bakgrunnsinformasjon, deretter begynner selve intervju, organisert etter deltemaer.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Samme prinsippet ble brukt ved organisering av spørreskjemaet. Spørreskjemaet ble sendt elektronisk til informantene og inneholdt spørsmål som er systematisert under kategorier, eller deltemaer. Spørreskjemaet, på like linje med intervjuguidet, gir rom for å beskrive situasjonen med egne ord og uttale egne meninger om problemstillingene. Spørreskjemaet er utformet slik at informantene svarer på spørsmålene ved å gi karakterer på en skala fra 0 til 6, hvor 0 er ”dårlig/helt uenig” og 6 er ”meget bra/helt enig”.

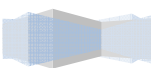
3.10 Egne observasjoner

Jobb som prosjektleder for Kvinnovasjonsprogrammet i Troms gir meg mulighet å observere og registrere hva som påvirker prosjektets resultater og hvordan prosjektet er organisert og fungerer innenfra. Med andre ord er jeg til stede i situasjon som er relevant for mine studier, slik at jeg gjennomfører studiet i en naturlig setting. Deltakende observasjon gir forskeren nærkontakt med feltet og situasjonene vedkommende ønsker å få kunnskap om (Johannessen, 2004). Jeg velger å kombinere grad av åpenhet og grad av deltakelse, slik at jeg kan definere min status som *fullstendig deltaker*. Fullstendig deltaker vil si at forskeren blir en del av miljøet som studeres (Johannessen, 2004). Dokumentering av mine observasjoner skjer via *track sheets*, et skjema for hva som observeres. Skjemaet har samme oppbygging som intervjuguiden og spørreskjema, og berører samme temaer/kategorier som ovennevnte.

Som prosjektleder har jeg også tilgang til dokumentasjon som prosjektbeskrivelser og rapporter, evalueringer av prosjekter, og presentasjoner av prosjektresultater. Denne dokumentasjonen er brukt aktivt i min undersøkelse.

3.11 Oppgavens styrke og svakheter

Objektivitet i forskningen er knyttet til datamaterialets reliabilitet og validitet. Validitet sier noe om gyldigheten, om en måler det en ønsker å måle. Reliabiliteten sier noe om påliteligheten, troverdigheten (Ringdal, 2001). Oppgavens styrke er at innsamlede data er svært relevant til problemstillingen, og at de er sammensatt i henhold med kategoriene/temaer i avhandlingen. Det er også en styrke for oppgaven at det teoretiske grunnlaget er presentert med gode eksempler fra de virkelige prosjekter som er i gang per i dag, og gründereksempler. Teorigrunnlaget er grundig gjennomgått, og jeg har satt meg inn i mye teori. Utvelgelsen av respondenter har jeg styrt selv ved hjelp av prosjektledere fra Østfold og Hordaland, som gav meg tilgang til sine databaser. Nasjonal prosjektledelse i SIVA har vært svært positive til min

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

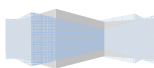
undersøkelse og bidratt med mye nyttig informasjon. Alt dette førte til at oppgaven bærer preg av aktualitet og har stor grad av troverdighet og gyldighet.

Studien har ikke ambisjoner om å finne statistisk generaliserbare funn, men at en analytisk generalisering av slutninger som trekkes fra besvarelsen på spørreskjema, analyse av intervju og egne observasjoner i samspill med den teoretiske tilnærmingen gir svar på problemstillingen.

Vanskeligheter med oppgaven har vært gjennomgang av det teoretiske grunnlaget når det gjelder det regionale perspektivet på entreprenørskap og innovasjon. Det finnes mengder av litteratur og tidligere forskning i dette feltet som ofte er farget av forfatterens politiske innsikter. Dermed er det vanskelig å orientere seg og holde den politisknøytrale linjen ved valg av teorier. Regional innovasjonspolitik er et stort fagfelt som har et meget bredt spekter av temaer og fagområder. I min oppgave, hadde jeg ikke tilstrekkelig med tid for å gå i dybden på dette spennende og fengende faget.

Utfordringer i denne oppgaven har også vært tidsbegrensning for gjennomføringen av undersøkelser. Siden jeg har arbeidet med oppgaven parallelt med 100 % stilling som prosjektleder for to store prosjekter i Senja Næringshage, hadde jeg store kapasitetsproblemer, og det tok lengre tid enn planlagt å fullføre undersøkelsen.

Undersøkelsen, foruten at det tok lengre tid enn planlagt, har vært omfattende og førte til store mengde av data. Tolkningen av dataene har vært vanskelig, på grunn av dataenes nyanserikdom. Innsamlede data er ganske komplekse og ved tolkning av dem mulig har vært fare for siling av informasjon, slik at viktig informasjon har vært oversett. Mitt eget engasjement i prosjektet og den deltakende observasjonen ved undersøkelsen kunne påvirke resultatet fordi at det er vanskelig å holde nøytralitet, slik at resultatet skal ikke preges av egne meninger.

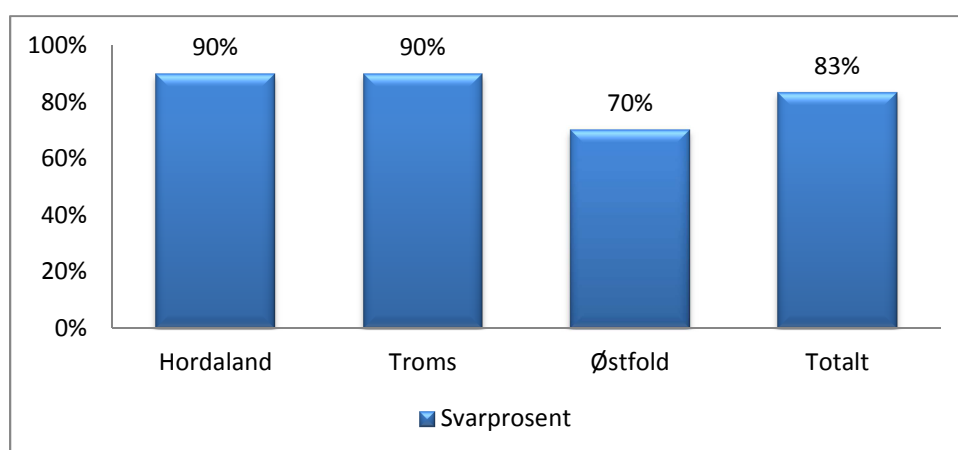
4 Empiri og Analyse

4.1 Introduksjon

I dette kapittelet vil jeg kategorisere, presentere, drøfte og analysere de empiriske funnene av undersøkelsen. Min analyse er bygget opp slik at jeg kan sette opp antagelsene som er presentert i teorikapittel mot de empiriske data som jeg har fått fra informantene, samt mine egne observasjoner og betraktninger. Empirien blir presentert i beskrivelser, tabeller og grafer. Med et utgangspunkt i det teoretiske grunnlaget vil jeg drøfte mine empiriske funn for å prøve besvare problemstillingen.

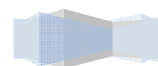
Her presenterer jeg resultater fra intervju med prosjektleder for nasjonale Kvinnovasjonsprosjektet, prosjektledere for Hordaland, og Østfold prosjektene, spørreundersøkelse blant deltakere i Kvinnovasjon i tre fylker, og dokumentasjonsstudie. Alle intervjuene er gjennomført og dokumentert.

Det er valgt ut 3 fokusgrupper, en for hvert fylke. En fokusgruppe består av 10 respondenter, det vil si at spørreundersøkelsen har vært sendt til 30 deltakere i Kvinnovasjon per e-post. Svarprosenten på spørreundersøkelse er 83 prosent. Svarprosenten vurderer jeg som representativ for mitt populasjonsutvalg, siden tommelfingerregel er at 50-60 prosent er en akseptabel svarprosent ved survey undersøkelse (Johannessen, 2004)¹⁴. Fordelingen av informantene per fylke går frem av tabell under.

Figur 9. Svarprosent i spørreundersøkelsen, fordelt fylke.

¹⁴ Representativt utvalg (representative sample): At det trekkes utvalg der kjennetegn ved enhetene ikke avviker fra de tilsvarende kjennetegnene i populasjon. Gjøres vanligvis ved tilfeldig trekking av enheter.

Prosjektet Kvinnovasjon er landsomfattende satsing på kvinnelige gründere som er knyttet til innovasjonsnettverket over hele landet. Prosjektet startet i 2009 og har ramme på 4 år t.o.m. 2013. Per i dag har prosjektet høstet erfaringer allerede i 3 år, og har vært evaluert i en følgeevaluering utført i 2011 av Devoteam Davinci på bestilling av SIVA¹⁵. I tillegg har hvert fylkesprosjekt vært internt evaluert årlig ved rapportering til SIVA og fylkeskommunen. Nordisk Institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning, NIFU, har evaluert regjeringens ”Handlingsplanen for mer entreprenørskap blant kvinner”. Denne rapporten var publisert i 2011 og er viktig pekepinn for retningen av utviklingen for entreprenørskap blant kvinner i Norge, og er nyttig kilde for mine studier.

Mitt teoretiske grunnlag for innhenting av empiriske data har vært Joseph Schumpeter (1883-1950) sitt syn på entreprenørskap, som definerer entreprenørskap som en prosess i en utvikling av forretningsmessige konsepter, organisering av ressurser slik at det blir en økonomisk virksomhet av det. Entreprenørskap er et mangfoldig fenomen. Spilling (2006), påpeker at det er i midlertidig et mangfold av enkeltpersoner og konstellasjoner av personer som iverksetter nye virksomheter. Entreprenører opptrer ikke i et vakuum, de er en del av samfunnet og tilpasser sine produkter og tjenester til samfunnsmessige behov. Samtidig er det mange faktorer som kommer fra samfunnet, nærmiljø, familien og omgivelsene som vil påvirke entreprenøren i streben for sin bedrift og utviklingen av den. Kjønnsperspektivet på entreprenørskap har vært en annen hovedlinje som jeg tar med som et utgangspunkt for innsamling av empiriske data.

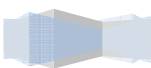
Mine studier av disse evalueringene, samt grundig gjennomgang av dokumentasjon som tilhører prosjektene, ligger til grunn for presentasjonen av empiriske funn i dette kapittelet.

4.2 Kvinnelige gründere

I dag starter kvinner ca. 34 % (SSB, 2010) av alle bedrifter i Norge. Det er ganske mange bedrifter! Tall fra SSB for 2010 viser at til sammen var det registrert 45 981 nye bedrifter i Norge, det vil si 15 633 bedrifter er etablert av kvinner i 2010. De fleste bedrifter startet av

---

¹⁵ Devoteam consulting er Norges største uavhengige rådgivingselskap i skjæringspunktet mellom teknologi og forretning.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

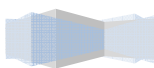
kvinner er enkeltmannsforetak og små bedrifter, og statistikken viser at de forblir små med en eller to ansatte. Vekstambisjonene er også lavere enn i bedrifter startet av menn. Det er faktisk sammenheng mellom ambisjonsnivå for vekst og at bedriften faktisk vokser (Hauge og Tullberg, 2011). GEM (2009) konstaterer faktum at i gjennomsnitt har 35,4 % av nye bedrifter i Norge ambisjoner å skape 5 eller flere arbeidsplasser i de kommende 5 år.

Regjeringen satser på kvinnelige gründere. For å sikre regional og nasjonal verdiskaping ønsker regjeringen at nye og innovative bedrifter vokser fram. Kvinner betraktes som er stor og uutnyttet ressurs i denne sammenheng. Virkemiddelapparatet har en sentral rolle i oppfølgingen av handlingsplanen og tilrettelegningen for kvinner som ønsker å starte/drive egen virksomhet. Fylkeskommunene har prioritert målgruppene kvinner og ungdom i forvaltningen av regionale utviklingsmidler. Kommunene har organisert førstelinjetjeneste for entreprenører, hvor kvinner får oppfølging og praktisk hjelp ved oppstart av bedriften. Det generelle bilde er at det har skjedd mye positivt i de siste årene når det gjelder kvinnelig entreprenørskap i Norge. Regjeringen via sine tiltak rettet mot mer entreprenørskap blant kvinner har fulgt opp, siden lanseringen av sin handlingsplan, mer likestilling i næringslivet. Dette har vesentlig betydning for kvinnelige entreprenører (Spilling et al., 2011).

Andel bedrifter startet av kvinner øker i SIVAs programmer. SIVA har fokus på kvinner og entreprenørskap i alle sine relevante programmer: Næringshageprogrammet, FoU-inkubatorprogrammet, Industriinkubatorprogrammet og Kvinnovasjon (rapporten "Følgeevaluering av Kvinnovasjonsprogrammet i perioden 2009-2011, Devoteam Davinci).

I min undersøkelse har jeg oppsummert tallene fra den årlige rapportering til SIVA fra de regionale prosjektene for 2010 og 2011.

Tallene viser også vekst i antall bedrifter som etableres av kvinner. Resultater for Kvinnovasjons prosjektene presentert i tabellen under.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Prosjekt	År	Antall nye etableringer	Nye ansatte	År	Antall nye etableringer	Nye ansatte
Troms	2010	2	2	2011	15	17
Østfold og Follo	2010	2	2	2011	4	8
Hordaland	2010	26	29	2011	27	33
Norge	2010	102	97	2011	134	194

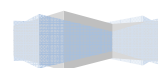
Tabell 1. Resultater for Kvinnovasjonsprosjektene i fylkene

Tabellen presenterer antall nye etableringer, uansett organisasjonsform. Det er med det datagrunnlaget, som er tilgjengelig fra regionale rapportene, observeres en klar tendens til økning i antallet av nye etableringer blant kvinner som er med i Kvinnovasjonsprogrammet. Det er i midlertidig vanskelig å påstå at denne økningen har direkte tilknytting til Kvinnovasjon eller at det er en samlet effekt fra den generelle satsingen på kvinnelige etablerere i Norge i de siste årene.

Resultatene av spørreundersøkelsen som er sendt til Kvinnovasjonsdeltakerne i Troms, Østfold, og Hordaland, viser at interessen for programmet er økende. Programmet har blitt siden oppstart i 2009 mer og mer populært og antall deltakere øker for hvert år. Per i dag er det nesten 600 deltakere som er med i Kvinnovasjon i Norge.

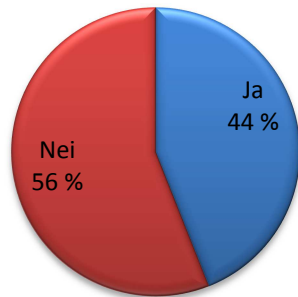
Respondenter svarer positivt på spørsmålet om hvor nyttig deltakelse i Kvinnovasjon har vært, og gir gjennomsnittlig karakter 5,3 i skala fra 0 til 6, hvor 0 er ”dårlig/helt feil” og 6 er ”Svært godt/helt riktig”.

Spørreundersøkelsen viser at nesten halvparten av respondentene ville startet egen bedrift uavhengig av deltakelsen i programmet. Se figur under.

Ville du starte din bedrift uten deltakelse i Kvinnovasjon

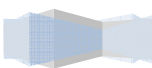
Figur 9. Kvinnovasjon og nye etableringer

Gjennom alle interne årlige evalueringer i de regionale Kvinnovasjonsprosjektene går det en rød tråd i tilbakemeldingene fra deltakere: Kvinnovasjon bidrar til mobilisering og aktivisering av kvinnelige gründere, og er et bra og nyttig program.

4.3 Kvinner som våger?

Hvem er den typiske deltaker i Kvinnovasjon, den kvinnelige gründer som alle vil hjelpe til? William B. Yeats, i sit dikt "Among School Children", har proklamert det slik: "How can we know the dancer from the dance?" Hvordan kan vi skille en danser fra dansen? Vi bør se på kvinner som starter og driver egne bedrifter i Norge i en sammenheng med samfunnsperspektivet, hvor kvinner har mange ulike roller. Disse roller forandrer seg over tid i takt med endringene og utviklingen i samfunnet, den økonomiske utviklingen, endringene i forståelse av kvinnes bidrag i entreprenørskap. Alsos og Ljunggren (i Spilling, 1998) presenterer tre perspektiver på kjønn i entreprenørskap, kjønn som variabel, kjønn som prosess, og kjønn som relasjon.

En vanlig metode for å synliggjøre kvinner og vise kjønnsforskjeller er å telle opp antall kvinner og menn i ulike posisjoner. En behandler kjønn som variabel ved bruk av slik metodikk. Undersøkelsen i denne oppgaven bruker av denne metoden for å belyse situasjonen for kvinnelige gründere i Norge, og finne ut hvordan kvinner kan bidra enda mer i utviklingen av entreprenørskap.

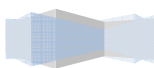
Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

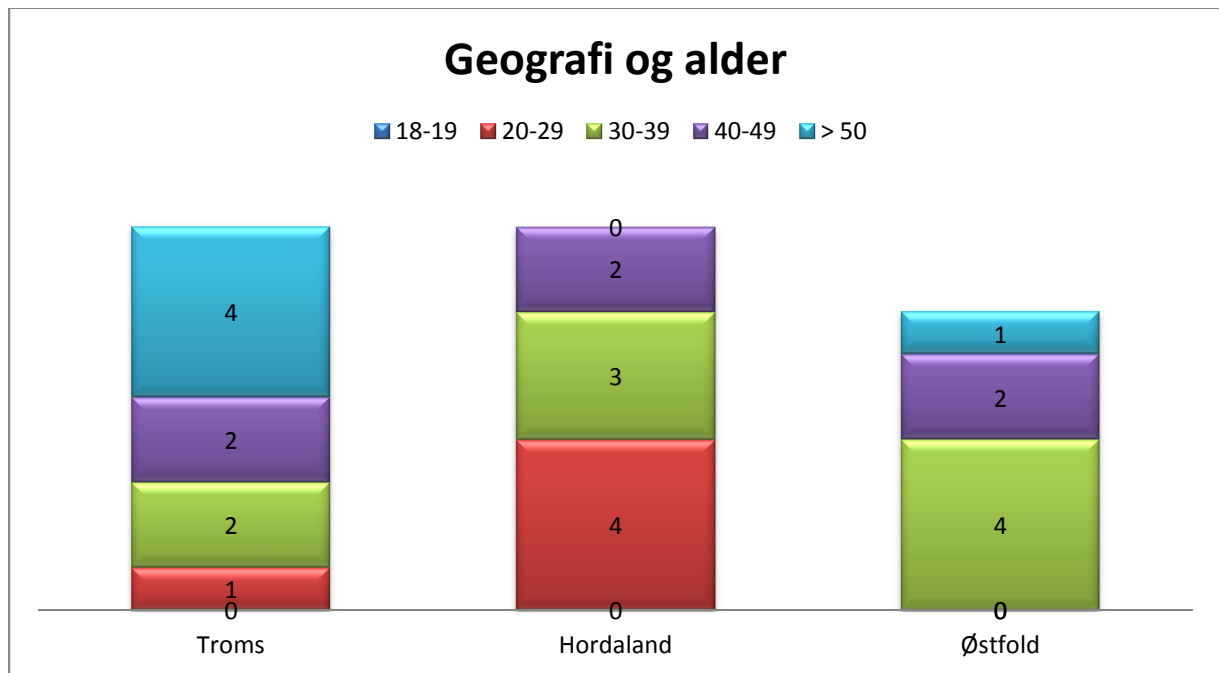

Kjønn som relasjon, forklarer at betydning av kjønn er sosialt konstruert, det vil si at kjønn er det noe som skapes gjennom sosial samhandling (Alsos og Ljunggren i Spilling, 2006). Holdninger i samfunnet forandres over tid. Selv om det tar lang tid, og de ”gammeldagse” holdningene henger igjen, ser vi at etableringer som er gjort av kvinnelige gründere møter langt bedre mottakelse i samfunnet i dag. Kvinnovasjonsdeltakere forteller i intervju at ”bygdedyret” lever sterkt, spesielt i distriktene, men med hjelp av de gode forbilder og suksesshistorier om vellykkede gründere, er det i dag akseptert at kvinner starter og driver virksomhet med god resultat. Endringer i samfunnet fører til at folk i bygda forstår at kvinnelig entreprenørskap er kjempe viktig for distriktene. Kvinnovasjon har flere eksempler på at kvinnelig entusiasme og entreprenørskap åpner for nye næringer. Nye næringer danner grunnlag for nye arbeidsplasser, og folk vil bo og trives. Kvinnovasjonsdeltaker fra Troms, Inger Birkelund har startet Ihana! i 2011. Hun er kåret som månedens gründer fordi at bedriften, som formidler kvensk kultur og historie, skaper nye arbeidsplasser i Nord-Troms og bidrar til at kulturarven. Dette er svært viktig for det lokale samfunnet, ivaretas og formidles videre.

Den tredje oppfatningen – kjønn som prosess- viser forandringen i vår forståelse av kjønn. Vi snakker alltid om kvinnelige etablerere, men vi leser eller hører aldri om mannlige etablerere (Ljunggren og Alsos i Spilling, 2006). Det viser at en forbinder en entreprenør med en mannlig person mer enn med en kvinnelig. Koblinger og tilføyelser av egenskaper som trygghet, tilstedeværelse, og omtanke til kvinner, fører til det er utfordrende å forene det å være mor og en entreprenør. Vår mentalitet trenger også tid til forandring. Respondentene i min undersøkelse bekrefter at det er et problem å finne de viktige støttespillerne i det krevende yrket å være entreprenør. De slår også fast at det er nesten umulig å drive egen bedrift uten hjelp og støtte fra familie og venner.

To av tre etablerere er i aldersgruppen 25-44 år, dette gjelder både kvinner og menn (SSB, 2004, Hvor er kvinnene i næringslivet). Undersøkelsen i denne oppgaven viser at alderen for deltakere i programmet er variert. De fleste av respondentene er i gruppe over 30 år, og det er få kvinner i aldersgruppe 20-29 år. Ingen av respondentene er yngre enn 20 år. Se figur under.

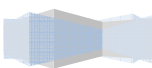

Figur 10. Antall deltakere fordelt etter alder og fylke

Denne undersøkelsen viser at kvinner som deltar i programmet hovedsakelig er i aldersgruppe 30-39 år. Kvinner i denne aldersgruppen er som regel ferdig med utdanning og har bedre økonomi. Dette er kvinner som våger å revurdere sin livssituasjon, tør å prøve noe nytt og stoler på seg selv. Dette er i tråd med Alsos og Ljunggren, 1998, som hevder at kvinner har andre forutsetninger til å starte egen virksomhet enn menn. Forskning viser at kvinner har mindre tilgang til kapital (Alsos, 2006, Spilling 1998). Dette kan delvis forklare at kvinner starter bedrifter i en moden alder, når de har fått en ordnet privatøkonomi. Et annet aspekt er at bedriftsetablering ofte krever relativt stor arbeidsinnsats, særlig i startfasen, og innebærer også usikkerhet i forhold til inntekt til familien. Kvinnenes ansvar på hjemmeområde kan føre til andre vurderinger av arbeidsmengde og risiko enn det menn gjør (Alsos, 2006).

Studiet viser at deltakere fra Hordaland er i gjennomsnitt yngre enn deltakere fra Troms. Undersøkelsen gir ikke en fullstendig oversikt over alle kvinnelige gründere i Hordaland og Troms, men gir en god beskrivelse av kvinner som deltar i Kvinnovasjonsprosjektet.

4.4 Innovasjon og vekst i bedrifter drevet av kvinner

Kvinner står for 37,5 % av totalt 28070 nystartede bedrifter i utgangen av 2011 (Årsmelding Brønnøysundregistrene, 2011).¹⁶ Det vil si at kvinner startet 10526 bedrifter i Norge i 2011. Kvinnovasjon har bidratt med 134 etableringer i samme år. Dette er ikke så stort, men hvis vi tar i betraktning at denne satsingen er ny, og har begrenset finansiering, så er resultatene gode. ”Vi er godt fornøyd med resultatene, blant annet med tanke på de begrensede midlene miljøene får”, sier prosjektleder for det nasjonale prosjektet, Brit Kufaas.

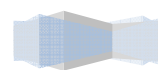
I min undersøkelse ser jeg nærmere på de resultatene de regionale prosjektene har, hvilken type foretak kvinner som er med i kvinnovasjon starter, deres ambisjoner for vekst og innovasjon.

I intervjuene med prosjektlederne i de tre fylkene, har jeg diskutert overnevnte temaer. Prosjektlederne observerer at de fleste bedrifter startet av kvinner er enkeltpersonforetak med liten omsetning og få ansatte. Det er også enighet blant respondentene om at kvinner som etablerer en bedrift har varierte ambisjoner om vekst, tør ikke å satse stort, og starter ofte virksomheten ved siden av en fast jobb. Prosjektlederne i alle tre fylkene bemerker at innovasjonsgraden også er meget variert fra bedrift til bedrift, men det er mange kreative kvinner som prøver nye produkter og tjenester, nye markeder og nye markedsføringsmetoder. Fra intervjuene framkommer det også at det er en stor bransjevariasjon i bedrifter startet av kvinner, men hovedsakelig skjer nye etableringer i tjenesteytende og omsorgsrelaterte bransjer, samt at det er mange nye konsulentbedrifter. Regjeringens satsing på reiseliv og turisme, gjennom blant annet prosjektet ”Bærekraftig reiseliv”, førte til at mange ville starte i reiselivsbransjen, spesielt i tilknytning til gårdsdrift/tunet.

Når det gjelder organisasjons form så er det enkeltpersonforetak som er mest populært hos kvinnelige etablerere. Denne trenden har i midlertidig snudd i 2012, da kravet til aksjekapital ble redusert fra 100 000 kr til 30 000 kr. Per i dag er det flere kvinner som etablerer AS enn før lovendringen.

---

¹⁶ Brønnøysundregistrene utvikler og driver mange av samfunnets viktigste registre og elektroniske løsninger. Forvaltning av Altinn, samordning av data i offentlig sektor og veiledningstjenester er sentrale oppgaver som gjør hverdagen enklere for næringslivet.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Spørreundersøkelsen blant deltakere i Kvinnovasjonsprogrammet viser likevel at det er flest av respondenter som har startet eller har drevet enkeltpersonforetak med liten omsetning og få ansatte.

Kvinner etablerer virksomheter i tradisjonelle næringer. Forskningen definerer utdannings – og arbeidsmarkedet som er svært kjønnsdelt, jenter velger ofte utdanning som kvalifiserer til arbeid i offentlig sektor, mens gutter velger yrker som er mer vanlige i privat næringsliv. Dette har stor aktualitet for kjønnsfordelingen når det gjelder entreprenørskap også (Alsos, 2006). Det er helse- og sosialtjenester som dominerer blant de tradisjonelle nisjene for kvinnelige etablerere. Undervisning, varehandel og andre sosiale og personlige tjenester kommer tett etter. I de siste årene har reiseliv og turisme blitt en populær næring for kvinnelige etablerere. Disse næringene er ofte omtalt som lite innovative. Med nyskaping menes det å gjøre noe nytt, og det kan skje på mange måter. I min undersøkelse har jeg stilt respondentene 4 sentrale spørsmål om hvordan de betrakter nyskaping i sine bedrifter. Det er 25 respondenter som har svart på spørsmålene. Resultat for undersøkelsen om innovasjon i bedrifter som deltok i Kvinnovasjon og besvarte spørreskjemaet er fremstilt i tabellen under:

Spørsmål	Svar ja	Svar nei
Tilbyr din bedrift/forretningside nye produkter/tjenester?	15	10
Vil dine produkter/tjenester oppnå nye markeder?	15	10
Vil du utbedre en eksisterende produksjonsmetode?	8	17
Tar du i bruk nye metoder for markedsføring?	20	5

Tabell 2. Innovasjon i Kvinnovasjonsbedrifter

Oppsummert av figur ovenpå, kan deltakere i Kvinnovasjon klassifiseres som innovative. De leverer nye produkter og tjenester, ønsker å finne nye markeder og tar i bruk nye metoder for markedsføring, for eksempel sosiale medier. Selv om kvinnene etablerer og driver i de ”lite innovative næringene”, viser undersøkelsen at kvinnene bruker kreativitet og nyskaping også i disse næringene. Utfordringen ligger i forbedring av eksisterende produkter og tjenester og nye produksjonsmetoder. Dette kan forklares med at slike prosesser er ofte kapital krevende.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

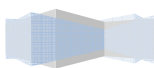
Kvinner i Norge har mindre tilgang til kapital enn menn viser forskningen (Alsos, 2006, Spilling, 2006).

Vekst i bedrifter drevet av kvinner omtales som beskjedne (Isaksen og Kolvereid, 2005 i Spilling). Det er interessant å sette søkelys på kvinnovasjonsdeltakernes forståelse av hva det vil si å jobbe med vekstfokus. Det å ønske vekst i egen bedrift og å ha realistiske planer er et naturlig utgangspunkt for alle næringsdrivende. Kvinnovasjons arbeid med å fremme vekstplaner i bedrifter drevet av kvinner er betinget at bedriftene selv ønsker dette. Per i dag har programmet to ulike tilnærminger til måling av vekst i bedrifter: vekst i omsetting og vekst i antall ansatte, men det finnes ikke en konkret definisjon på hva som er en typisk vekstbedrift.

I min undersøkelse har jeg forsøkt å finne ut hvor stor vekst i bedriftenes størrelse, målt i antall ansatte i perioden 2010-2012, og hvor stor vekst i omsetting bedriftene har hatt i samme periode. Dette er for å måle og kartlegge vekst i bedrifter som har vært med i prosjektet. Respondentene har besvart spørsmålene om vekst ganske likt, og danner et unyansert bilde uavhengig av fylket de representerer. Det vises til liten vekst i omsetting, gjennomsnitt for periode 01.01.2010-01.01.2012 er 336 000 kr. Svarprosent på spørsmålet om vekst i omsetting er ganske lav, det er kun 10 av 25 respondentene som har besvart spørsmålet. Jeg kan i midlertidig ikke påstå at vekst i omsetting er lav for hele populasjonen, men undersøkelsen danner et bilde av relativt liten vekst. Min undersøkelse viser at antall ansatte i bedrifter som deltar i Kvinnovasjon også er lav, i gjennomsnitt 1,2 ansatte.

Å fremme vekst og utvikling er de viktigste oppgavene for innovasjonsmiljøene, som inkubatorer eller næringshager. Dette retter seg mot gründerens ambisjoner i forhold til å kunne leve av virksomheten og å skape nye arbeidsplasser. Det er spesielt viktig for distriktene at kvinner kan skape mer aktivitet gjennom å danne nye arbeidsplasser.

Deltakernes egen vurdering av ambisjonsnivå har vært delt i tre faser: Høy ambisjon (jeg kan leve av det), Middels (kan ikke leve av det, men som supplement til annen inntekt) og Lav (mer som en hobby). Svarene er oppsummert og fremstilt i figuren under.

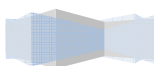
Figur 11. Ambisjonsnivå

Figuren forklarer at de fleste respondentene regner med å leve av egen virksomhet. Det er relativt få som ønsker å ha det som en hobby.

Med utgangspunkt i analyse av innsamlede data vil jeg beskrive deltakere i Kvinnovasjon som reflekterte, voksne og ambisiøse kvinner med ønske om å drive egen virksomhet, med hensikt til å tjene penger, vokse som bedriftseiere, og levere produkter og tjenester for samfunnet. De er kreative, initiativrike og våger å ta steget. Spørsmålet er hva Kvinnovasjon kan gjøre for disse kvinnene og om de virkelig trenger hjelp i sin karriere som entreprenør? For å drøfte dette vil jeg henviser til tidligere forskning som sier:

”Siden sosiale konstruksjoner skapes og gjenskapes i de mange sosiale prosessene som skjer i et samfunn, kan slike konstruksjoner ikke lett endres. Det er derfor en krevende og langsiktig oppgave å endre prosesser knyttet til kjønn og entreprenørskap. Her spiller rollemodeller, synliggjøring og hvordan kvinner, menn og entreprenørskap omtales i media, politikk og andre sammenhenger en viktig rolle..” (Alsos, 2006, Nordlandsforskning).

I tillegg påpekes det at tilgang til kapital og nye kunnskaper om bedriftsutvikling er svært viktig for vekst i bedrifter drevet av kvinner (Spilling, 2002).

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

I neste avsnitt vil jeg komme nærmere innpå tema strategi i prosjektet Kvinnovasjon. Dette er for å synliggjøre hvilke faktorer som påvirker prosjektets resultater.

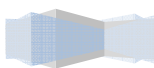
4.5 Strategier i prosjektet Kvinnovasjon

Videre i undersøkelsen ønsket jeg å samle tilbakemeldingene fra deltakerne på hvordan Kvinnovasjon og programmets strategier påvirker vekst og utvikling i bedriftene som har vært med i programmet. Samtidig vil jeg avdekke hvilket forbedringspotensial Kvinnovasjon har, og hvordan programmet bør utformes for å oppnå bedre resultat. Dette er også forankret i oppgavens problemstilling: ”Hva kan forklare resultatene i de regionale Kvinnovasjonsprosjekter?”

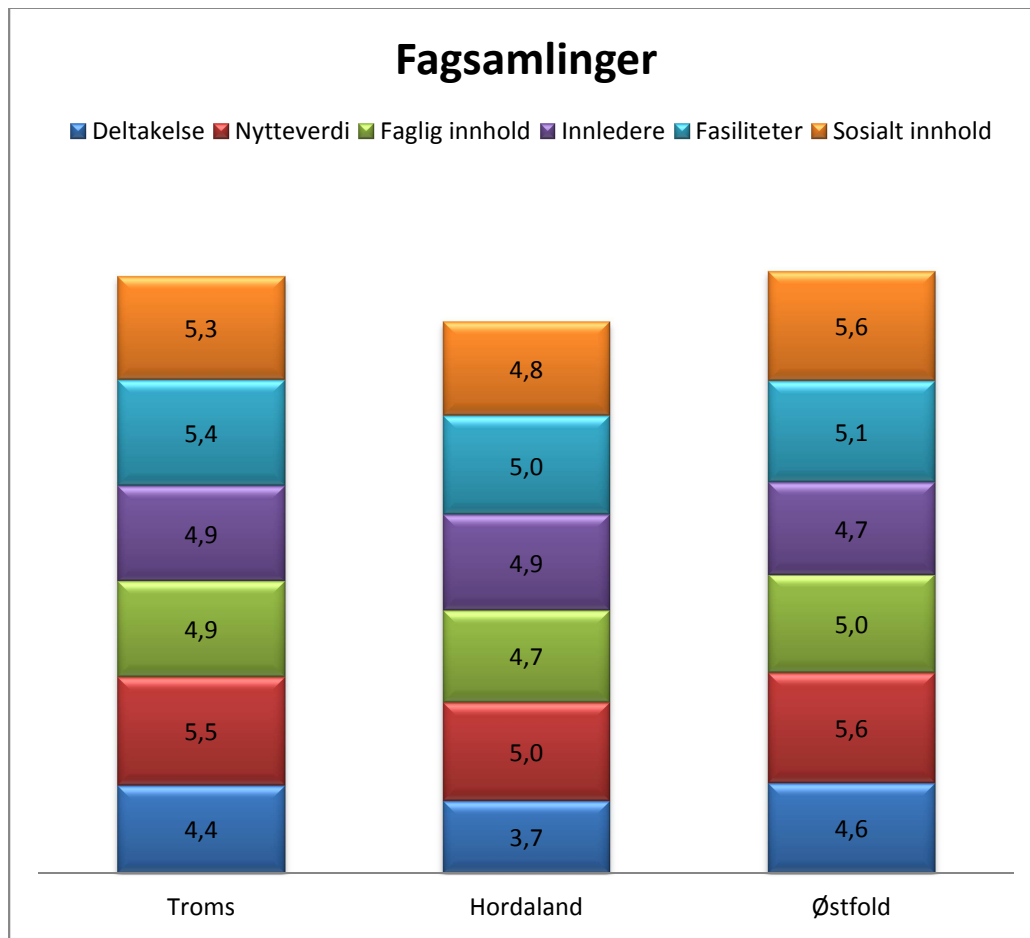
De sentrale strategiene for Kvinnovasjon er mobilisering, samhandling, nettverk, veiledning/mentoring, profilering og kompetanse. Spørsmål som er stilt til respondentene går ut på de overnevnte strategiene. Det er 8 hovedtemaer som er undersøkt. Hvert tema har underspørsmål som går ut på utdypning og detaljert gjennomgang av aktiviteter i programmet. Dette er for å vise hva deltakerne selv ønsker å få ut av deltakelse i Kvinnovasjon. Målet er å besvare spørsmålet: Hvordan prosjektets organisering, finansiering og gjennomføring påvirker resultatene for prosjektet? Resultatene har jeg gruppert og beskrevet i temapresentasjon under.

4.5.1 Fagsamlinger

I gjennomsnitt har hver respondent deltatt på 4,2 fagsamlinger. De fleste svarer at deltakelse på samlinger har vært nyttig, og undersøkelsen viser til standardavvik på 0,8 som tyder på enighet blant deltakere. Når det gjelder innholdet på samlinger og innledere, så er svaret noe variert, med en standardavvik 1,0. Respondentene mener at innholdet på fagsamlinger var bra, og de er fornøyd med innledere. Spørreundersøkelsen forklarer at det er svært viktig med det sosiale opplegget på samlingene. Dette er også kommentert av deltakere i kommentarfeltet for temaet. Respondentene påpeker at det største forbedringspotensialet ligger i at fagsamlingene gir rom for egen utvikling av deltakere og at deltakerne er mer involvert i fagdiskusjoner, slik at det er mulig å løse problemstillinger i felles fora. I figuren under er svarene i tema ”Fagsamlinger” kategorisert fylkesvis.

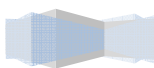

Figur 12. Fagsamlinger

Figuren beskriver hvor fornøyd respondentene har vært med forskjellige aspekter med fagsamlinger, og hva de legger vekt på i forhold til fagsamlinger. Sammenligner vi de ulike fylkene, ser vi at deltakelse og nytteverdi skårer like høyt i alle tre fylkene, men det sosiale opplegget på fagsamlinger har vært av variert kvalitet. Det er målt i skala fra 0 til 6, hvor 0 er dårlig og 6 er meget bra.

4.5.2 Oppfølging mellom samlingene

I tema oppfølging mellom samlingene kommer det frem at det bare er 70,2 % som har fått oppgaver mellom samlinger. Det er relativt lite tilfredshet med tilbakemeldingene fra faglærer/instruktør hos alle respondentene. På spørsmålet om hvor viktig er for deltakere å få oppfølging mellom samlingene svarer respondentene at det er kjempe viktig, men det er uenighet blant respondentene, standardavvik 1,15. Respondentene forklarer i kommentarfeltet for temaet, at å få tilbakemelding på forretningsplanutviklingen er viktig fordi det skaper kontinuitet i prosessen, men gir også utrykk for at det er tidskrevende:

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

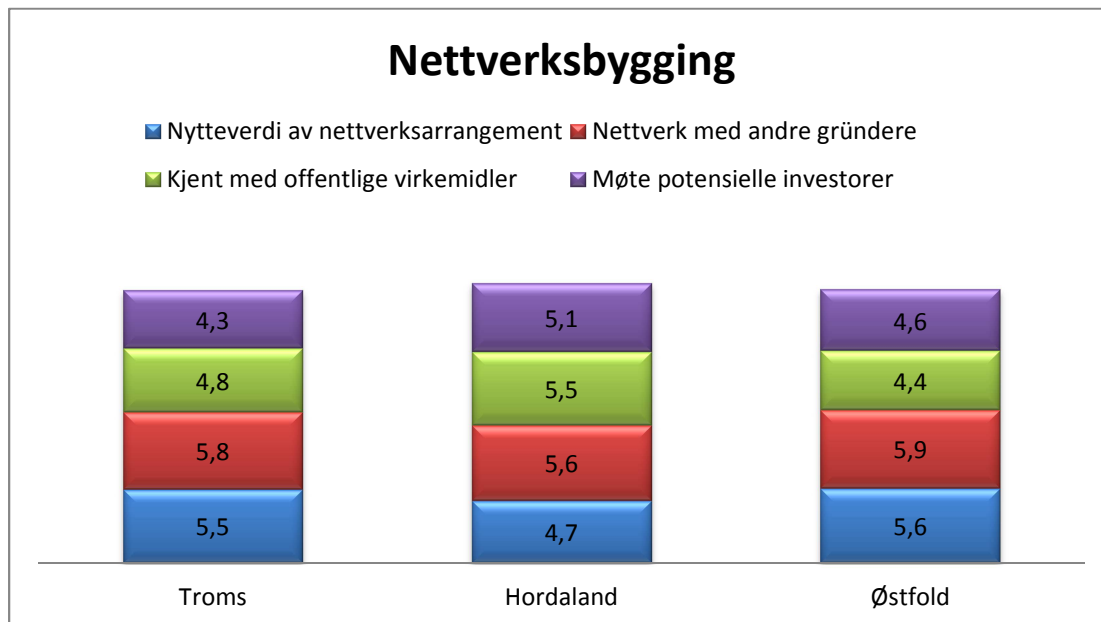
”I min situasjon, med full jobb i tillegg til at jeg driver en bedrift og deltok på Kvinnovasjon, så ble det lite tid til oppfølging mellom samlingene. Derfor er det litt vanskelig for meg å uttale meg.”, sier en av damene.

I forhold til en faglig vurdering underveis i prosessen forklarer an av respondentene det slik: ” det er kjempe viktig å få tilbakemelding mellom samlinger. Men det krever tid å gjøre oppgaver. kanskje mindre oppgaver, men mer praktiske oppgaver”.

4.5.3 Nettverksbygging

De fleste av respondentene har vært med på nettverksbyggende aktiviteter i regi av Kvinnovasjon, 84 %. De mener at nytteverdien av nettverksarrangementer er stor, særlig legger respondentene vekt på viktigheten av å bygge nettverk med andre i samme situasjon, andre kvinnelige gründere. Kjennskap til offentlig virkemiddelapparatet og dets nettverk anses også som er viktig. Illustrasjonen under viser hvordan kvinnelige gründere vurderer betydningen av nettverk for gründerskap.

Å møte potensielle investorer gjennom nettverket, som Kvinnovasjon tilbyr, er omtalt som avgjørende for mange bedrifter

Figur 13. Nettverksbygging

Figuren viser at respondentene gir en karakter til de ulike aspekter med nettverkene.

Karakterene er gitt i skala fra 0 til 6, hvor 0 er dårlig og 6 er meget bra.

De fleste respondentene beskriver forbedringspotensialet for nettverksrelaterte arrangementer slik: ” mer tid og rom for å snakke med andre kvinnelige gründere”, ”mulighet for å møtes

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

---

oftere”, ”å fremheve suksesshistorier fra kvinnelige gründere som lykkes, for mer inspirasjon”. Respondenter nevner at nettverk styrker den enkelte gründer gjennom etablering av kvinnegrupper som samarbeider med hverandre når det gjelder både i kompetanseheving, utvikling og forretningsmessige relasjoner. Kvinnelige gründere finner nettverk motiverende og gevinst givende. I tillegg gir nettverket gode koblinger til lokalt næringsliv, nye markeder og tilgang til kompetanse i innovasjonsmiljøer.

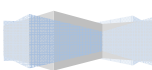
Dette er i tråd med Tullberg (2011), som påpeker at nettverk er en av de viktigste komponentene til en vellykket utvikling i bedrifter drevet av kvinner. Temaet blir også belyst i mine intervju med regionale prosjektledere og prosjektleder for det nasjonale prosjektet. De understreker at nettverkene som kvinnelige gründere får ved deltakelse i Kvinnovasjon, har styrket hver enkelt gründer og har ført til mange tilfeller hvor kvinner samarbeider med hverandre.

4.5.4 Kompetanseheving/Kurs

Kompetanseheving hos kvinnelige gründere er en strategi i Kvinnovasjon. Det jobbes kontinuerlig med utviklingen av forretningsplan for den enkelte bedrift/etablerer. Tiltakene som kurs med temaer salg, markedsføring, Excel for næringsdrivende, avtalerett, tidsstyring, og annet relatert til bedriftsutvikling, arrangeres i innovasjonsmiljøene (næringshager, inkubatorer og kunnskapsparke). Tilgang til slike kurs har vært vurdert av respondentene som god, men det er kun under halvparten av respondentene som deltok på slike kurs. Kvaliteten på innholdet på kursene vurderes som bra, men det påpekes at det ofte mangler undervisningskompetanse hos noen foredragsholdere på kurs. Etterspurte temaer for kurs er salg og marked, Excel for næringsdrivende, Facebook - bruk for bedrifter, avtalerett og beskyttelse av rettigheter (patent).

4.5.5 Veiledning og mentorordning

Veiledning og mentorordning brukes i Kvinnovasjon som redskap for å fremme vekst i bedrifter drevet av kvinner. Det er etablert veilednings – og mentorordning i hvert av de undersøkte prosjektene. Gjennomsnittlig forbruk av veiledningstimer er 7 timer per deltaker. ”Veiledningen er kjempeviktig i en etableringsfase, og ikke minst utviklingsfase”, sier de regionale prosjektlederne, og de er enig i at det bør brukes mer tid til personlig veiledning.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

”Mer tid til personlig veiledning, tid til å være medhjelper, og gi gründeren mer kompetanse”, sier en av prosjektledere i intervjuet. Kvinnovasjon i alle tre fylker arrangerer eget mentorprogram, men utfordringene ligger i at mentorordningen er krevende og kostbar.

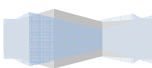
Det er ikke alle respondenter som har fått tilgang til veiledning eller mentor, og forskjellene mellom fylkene er store. Den laveste skåringen, i skala fra 0 til 6, hvor 0 er dårlig og 6 er meget bra, på tilfredsstillelse med veiledningsordningen er i Hordaland 4,0. Troms kommer bedre ut med 5,2 poeng. De fleste svarer at de har fått den veiledning de trenger, men beskriver kvaliteten på veiledningen som middels. Blant de viktigste forbedringer for mentorordningen og veiledning utpekes at veileder/ mentor bør ha erfaring fra å være næringsdrivende: *”mentor bør ha kjennskap til hva det betyr å ha bedrift, ikke bare teoretisk men i praksis”*. Det er ønskelig med mer timer til veiledningen, og bedre kvalitet på utvelgelsen av en mentor: *”Plukker mentorer mer nøyaktig. Bruker mer tid til å finne ut om grunder trenger en mentor og hvilken type mentor”*.

4.5.6 Prosjektorganisering

Mobilisering av kvinnelige entreprenører er en sentral strategi i Kvinnovasjon. Denne strategien oppnevnes i intervjuene med prosjektledere som avgjørende for økning i antallet av kvinnelige gründere og utvikling av gründerkultur blant kvinner. Dermed har prosjektorganisering stor innvirkning på mobiliseringen gjennom informasjonsarbeid, rekruttering, og kommunikasjon. Organiseringen av prosjektets aktiviteter som rekrutteringsseminarer, kvinnekongresser, kick-off, og motivasjonsmøter med entreprenørene, samt tilgjengelighet av informasjon om prosjektet er viktige momenter som påvirker prosjektets resultater.

Kvaliteten på organiseringen av prosjektet har betydning for videre mobilisering.

Mobiliseringen i Kvinnovasjon skjer både på kort og langt sikt. Kortsiktig mobilisering fanger opp gründere med en forretningsidé som vil starte egen bedrift, eller allerede eksisterende bedrifter som ønsker utvikling. Langsiktig mobilisering har slike effekter som endrede holdninger til entreprenørskap blant kvinner. Slike aktiviteter gjennomføres i Kvinnovasjonsprosjekter i alle fylker, men det er forskjellig prosjektorganisering, samt informasjonsflyt og tilgjengelighet.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

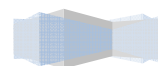

Respondentene anser tilgjengelighet til informasjonen om prosjektet som middels, det er gitt gjennomsnittskarakter 4,4 i vurderingen av informasjonens fremkommelighet. Det er anvendt skala fra 0 til 6, hvor 0 er dårlig og 6 er meget bra, for vurderingen. Respondentene bemerker også at det vanskelig å orientere seg i ”jungelen” av virkemidler og tiltak, og at det ikke er nok informasjon om prosjektet Kvinnovasjon. Det skal legges merke til at det er stor forskjell på svarene mellom fylkene, med standardavvik 1,25. Østfold kommer dårligst ut med vurderingen på 3,7. Det kan tyde på at profileringen og informasjon om Kvinnovasjon er svakere her enn i Hordaland og Troms. Selv om undersøkelsen ikke kan bekrefte at situasjonen er den samme over hele landet, kan vi likevel anta at informasjonstilgjengelighet er et svakt ledd i strategiene for Kvinnovasjon.

Profileringen av prosjektet er et svært viktig moment i mobilisering og rekruttering av kvinnelige gründere, og det jobbes mye med det i regionene, samtidig som portalen <http://kvinnovasjon.no/> drives sentralt. Flere av de regionale prosjektene har egne sider på portalen, som prosjektlederne har ansvaret for å oppdatere. Selv om det gjøres en stor jobb i miljøene for å profilere Kvinnovasjon, bør denne strategien prioriteres, fordi at profileringen og mobiliseringen av kvinner som vil og våger å være en gründer, bidrar til å styrke den positive sosiale konteksten rundt kvinnelige gründere og bygge opp gründermiljø i Norge.

Når det gjelder kommunikasjon mellom deltakerne og prosjektleder, vurderes den som bra, og de fleste av respondentene er tilfreds med den. Jeg vil bemerke at de tre regionale prosjektene som er undersøkt, har felles prosjektledelse som koordinerer samarbeid i flere miljø, og som tilrettelegger for samordningen mellom deltakere og innovasjonsmiljø. Kvaliteten på prosjektet og planleggingen av aktiviteter karakteriseres av respondentene som bra. 60 % av respondentene har vært med på evaluering av prosjektet. Den prosenten er for lav, fordi at evalueringene er et viktig verktøy som brukes til forbedring i prosjektene. Undersøkelsen viser at evalueringer benyttes ikke tilstrekkelig, og det finnes et forbedringspotensial i det.

Det positive er, at det er hele 100 % av respondentene vil anbefale Kvinnovasjon til andre kvinnelige gründere. En av deltakerne kommenterer: ” *Det er deilig å delta på Kvinnovasjon og få være del av en gruppe med flotte kvinnfolk med mange spennende prosjekt og ideer - men så er det plutselig slutt, og da sitter man aleina igjen. Kanskje hadde det vært lurt å danne videreføring av nettverket?*”

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Det betyr at prosjektet er viktig og nyttig for kvinner som ønsker å starte og drive egen bedrift. Blant de viktigste forbedringer i de regionale prosjektene nevnes bruk av erfaringene fra tidligere deltakere som er kommet lengre i utviklingen av bedriften, mer informasjon om prosjektet på nasjonalt og regionalt plan, og mer personlig oppfølging og veiledning.

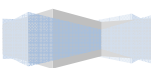
4.5.7 Om Kvinnovasjon

Kvinnovasjon er en satsing hvor gründere står i fokus. Derfor er det utrolig viktig å fange opp hva gründerne selv mener om programmet og hvor nyttig denne satsingen er. Siden programmet er relativt nytt, er det for tidlig å konkludere på hvilke måter Kvinnovasjon har bidratt til nye former for bedriftsetablering, og innovasjon og vekst i bedrifter, men det å finne ut om tilbudet har nytteverdi for mer entreprenørskap blant kvinner er viktig. Undersøkelsen blant gründere som har vært med i programmet bekrefter at nytteverdien av deltakelse i programmet er stor.

De fleste respondentene karakteriserer sin deltakelse i Kvinnovasjon som meget nyttig. Samtlige deltakere gir 5,3 poeng på skala fra 1 til 6, hvor 1 er meget dårlig, og 6 er meget bra. Respondentene betegner deltakelse i Kvinnovasjon som er en privilegert mulighet til å øke sin kunnskap innen bedriftsrelaterte fag, å lære om hverandre, og å være med i et nettverk som er fordelaktig for hver enkelt gründer. Her vil jeg gjerne sitere en av deltakerne: *”Vi er heldige som fikk være med! Tenk, hvor mye jeg har lurt på før jeg startet bedriften. Det skulle ta mye lenge tid å komme seg på beina uten Kvinnovasjon. Nå har jeg også fått så mange som heier på meg og støtter meg.. det er godt å vite at jeg er ikke alene. For en flott gave!”*.

En annen deltaker kommenterer spørreundersøkelsen slik: *”Viktig å ha et nettverk slik at du vet hvem du kan stole på - hvor du kan henvende deg for å få hjelp. Det er små forhold, personene i hjelpeapparatet har mange roller, og noen ganger kan det være utfordrende hvis du som etablerer ikke har de riktige forbindelsene. Det er absolutt en utfordring!”*

Behovet for rådgiving, kompetanse og nettverk varierer med bedriftenes livsløp og bransje. Prosjektet tilbyr bedriftsrådgiving som er tilpasset utviklingsløpet i bedriftene og gir konkrete råd i bestemte situasjoner. Dette er en tjeneste som er primært dedikert til utviklingen av bedriftene. Kurs, som arrangeres av Kvinnovasjon i samarbeid med

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

---

næringshager, inkubatorer og kunnskapsparke, rettet mot den generelle bedriftskompetansehevingen hos den enkelte deltaker. Det arrangeres slike kurs som markedsføring, salg, prosjektstyring, økonomikurs, og andre relevante kurs. Kunnskapen som deltakerne tilegner seg i løpet av prosjektet brukes videre i bedriftene. Respondentene vurderer relevans av kompetansetiltakene ganske høyt. I tillegg til kompetanse drar bedriftene nytte av det unike nettverket Kvinnovasjon tilbyr.

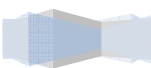
Kunnskap og nettverk, som er tilegnet gjennom deltakelse i prosjektet vil bli brukt videre hos 99 % av de undersøkte. Respondentene gir gjennomsnittlig score på 5,6, i skala fra 1 til 6, hvor 1 er dårlig og 6 meget bra, for videre bruk av kompetanse og nettverk, som er skaffet av deltakelse i prosjektet.

Et annet spørsmål som står sentralt for prosjektet er, hvor mye Kvinnovasjon bidrar til nye etableringer. På grunn av at satsingen er så vidt etablert og har relativt lite nedslagsfelt er det vanskelig og kunne beregne addisjonalitet og hvor mye Kvinnovasjon leverer i forhold til nye etableringer her til lands. Eksempelvis etableres det om lag 30 000 nye bedrifter hvert år i Norge, hvor kvinner står for ca. 10 000 bedrifter. Kvinnovasjon har hatt nærmest 600 deltakere i 2011, dette er en relativt liten del i henhold til overnevnte tall. I tillegg til at deltakermassen i Kvinnovasjon også inkluderer allerede etablerte bedrifter som ønsker vekst og utvikling. I min undersøkelse stiller jeg spørsmål til respondentene om de ville ha startet bedriften uten deltakelse i Kvinnovasjon. Dette for å se hvordan Kvinnovasjon har påvirket de kvinnene som har en forretningsidé og ønsker å realisere den.

44 % av studerte ville starte sin bedrift uavhengig av deltakelse i Kvinnovasjon. Det vil si at det er 56 % av respondentene har vært usikker i forhold til sin idé og ferdigheter, og har fått hjelp og motivasjon fra Kvinnovasjon for å tørre og starte. Ut i fra undersøkelsen kan det se ut til at Kvinnovasjonssatsingen gir 53 % større sjanse for at de kvinner som deltar i programmet starter egen virksomhet. Se figur 10 tidligere i oppgave.

Dette gir oss en viktig pekepinn på at Kvinnovasjon er et populært prosjekt som først og fremst gir kvinnene motivasjon, kunnskap og nettverk for å starte og drive egen virksomhet. En av respondentene sier det slik: ” Usikker om jeg ville starte uten hjelp og motivasjon.

Vi er ganske alene ved oppstart. Vi trenger flere som hjelper oss eller viser hvor vi kan hente hjelp”.

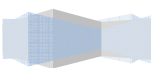
Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Populariteten til Kvinnovasjon øker med tiden, flere og flere kvinner får vite om programmet og ønsker å være tilknyttet det. For eksempel, den siste rekrutteringskampanje resulterte i at over 60 søknader fra kvinner som vil delta i programmet i Troms fylke ble registrert. Bilde er ikke annerledes i Hordaland og Østfold. Kvinnovasjon som er en nasjonal satsing omfatter mange kvinnelige gründere, men har også et stort og uutnyttet potensial, slik at mange flere kan få hjelp. Spesielt viktig er dette for distriktene, hvor avstandene til innovasjonsmiljøene og virkemiddelapparatet er større, og ”byggedyret” er mer til stedet i distriktene er i større byene.

Utfordringene her ligger i finansieringen av programmet. Programmet innvilges 11 mil. kr. per år fra KRD. Beløpet fordeles på 15 prosjekter som totalt har om lag 600 deltakere per år. Pengene dekker også alle arrangementer, kurs og administrative kostnader. Høye markedspriser for å innleide rådgivere og konsulenter, store avstander og dårlige veier kompliserer gjennomføring av prosjektet i henhold til måloppnåelse. For å nå regjeringens mål om 40 % kvinnelige etablerere, skal bredere og større satsing til. Som opplyst tidligere er det er mange miljøer som samarbeider om satsingen. De regionale prosjektene forsøker å løse den økonomiske utfordringen på forskjellige måter. For eksempel i Østfold betaler deltakerne selv en relativt stor egenandel for å være med i programmet. Det er positivt i måte at egenandel skaper eierskap til programmet og forpliktelser til deltakelse. På en annen side, spesielt for gründere i tidlig etableringsfase, kan de virke avvisende og føre til en økonomisk byrde. Et annet resultat av beskjeden finansiering er at det jobbes mye dugnadsarbeid i miljøer, for å få satsingen på kvinnelige gründere til å levere tjenester med god kvalitet. Mine egne observasjoner og intervjuene med prosjektlederne bekrefter dette.

En annen utfordring, hvor vidt er, et godt samarbeid mellom miljøene som er engasjert i prosjektet. Sammenligning av resultatene i de tre fylkene som er undersøkt, viser at prosjektene som lykkes mest har et sterk utviklet samspill om Kvinnovasjon og kvinnelige gründere i regionen. I Hordaland, som har de beste resultatene, er det etablert et velfungerende system og strategiene for hvordan dette arbeidet skal utøves i innovasjonsmiljøene. Koordinering av arbeidet skjer via felles prosjektledelse som holder oversikt over tiltakene, planlegger aktivitetene i fellesskap med miljøene, koordinerer veiledning av gründere, og har budsjettansvar. Dessuten, det potensialet som finnes i nodene utnyttes godt gjennom koordineringen av kunnskapsoverføringen.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Prosjektet i Troms viser til gode resultater i henhold til måloppnåelse og bruker omtrent samme organiseringsmodell som i Hordaland. Ut i fra undersøkelsene som er gjort er det stort fokus på samarbeid i de regionale prosjektene. I Østfold er samarbeid komplisert på grunn av miljøene, som arbeider sammen om Kvinnovasjon, fordi disse har svært ulike tilnærminger til prosjektet. I et intervju sier prosjektlederen for Kvinnovasjon i Østfold følgende: ” Østfold er et meget fragmentert fylke og det er store mengder av mennesker som bor i fylke. Det er ulike næringsrettinger i ulike deler av fylke som gjør det komplisert å gjennomføre et felles program.” I et fylke, hvor innovasjonsmiljøene også er preget av næringsfragmentering, er det utfordrende å være enig om felles strategi for prosjektet.

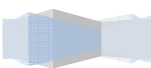
Kvinnovasjon er også et distriktpolitisk virkemiddel. Det er viktig for distriktene at kvinner engasjerer seg i næringslivet og skaper nye arbeidsplasser. Lokal verdiskaping, hvor kvinner spiller en viktig rolle, gir vekst til hele nasjonen. Det forutsetter også nærhet til naturressursene og god infrastruktur som bringer kundene og tjenester/varer sammen. Det trengs kompetanse, nyskaping og innovasjon som kan forvalte og foredle disse ressursene på en økonomisk forsvarlig måte. Kvinnovasjon har som mål å styrke entreprenørskap og innovasjon blant kvinner i regionene, og dermed vil det være et tilgjengelig og nyttig redskap for alle kvinnelige entreprenører, uavhengig av bosted. I neste kapittel vil jeg komme nærmere innpå de regionale forskjellene som kan ha betydning for resultatoppnåelse i Kvinnovasjon.

4.6 Kvinnovasjon i regionene

”Ein god politikk for entreprenørskap blant kvinner er derfor god næringspolitikk, god arbeids- og inkluderingspolitikk, god likestillingspolitikk, god distriktpolitikk / kommunal- og regionalpolitikk, god utdannings- og forskningspolitikk, god fiskeri- og kystpolitikk og god mat- og landbrukspolitikk.”

(Handlingsplan for meir entreprenørskap blant kvinner 2008:3)

Kvinnovasjon som satsing ble først iverksatt i næringshagemiljø i regionene og de fleste regionale prosjektene er samarbeidsprosjekter mellom flere innovasjonsmiljøer. Et slikt samarbeid skaper en god geografisk dekning slik at tilgjengeligheten til virkemidlene øker. Samtidig er det registrert øking av antall miljøer, næringshager, inkubatorer og andre innovasjonsmiljøer, som samarbeider om prosjektet. I figuren under er det presentert en oversikt over antall miljø på landsbasis for årene 2009, 2010 og 2011.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

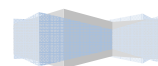
År	Antall miljøer	År	Antall miljøer	År	Antall miljøer
2009	44	2010	62	2011	69

Tabell 3. Antall miljøer som samarbeider om Kvinnovasjon

Økende antall miljøer som er med i prosjektet betyr i praksis tettere kontakt mellom virkemiddelapparatet og gründer og mer lokalt eierskap til hver forretnings idé fremstilt av kvinner.

For eksempel i Troms er det fem innovasjonsmiljøer som har tett samarbeid om Kvinnovasjon: Senja Næringshage, Haldi Næringshage, Norinnova Technology Transfer i Tromsø, Kunnskapsparken Nord i Harstad, og Næringshagen i Målselv. Prosjektet dekker alle regionene i fylke fra nord til sør, slik at tilbudet er tilgjengelig for mange kvinnelige entreprenører, også i distriktene. Troms er et fylke hvor 160 000 innbyggere bor på et areal i 25 869 km², og har en befolkningstetthet på 6.18 per km². Fylke er inndelt i 25 kommuner, og er like stor som Belgia eller Makedonia i areal. Flere respondenter trekker fram svak infrastruktur og offentlig kommunikasjon som årsaker til at det er vanskelig å drive egen bedrift i Troms, særlig i distriktene. Store avstander og dårlig infrastruktur vil også påvirke organisering og gjennomføring av prosjektets aktiviteter, både prosjektdeltakerne og prosjektlederne konstaterer at det er utfordrende å reise langt for å være med på samlinger og kurs. I Troms finansieres prosjektet fra SIVA (50 %), og Troms fylkeskommunen (50 %). Fylkeskommunens rolle som medfinansier og observatør i styre for prosjektet, er forankret i RUP, og dens § 5.2 som handler om strategier for å styrke innovasjon og entreprenørskap i fylke.¹⁷ Det tette og gode samarbeidet kommer blant annet kvinnelige gründere i distriktene til gode. I så måte er det i tråd med Fagerberg (2009) som mener at slike prioriteringer av regionale virkemidler gjør det lettere å få støtte til entreprenørskap hvis en bor i distriktene. Spilling (2002) poengterer at mer effekter av offentlig stimulering av entreprenørskap gir større effekter i sentrale strøk enn i distriktene fordi entreprenørskap skjer i byene. Noe min undersøkelse også kan bekrefte, siden de fleste etableringer og vekst foregår og registreres i større byene og tettsteder. Men det finnes også mange gode eksempler på kvinnelig entreprenørskap i bygdene, som har fremkommet ved hjelp av offentlig støtte. Kunnskap om ordninger som finnes i det offentlige virkemiddelapparatet er viktig for gründere.

¹⁷ RUP er Regionalt utviklingsprogram for Troms. RUP 2010-2013 bygger på Fylkesplan for Troms 2010-2013.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Respondentene stadfester dette i sine besvarelser på spørreundersøkelsen. En av respondentene sier: *"Bedre oversikt over offentlige tilskudd og ordninger. Nettverk er kjempe viktig for oss"*. En annen respondent mener at det er *"viktig å koble sammen ideer og penger"*. Virkemiddelapparatets rolle er å koble sammen den entreprenørielle ånden, de gode ideene og ressurser som er tilgjengelig i regionen for utviklingen i det regionale næringslivet. Spilling, 2002, påpeker at ressurser og rammebetingelser som gir forutsetninger for utviklingen av entreprenørskap, påvirkes av regionale særtrekk.

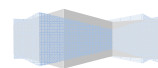
Et viktig mål for min studie er å sammenligne vilkår for entreprenørskap blant kvinner i de tre fylkene jeg undersøker. For å besvare forskningsspørsmålet, *"Hvordan de regionale og distriktpolitiske forskjeller påvirker resultatene for prosjektet Kvinnovasjon?"*, vil jeg se nærmere på situasjonen også i Østfold og Hordaland.

Prosjektet Kvinnovasjon i Østfold er et samarbeidsprosjekt mellom svært ulike innovasjonsmiljøer som Navet Næringshage, NCE Halden, Bioparken Ås og Borg Innovasjon.¹⁸ Miljøene har ganske forskjellige profiler og perspektiver i forhold til arbeid med entreprenørskap. NCE Halden jobber med tunge forskningsprosjekter innen miljøvennlig energihandel og energidistribusjon, mens Navet Næringshage har spesialisering på etablererhjelp og samlokalisering av virksomheter. Borg Innovasjon jobber hovedsakelig med prosjekter innen omsorgsteknologi og -tjenester, teknologi- og tjenesteinnovasjon, og Inkubator ved Bioparken Ås har kommersialisering av forskningsbaserte ideer innen miljø – og biovitenskap som profilering. I følge prosjektlederen for Kvinnovasjon i Østfold, kan dette by på at ulike fagmiljøene ofte snakker forskjellige språk når det gjelder kvinnovasjonsarbeid, kan by på utfordringer. Prosjektet Kvinnovasjon betones på forskjellige måter i de ulike fagmiljøene, fordi kvinnelige entreprenører har variable representasjoner i noen miljøer. Dette kan forklares med de tradisjonelle fagvalgene kvinner tar ved utdanning og gründerskap. I NCE Halden er det startet et prosjekt "Smart Women", målet for prosjektet er å øke antall kvinner i de teknologiske miljøene.¹⁹ Prosjektlederen i Kvinnovasjon Østfold påpeker at det er meget engasjerte mennesker som jobber med Kvinnovasjon i fylket, og at prosjektet fungerer bra.

---

¹⁸ Formålet til Borg Innovasjon er å bidra aktivt til utvikling av innovative, kompetansebaserte og lønnsomme virksomheter og til å skape et attraktivt miljø for nyskaping og kommersialisering i Østfold.

¹⁹ NCE Smart Women ble etablert som eget prosjekt med støtte fra Østfold Fylkeskommune og Innovasjon Norge og lansert på Fremtidskonferansen i Halden 8. mars 2011. Prosjektets tidsramme er fra våren 2011 til våren 2013, se <http://www.ncesmart.com/Pages/NCESMARTWomen.aspx>

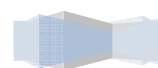
Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Østfold er et industrifylke med et areal på 4 186 km², og innbyggertallet på 276 600 mennesker. Befolkningstetthet i Østfold er 66,08 per km². Det vil si at den er 10 ganger større enn i Troms. Infrastrukturen i fylke er velutviklet med gode veier og rikelig tilgang til offentlige kommunikasjonsmidler inkludert tog forbindelser med Europa. Næringsstrukturen i Østfold har fragmentert karakter. I de siste årene passerte helse- og sosiale tjenester, i antall sysselsatte, det som har vært hovednæringen i fylke, industri. Næringer som handel, forretningsmessig og personlig tjenesteyting, undervisning og hotell og restaurant har økt sysselsetting i Østfold de siste fem årene. Landbruk er fremdeles en betydelig næring i Østfold med 2400 produsenter med mange andre sekundære arbeidsplasser. Sammenlignet med 3500 arbeidsplasser i industri, har landbruket vesentlig andel av arbeidsplassene i fylket. Prosjektet Kvinnovasjon har også fått støtte fra Landbruk Østfold som medfinansierer prosjektet gjennom fylkeskommunen. SIVA finansierer 50 % av prosjektkostnadene, øvrige 50 % finansieres henholdsvis fra Østfold Fylkeskommune, Akershus Fylkeskommune og Innovasjon Norge i begge fylkene. Satsingen på kvinnelige gründere i Østfold er forankret til handlingsplan ”Strategi for Østfold fylkeskommunes arbeid med næringsutvikling 2011-2014”, som sier at fylkeskommunen er en aktiv pådriver og partner i satsingen på kvinnelige entreprenører.

I sammenligning med prosjektene i Troms og Østfold, har Hordaland levert bedre resultater i Kvinnovasjon siden oppstart i 2009. Hva kan forklare dette? Prosjektet Kvinnovasjon i Hordaland er organisert på samme måte som de øvrige prosjektene, med en felles prosjektledelse og samarbeid mellom 5 miljøer, Voss Næringshage, Atheno, Næringshagen i Odda, Nyskapingsparken og Mongstad Næringshage. Prosjektlederen for Kvinnovasjon i Hordaland understreker: ” *Prosjektleiarane arbeidar tett saman om kompetanse- og erfaringsutveksling. Dette har vore svært viktig!!!*”. Kan det være at et slikt samarbeid fører til at ressursene utnyttes godt og prosjektet derfor har hatt svært gode resultatene gjennom tid? Det er interessant å se hvordan andre faktorer kan påvirke de gode leveransene prosjektet har.

Hordaland fylke har 493 700 innbyggere som bor på et areal i 15 440 km². Det betyr at befolkningstetthet er 31,9 per m². Alle de 33 kommunene i fylke grenser til havet, som legger forutsetninger for utviklingen av næringen. Nærhet til havet gir grunnlag til fiskeri – og oppdrettsnæringen, gass og -oljenæringen, offshore, og eksportnæringen. Med ca. 29 000 personer sysselsatt i industrien, er Hordaland det nest største industrifylket i landet.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Landbruket i Hordaland er kjennetegnet av mange små bruk, og de har i gjennomsnitt de minste landbrukseiendommene i Norge. Turisme er en annen viktig næring, særlig i Bergen, Voss og i Hardangerområdet. Hordaland er det nest mest populære reisemålet i landet i sommerhalvåret. Dette gir næringslivet i Hordaland mye allsidighet, som er et positivt utgangspunkt til gründerskap i fylket. Nyere studier om næringsutvikling legger også stor vekt på at forankringen til et regionalt næringsmiljø i en eller annen form, er av vesentlig betydning for næringslivets utviklings – og konkurransevne (Onsager og Selstad, i Spilling, 2006).

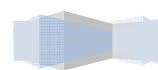
Hordaland har velutbygd infrastruktur, og fylkeskommunen satser ytterligere på vei utbygging og offentlig kommunikasjon. Hele 44 % av de regionale utviklingsmidlene i 2011, gikk til utvikling av infrastruktur, og Hordaland ligger på landstoppen i denne politikken. Det er gode båt – og togforbindelser, både med fastlandet og innlands. Dette er spesielt viktig i forhold til at fylkets geografi, med mange små og store øyer, innsjøer, og lange fjorder, har en komplisert infrastruktur. Hordaland fylkeskommunen satser sterkt på stimulering av nyskaping og næringsutvikling, satsingen er forankret i den regionale utviklingsplanen, RUP.²⁰ Prosjektet Kvinnovasjon styrkes av fylkeskommunale tilskudd, som er en del av fylkeskommunalt virkemiddel for innovasjon og entreprenørskap.

Undersøkelsen viser at det offentlige virkemiddelapparatet ivaretar sine oppgaver om å styrke næringsutvikling og entreprenørskap i alle de tre respektive fylkene. Fylkeskommunene bidrar til at arbeidet med kvinnelige gründere videreføres og medvirker til at nye og eksisterende bedrifter samarbeider med kompetansemiljøene om produktutvikling, innovasjon og vekst. Dette skjer via finansieringen av Kvinnovasjonsprosjektene direkte, og som er tilfelle i Troms, har fylkeskommunen sin representant i styringsgruppa for prosjektet, noe som har videre direkte innflytelse på prosjektets strategier.

Innflytelsen fra de offentlige kan også bidra til at næringsutviklingen skjer i samspill med andre utviklingsaktørene som FoU- miljøene og næringslivet selv. Både SIVA og fylkeskommunene tilrettelegger for å fremme innovasjon gjennom interaktive prosesser mellom næringslivet, forsknings- og utdanningsinstitusjoner og den offentlige sfæren. Det vil

---

²⁰ RUP Hordaland, Regionalt utviklings program Hordaland. Regionalt utviklingsprogram bygger på intensjonane i Fylkesplanen og peikar ut kva næringar og satsingsområde som skal få særskilt merksemd i utviklingsarbeidet for inneveærande år. Prioriterte næringer er energi næringer, marine og maritime næringer, kulturnæringer, reiselivsnæringer og landbruksnæringer.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

---

si, at Trippel Helix modellen (Etzkowitz, 2002) anvendes i praksis når koblingen mellom bedrifter og FoU – miljøene tilrettelegges av det offentlige, eksempelvis næringshager og inkubatorer. Et annet eksempel på anvendelse av denne modellen er når kunnskap overføres direkte til bedriftene gjennom rådgivning, mentoring og kurs.

I Kvinnovasjonsprosjektene i alle de tre fylkene er en slik interaksjon til stedet, men den farger prosjektene på forskjellige måter. I alle tre fylker finnes det universitet og høyskole, og forsknings – og utdanningsstrukturen er omtrent lik, men de tyngste fagmiljøene har en lang avstand til det hverdagslige arbeidet med kvinnelige gründere. For eksempel i Hordaland bruker kvinnovasjonsprosjektet kompetansen fra Høgskole i Bergen, Universitetet i Bergen og Regionalt Næringsforum aktivt for rådgivning og veiledning av kvinnelige gründere, og det er etablert en mentorordning for entreprenører som deltar i Kvinnovasjon. Mange næringslivsaktører bidrar også til mentorordningen.

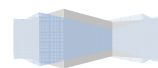
I Troms samarbeider Kvinnovasjon med UiT²¹, og dens studentorganisasjon START²², men dette samarbeidet begrenser seg per i dag med rekrutteringsaktiviteter. Norinnova og Kunnskapsparken Nord har sin rolle som en viktig kilde for kunnskapsoverføringen mellom gründerbedriftene og innovasjonsmiljøene. Kvinnovasjon Troms har ønsket å utvikle samarbeidet mellom UiT, og Høgskolen i Harstad slik at flere kvinner fra FoU-miljøene er med i nettverket og starter kunnskapsintensive bedrifter. Her er det mye jobb som skal gjøres.

Østfold, med sine mange store industribedrifter, som Borregård, Stabburet, Norske Skog, M. Peterson & Søn, med flere, er omtalt som industrifylke. Samtidig er det et sterkt forskningsmiljø ved Universitetet på Ås, og Høgskolen i Østfold leverer kunnskap for næringslivet i fylket, nasjonalt og internasjonalt. Fylket har en fragmentert næringsstruktur, med stor industrisektor, landbrukssektor, og voksende kommunal – og offentlig tjenestesektor. I store byene som Fredrikstad, Sarpsborg, Moss og universitetsmiljø på Ås, er det allsidig spesialisering innenfor kunnskapsintensive næringer og FoU-intensiv industri. Resten av regionen er ensidig spesialisert innen primærnæringer og landbruk. En slik fragmentering påvirker nærings og innovasjonspolitik, hvor stor diversitet og spesialisering innenfor de kunnskapsintensive næringer på en måte danner en de beste betingelser for

---

²¹ UiT, Universitet i Tromsø

²² Start UiT er en studentorganisasjon som jobber aktivt for at nyskaping og entreprenørskap skal bli en større del av det akademiske miljøet på UiT. Se <http://startuit.no/>

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

innovasjon, men på annen måte lager hindringer for et felles kvinnerettet prosjekt. Disse hindringer kan komme fram fordi at de ulike miljøene har forskjellige tilnærminger og intensjoner når det gjelder entreprenørskap blant kvinner, slik at det ofte settes store krav om innovasjon og vekst i bedriftene drevet av kvinnelige gründere. De mulige motsetninger observeres også mellom en nasjonal innovasjonspolitik og regionalpolitikken. Prioritering av FoU- miljøer gjennom den nasjonale innovasjonspolitikken kan ha en ”*sentraliserende*” effekt, fordi disse miljøene lokalisert i sentrale strøk. Det går utover distriktsutviklingen, og dermed kan det diskuteres om det er viktig å styrke en slik ”*sentralisering*” fra distrikts- og regionalpolitisk ståsted.

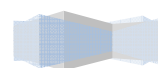
Forutsetninger for næringsutvikling og entreprenørskap er forskjellige i regionene. For å vise forskjellene når det gjelder et samlet grunnlag for etableringer i de tre fylkene, vil jeg bruke statistikk som viser dynamikken for nyregistreringer blant begge kjønn.

Fylke	Registrert 2010	Registrert 2011
Østfold	1399	1405
Hordaland	2432	2555
Troms	683	660

Tabell 4. Nyregistreringer fordelt på fylker. Foretaksregistret

Tabellen viser at Hordaland har en dominerende posisjon for nyetableringer, sammenliknet med Østfold og Troms, hvor Troms kommer dårligs ut. Dette kan forklares med flere faktorer som er nevnt tidligere i oppgaven. De viktigste faktorene som infrastruktur, geografi og demografi, næringsstruktur og regional næringspolitikk, samlet sett har betydning for gründerskap i de ulike regionene. I samme grad gjelder dette også gründerskap blant kvinner.

Forklaringen om hva påvirker resultater for de regionale Kvinnovasjonsprosjektene har et bredere spekter. I tillegg til de regionale forskjellene ved utgangspunktet for entreprenørskap, vil også de organisatoriske forskjellene spille inn. Undersøkelsen viser at finansieringen av prosjektene har ganske likt struktur. Når det gjelder organisering og gjennomføring, som vi ser fra beskrivelsen tidligere i oppgaven, så er det forskjellige måter å jobbe på. De varierte metoder som praktiseres i fylkene ser ut å være regionaltilpasset, og legger vekt på samarbeid mellom innovasjonsmiljøene, kunnskapsoverføring og nettverksbygging.

5 Oppsummering og konklusjon

5.1 Oppsummering

Bakteppet for denne oppgaven har vært en oppfatning av hvordan prosjektet Kvinnovasjon, som et offentlig virkemiddel bør fungere, med tanke på å gi bedre bedriftsutviklingstilbud til kvinner som vil starte og drive egen virksomhet. Vurderinger rundt Kvinnovasjons bidrag for mer entreprenørskap blant kvinner, hvilket forbedringspotensial som finnes i prosjektet, og hvordan de regionale forskjellene påvirker resultatene for prosjektet, har vært innledende til problemstillingen.

Dette kapittelet har til hensikt å oppsummere og presentere de viktigste funnene i studien, og besvare oppgavens problemstilling. Gjennom å undersøke prosjektet Kvinnovasjon fra flere perspektiver, og analysere funnene i forhold til det teoretiske grunnlaget, har også svaret på problemstillingen forekommet. Konklusjon i denne oppgaven er resultatet av en empirisk analyse og diskusjonen som vi har vært gjennom tidligere i oppgaven. Funnene i dette studiet underbygger de teoriene og antakelsene som er introdusert i de foregående kapitlene.

Jeg vil kategorisere mine funn i følgende perspektiver:

- Strategier i Kvinnovasjon
- Regionale perspektiver av Kvinnovasjon

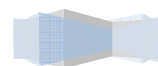
5.1.1 Strategier i Kvinnovasjon

Kvinnovasjon er et relativt nytt program som er i kontinuerlig endring og forbedring.

Gjennom arbeidet med denne oppgaven har jeg tilegnet meg kunnskap om modningsprosesser i programmet. Mine observasjoner og studier i perioden 2011-2012 bekrefter oppfatningen av at Kvinnovasjon har vært i en utviklingsfase, og per i dag har opparbeidet mange erfaringer og stor kompetanse innen tema kvinner og entreprenørskap. Programmet har eget varemerke, som er godt kjent i hele landet.²³ Kvinnelige entreprenører vurderer Kvinnovasjon som et bra tiltak hvor kvinner kan få starthjelp, motivasjon og nettverk. Kvinnovasjon bidrar til at det skapes nye arbeidsplasser og til at kulturen for entreprenørskap hos kvinner utvikles.

---

²³ <http://kvinnovasjon.no/>

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Programmet har realistiske målsettinger, men en bør jobbe med å spisse dette bedre, slik at en kan se nærmere på utformingen av programmet, med hovedperspektiv på styrking av samarbeid på tvers av miljøene. I prosjektets forløp spesifiserer også SIVA sine resultatmål med Kvinnovasjon. Målet om opptak av kvinnelige gründere til inkubatorer og som målbedrift i næringshagene øker.²⁴ Dette er et krevende, men oppnåelig mål, som forutsetter at det bør jobbes videre med kvinnelige gründere i forhold til deres ambisjoner for vekst.

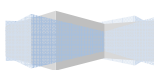
Ideelt sett, kan Kvinnovasjon være en langsiktig satsing, fordi det vil ta tid å endre holdninger i samfunnet når det gjelder kvinnelig entreprenørskap. Planlegging av videreføringen av programmet bør tenkes i lange linjer. I tråd med metodene som brukes i Kvinnovasjon, bekrefter funnene at mobiliseringsarbeid fører til synliggjøring av forbilder, kultivering av gründerkultur, og nedgradering av terskelen for etablering av egen bedrift. Profileringsarbeid i Kvinnovasjon skaper et miljø som fremmer kvinnelige gründere og stimulerer til verdiskaping.

Det brukes metoder som øker bedriftskompetansen hos den enkelte gründer. Funnene i min undersøkelse ser ut til å vise, at deltakelse på fagsamlinger og kurs, samt arbeidet med utviklingen av forretningsplan er svært nyttig for kvinnelige gründere. Tilgang til veiledning og mentorordningen, gjør den utfordrende veien til oppstart og utvikling av virksomheten mye lettere.

Nettverket som kvinner får gjennom deltakelse i Kvinnovasjon er unikt og bidrar at kvinner finner motivasjon og støtte ved utviklingen av sin bedrift. Funnene i denne oppgaven støtter dette fult ut. Det er nettverket som styrker gründeren og virker positivt og lukrativt i situasjoner, hvor gründeren trenger support. Nettverket mellom kvinnelige gründere selv, og særlig mellom gründere og innovasjonsmiljø, bidrar til kunnskapsoverføring. Kvinnovasjon er et godt læringsprogram, hvor alle involverte spiller sammen for å øke hverandres kunnskap. Ved å bruke det relevante nettverket, skaper kvinner ofte bedriftssamarbeid med hverandre. Dette gagnar både verdiskapingen og innovasjon i bedrifter som er med i et slikt partnerskap. Undersøkelsen viser at prosjektets organisering, finansiering og gjennomføring påvirker resultatene for prosjektet. Tilførsel av ressurser i form av finansiering og kompetanse bidrar

---

²⁴ SIVAs programtilskudd skal i sin helhet komme målbedrift til gode i form av subsidierte priser (støtte) på rådgivingstjenester. Målbedrift i denne sammenheng er virksomheter eller personer som mottar slike subsidierte tjenester fra næringshage eller inkubator, uavhengig av fysisk lokalisering eller organisatorisk tilknytning. Ordningen skal fremme innovasjon. Målbedrift skal være i SMB-segmentet.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

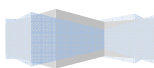
---

til gode resultater. Styring og gjennomføring av prosjektene i henhold til Kvinnovasjonsstrategiene og målsettingene, er betinget av kompetente og engasjerte mennesker som fremmer prosjektet. For å beholde og utvikle den opparbeidede kompetanse, sikre en bredere satsing på kvinnelige gründere, og minske barrierene for kvinnelig entreprenørskap, bør Kvinnovasjonsatsingen styrkes ytterligere.

5.1.2 Regionale perspektiver i Kvinnovasjon

Undersøkelsen har ikke funnet betydelige forskjeller når det gjelder prosjektorganisering, finansiering og gjennomføring av de regionale prosjektene. Alle de tre prosjektene får lik finansiering, og har omtrent like mye midler til rådighet. Organisering av prosjektene har et felles trekk, hvor flere innovasjonsmiljø og virkemiddelapparatet samarbeider om Kvinnovasjon, men det er et behov for bedre kobling mellom de regionale innovasjonsnettverkene og gründere. De regionale prosjektene organiserer opptak til programmet, men det er variert hvilke kriterier i forhold til ambisjoner for vekst og innovasjon som stilles til deltakerne som tas opp. Prosjektene kunne ha hatt en felles strategi for opptakskriterier og definere mer tydelig hvilke type bedrifter/ideer som kan tas opp til Kvinnovasjon. Målsettingen for bedriftene som tas opp til programmet, bør kanskje være opptak til inkubator eller målbedriftsavtale på langt sikt. Det vil si at det avklarende og selektive arbeidet med gründere kunne gjøres i tidlig prosjektfase. Det er en fordel å føre felles strategi for prosjektgjennomføringen, dermed er det gunstig å ha en sentral prosjektledelse for hvert samarbeidsprosjekt. Prosjektledelsen kan ha en oppgave å koordinere dette arbeidet slik, at de regionale prosjektene vil få sterkere forankring til de regionale planer for næringsutvikling. Dette kan også styrke samarbeid mellom innovasjonsmiljøene i regionene.

Oppgaven finner at resultatene for prosjektene også er avhengig av hvor godt samarbeidet mellom miljøene er. Det er viktig at alle miljøer involveres og bidrar, ved planleggingen av aktiviteter. Dette er avgjørende i forhold til at Kvinnovasjon skal være tilgjengelig for alle regioner og gründere skal få tilgang til kompetanse, veiledning og nettverk gjennom programmet.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

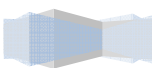
Det er et hovedinntrykk at de største regionale forskjellene som kan påvirke resultatene for programmet er de geografiske, demografiske og næringsstrukturelle forskjellene. I fylkene hvor infrastrukturen er bedre utviklet, hvor det bor flere innbyggere, og hvor næringsstrukturen er konsentrert og kunnskapsorientert, skjer det mer entreprenørskap. Tilgang til kapital og kunnskap er viktig for nyetableringer og utvikling av eksisterende bedrifter. Kapitalkrevende og kunnskapsrike næringer, samt konsentrasjon av ressurser, skaper ringvirkninger for mer entreprenørskap.

I og med at fylkene har ulike utgangspunkt, kan det være av stor betydning å tilpasse programmets mål og utforming til de regionale prosjektene. De kvantitative egenskapene ved regionene (størrelse, infrastruktur, ressurstilgang), og de kvalitative egenskapene (tilgang til kompetanse, utdanning, bransje- og nærings spesialisering) kan i samarbeid med fylkeskommuner og kommuner, ligge til grunn for målsettinger og utformingen av de regionale prosjektene.

5.2 Videre forskning

Som tidligere nevnt, er Kvinnovasjon et nytt program. Min undersøkelse har tatt for seg bare en liten del av den nye satsingen på kvinnelig entreprenørskap i Norge, og det er kun 3 regioner som er undersøkt. Flere momenter ved Kvinnovasjon bør forskes videre på. For eksempel, mine funn rundt sammenhengen mellom de regionale forskjellene og kvinnelig entreprenørskap, har et ganske avgrenset perspektiv. Her ligger det mulighet for videre forskning.

Det kan være interessant å studere nærmere hvordan arbeidet med kvinnelige gründere organiseres og finansieres i andre land, slik at vi kan sammenligne ulike satsinger og lære av de beste erfaringer. For å forstå forholdene bedre, er det spennende å undersøke hvordan kvinnesatsinger i andre land er samfunnsforankret.

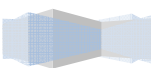
Litteraturliste

- Alsos G. og Kolvereid L. (2003), "Entrepreneurship among women in Norway", Norlandsforskning
- Alsos G. (2006), "Barrierer for kvinners entreprenørskap", diskusjonsnotat, Norlandsforskning
- Alsos G. og Ljunggren E. (2010), "Urealistisk politikk for kvinnelige gründere", Nordlandsforskning
- Befring, E. (2007): Forskningsmetode med etikk og statistikk. Oslo: Det Norske Samlaget
- Borch O.J. og Eriksson B. (2007), "Mot en regional innovasjonspolitik, eksempel Nord-Norge", Regjeringen.no
- Brønnøysundregistrene, Årsmelding (2011)
- Etzkowitz H. (2002), "The Triple Helix of University–Industry–Government: Implications for Policy and Evaluation." Working Paper, Swedish Institute for Studies of Education and Research.
- European Innovation Scoreboard (EIS), (2009)
- Fagerberg, J., D.C. Mowery & R.R. Nelson, (2005). The Oxford Handbook of Innovation. Oxford University Press, Oxford.
- Fagerberg Jan, (2009), Innovasjonspolitiske virkemidler, Kunnskapsdugnaden
- Freeman C. (1987), "The National Systems of Innovation in historical perspective", Cambridge Journal of Economics.
- Furre Harald et. al, (2012), "I pose og sekk?, Utredning om hensiktsmessigheten ved et høyere innovasjonsinnhold i de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene", Oxford Research og Norsk institutt- for by - og regionforskning (NIBR)
- Global entrepreneurship monitor (GEM), rapporten "Entreprenørskap i Norge 2009"
- Harding S. (1987), "Feminism and Methodology: Social Science Issues", Indiana University Press
- Hauge E. og Tullberg M. (2011), "Nettverk, vekst, innovasjon", forskningsrapport, Agderforskning og Universitet i Gøteborg

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

- Hope E. (2002), "Næringspolitikk for en ny økonomi", Fagbokforlaget
- Høyser H. (2010), "Betingelser for innovasjon på regionalt nivå", rapport, Høgskolen i Hedmark.
- Isaksen & Kolvereid, (2005), "Growth objectives in Norwegian start-up business", International Journal of Entrepreneurship and Small Business
- Johannessen A. et. al., (2004), "Forskningsmetode for økonomiske og administrative fag", Abstraktforlag
- Landström, H. (2004), "Pioneers in entrepreneurship and small business research", New York, Springer
- Leydesdorff L. og Etzkowitz H. (2005), "Universities And The Global Knowledge Economy: A Triple Helix Of University-Industry-Government Relations"
- Leydesdorff L. (2002), "The Dynamics of Innovation: From National Systems and "Mode 2" to a Triple Helix of University-Industry-Government Relations", Research
- Ljunggren E. (2008), "Kunnskapsbehov om mer entreprenørskap og kjønn i Norge", arbeidsnotat, Nordlandsforskning
- Lundvall B. (1992), "National Systems of Innovation. Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning", London: Pinter Publishers
- Mehmetoglu M. (2003), "Kvalitativ metode for merkantile fag", Fagbokforlaget
- Morgan D. L. (1997), Focus Groups As Qualitative Research, A Sage University Paper
- Næringsanalyse for Østfold, (2005), rapport, Telemarkforskning
- Nyborg G. (1999), "Teoretiske tilnærminger til forståelsen av vekst i små og mellomstore foretak", Handelshøgskolen BI
- Pernose E. (1959), "The teori of the growth of the firms", Oxford University Press, USA
- Ringdal K., (2001), "Enhet og mangfold", Fagbokforlaget
- Regionalt utviklingsprogram Hordaland, Hordaland Fylkeskommune
- Schumpeter J. (1939), "Bussines Cycles", Harvard University Press.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Schumpeter J. (1934), "The Teori of Economic Development", Cambridge University Press

Spilling O. (1998), "Entreprenørskap på norsk", Fagbokforlaget

Spilling, O. og Rosenberg O.A. (2007), "Det norske innovasjonssystemet. Institusjonell struktur og innovasjonsaktivitet", i Spilling, O. (red.) "Kunnskap næringsutvikling og innovasjonspolitik", Fagbokforlaget.

Spilling, O. (2005), Entreprenørskap i et evolusjonært perspektiv, arbeidsnotat, NIFU

Spilling O. (2002), "Entreprenørskap som strategi for regional utvikling", Handelshøgskolen BI

Spilling O., Lauritzen T., Hagen S.E., Bjørnåli E.S. (2011) "Evaluering av handlingsplan for mer entreprenørskap blant kvinner", NIFU

SSB, (2004), Hvor er kvinnene i næringslivet, artikkel

SSB, (2006), Innovasjonsundersøkelsen

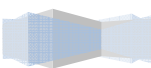
St. meld. Nr. 7, (2008-2009), "Et nyskapende og bærekraftig Norge"

Strategi for Østfold fylkeskommunes arbeid med næringsutvikling 2011-2014, Østfold Fylkeskommune

Teigen, H.(1999), Regional økonomi og politikk, Universitetsforlaget

Teigen H., (2007), Innovativ forvaltning, Fagbokforlaget

Vatne E. (2004), "Lokalisering av næringslivet, fra naturresurser til kunnskapskapital", i Lundkvist (red), Fagbokforlaget

Vedlegg 1: Intervjuguide for prosjektleder i SIVA

Merk at intervjuguiden er laget for innsamling av data om SIVAs Kvinnovasjonsprogram.

Introduksjonsbrev som grunnlag for intervju

Mitt navn er Lana Berglund. Jeg er masterstudent i Innovasjon og næringsutvikling ved Høgskolen i Lillehammer. I forbindelse med min masteroppgave gjennomfører jeg en undersøkelse om SIVAs kvinnesatsing, prosjektet Kinnovasjon, noe som jeg mener er interessant tema for en person i din stilling. Jeg har utarbeidet følgende problemstillingen:

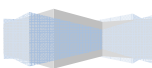
”Hva kan forklare resultatene i de regionale Kvinnovasjonsprosjekter?”

I min undersøkelse vil jeg samle data for å sammenligne Kvinnovasjon - prosjekter i tre forskjellige fylker: Troms, Hordaland og Østfold. Undersøkelsen kan bidra til å gjøre Kvinnovasjon -prosjektene mer effektiv med tanken på nye etableringer hos kvinnelige gründere og vekst i bedrifter eid av kvinner. I min undersøkelse vil jeg gjennomføre intervju med deltakere i Kvinnovasjon og med prosjektledere i respektive prosjekter. Denne intervjuguiden vil bli sendt til prosjektledere i Kvinnovasjon i de tre overnevnte fylkene.

Intervjuprosessen

I løpet av intervju vil jeg komme nærmere til følgende temaer:

- Prosjektorganisering
- Finansiering av prosjektet
- Rekruttering av deltakere
- Profilering av prosjektet
- Fagsamlinger
- Oppfølging mellom samlinger
- Nettverksbygging
- Kurs/kompetanseheving
- Mentorordningen
- Måloppnåelse for prosjektet
- Innovasjonsgrad og ambisjonsnivå blant bedrifter/prosjekter som deltar i Kvinnovasjon

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

- Prosjektrapportering og evaluering
- Prosjektets sterke sider
- utfordringer i prosjektet

Intervju vil foregå i form av en samtale. Du vil få tilsendt en kopi av intervju. Jeg følger de etiske retningslinjene for samfunnsvitenskap, og vil utøve full konfidensialitet, ved at det ikke vil registreres noen data på spørreskjemaet som kan identifisere enkeltpersoner. E-poster som har spørreskjemaet som vedlegg, vil slettes umiddelbart etter at skjemaet er lagret.

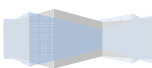
Undersøkelsen er helt frivillig, og det samme er selvfølgelig hvert enkelt spørsmål. Jeg håper likevel at alle som mottar dette vil svare på alle spørsmålene på best mulig måte, da jeg ønsker at undersøkelsen skal kunne være nyttig for Kvinnovasjonsprosjektene over hele landet etter at resultatet foreligger.

Del 1

Prosjektnavn: Kvinnovasjon

Prosjektleder: Brit Kufaas

Miljø/organisasjon: SIVA

Del 2

Prosjektorganisering

- 1. Har prosjektet en felles prosjektledelse? Hvis ikke, hvordan prosjektet organisert?**
- 2. Hvordan foregår samarbeid?**
- 3. Hvordan kommunikasjon fungerer?**
- 4. Har prosjektet felles strategi?**

Finansiering av prosjektet

- 5. Hvordan prosjektet er finansiert?**

Profilering av prosjektet

- 6. Hvordan og hvor profileres prosjektet?**

Måloppnåelse for prosjektet

- 7. Hvilke resultater ihht. SIVAs overordnede mål har prosjektet?**

Innovasjonsgrad og ambisjonsnivå blant bedrifter/prosjekter som deltar i Kvinnovasjon

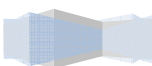
- 8. Beskriv felles trekk for ambisjonsnivå for vekst som deltakere i prosjektet har**
- 9. Har prosjektet gjennomført intern evaluering?**

Prosjektets sterke sider

- 10. Beskriv kort prosjektets sterke sider**

Utfordringer i prosjektet

- 11. Hva som er den største utfordringen for prosjektet?**

Vedlegg 2: Intervjuguide for prosjektledere i de regionale prosjektene

Merk at intervjuguiden er laget for innsamling av data om SIVAs Kvinnovasjonsprogram.

Introduksjonsbrev som grunnlag for intervju

Mitt navn er Lana Berglund. Jeg er masterstudent i Innovasjon og næringsutvikling ved Høgskolen i Lillehammer. I forbindelse med min masteroppgave gjennomfører jeg en undersøkelse om SIVAs kvinnesatsing, prosjektet Kinnovasjon, noe som jeg mener er interessant tema for en person i din stilling. Jeg har utarbeidet følgende problemstillingen:

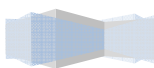
”Hva kan forklare resultatene i de regionale Kvinnovasjonsprosjekter?”

I min undersøkelse vil jeg samle data for å sammenligne Kvinnovasjon - prosjekter i tre forskjellige fylker: Troms, Hordaland og Østfold. Undersøkelsen kan bidra til å gjøre Kvinnovasjon -prosjektene mer effektiv med tanken på nye etableringer hos kvinnelige gründere og vekst i bedrifter eid av kvinner. I min undersøkelse vil jeg gjennomføre intervju med deltakere i Kvinnovasjon og med prosjektledere i respektive prosjekter. Denne intervjuguiden vil bli sendt til prosjektledere i Kvinnovasjon i de tre overnevnte fylkene.

Intervjuprosessen

I løpet av intervju vil jeg komme nærmere til følgende temaer:

- Prosjektorganisering
- Finansiering av prosjektet
- Rekruttering av deltakere
- Profilering av prosjektet
- Fagsamlinger
- Oppfølging mellom samlinger
- Nettverksbygging
- Kurs/kompetanseheving
- Mentorordningen
- Måloppnåelse for prosjektet

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

- Innovasjonsgrad og ambisjonsnivå blant bedrifter/prosjekter som deltar i Kvinnovasjon
- Prosjektrapportering og evaluering
- Prosjektets sterke sider
- utfordringer i prosjektet

Intervju vil foregå i form av en samtale. Du vil få tilsendt en kopi av intervju. Jeg følger de etiske retningslinjene for samfunnsvitenskap, og vil utøve full konfidensialitet, ved at det ikke vil registreres noen data på spørreskjemaet som kan identifisere enkeltpersoner. E-poster som har spørreskjemaet som vedlegg, vil slettes umiddelbart etter at skjemaet er lagret.

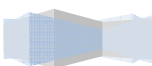
Undersøkelsen er helt frivillig, og det samme er selvfølgelig hvert enkelt spørsmål. Jeg håper likevel at alle som mottar dette vil svare på alle spørsmålene på best mulig måte, da jeg ønsker at undersøkelsen skal kunne være nyttig for Kvinnovasjonsprosjektene over hele landet etter at resultatet foreligger.

Del 1

Prosjektnavn:

Prosjektleder:

Miljø/organisasjon:

Del 2

Prosjektorganisering

- 1. Har prosjektet en felles prosjektledelse? Hvis ikke, hvordan prosjektet organisert?**
- 2. Hvordan foregår samarbeid?**
- 3. Hvordan kommunikasjon fungerer?**
- 4. Har prosjektet felles strategi?**
- 5. Er det organisert opptak til prosjektet?**
- 6. Hva er kriterier for opptak?**
- 7. Hvordan gjennomføres aktiviteter i prosjektet?**

Finansiering av prosjektet

- 8. Hvordan prosjektet er finansiert?**

Rekruttering av deltakere

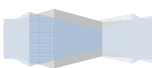
- 9. Hvordan skjer rekrutteringen til prosjektet?**

Profilering av prosjektet

- 10. Hvordan og hvor profileres prosjektet?**

Fagsamlinger

- 11. Gjennomføres det fagsamlinger i prosjektet?**

12. Hvilke kompetansebehov dekker samlingene?

Oppfølging mellom samlinger

13. Er det organisert oppfølging mellom samlinger?

14. Hvordan foregår oppfølgingen av deltakere?

Nettverksbygging

15. Hvilke nettverksarrangementer gjennomføres i prosjektet?

16. Har prosjektet et opplegg for å koble deltakere med virkemiddelapparatet og finansielle aktører?

Kurs/kompetanseheving

17. Hvilke kurs, kompetanse økende tiltak tilbyr prosjektet?

Mentorordningen

18. Har prosjektet en mentorordning for deltakere?

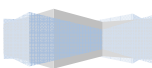
Måloppnåelse for prosjektet

19. Hvilke resultater i h.h. med SIVAs overordnede mål har prosjektet?

Innovasjonsgrad og ambisjonsnivå blant bedrifter/prosjekter som deltar i Kvinnovasjon

20. Beskriv felles trekk for ambisjonsnivå for vekst som deltakere i prosjektet har.

21. Har prosjektet gjennomført intern evaluering?

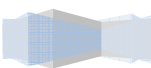

Prosjektets sterke sider

22. Beskriv kort prosjektets sterke sider.

Utfordringer i prosjektet

23. Hva som er den største utfordringen for prosjektet?

Vedlegg 3: Intervjuguide for deltakere i prosjektet Kvinnovasjon

Merk at intervjuguiden er laget for innsamling av data om SIVAs Kvinnovasjonsprogram.

Introduksjonsbrev som grunnlag for intervju

Mitt navn er Lana Berglund. Jeg er masterstudent i Innovasjon og næringsutvikling ved Høgskolen i Lillehammer. I forbindelse med min masteroppgave gjennomfører jeg en undersøkelse om SIVAs kvinnesatsing, prosjektet Kinnovasjon, noe som jeg mener er interessant tema for en person i din stilling. Jeg har utarbeidet følgende problemstillingen:

”Hva kan forklare resultatene for regionale Kvinnovasjonsprosjekter?”

I min undersøkelse vil jeg samle data for å sammenligne Kvinnovasjon - prosjekter i tre forskjellige fylker: Troms, Hordaland og Østfold. Undersøkelsen kan bidra til å gjøre Kvinnovasjon -prosjektene mer effektiv med tanken på nye etableringer hos kvinnelige gründere og vekst i bedrifter eid av kvinner. I min undersøkelse vil jeg gjennomføre intervju med deltakere i Kvinnovasjon og med prosjektledere i respektive prosjekter. Denne intervjuguiden vil bli sendt til deltakere i Kvinnovasjon i de tre overnevnte fylkene.

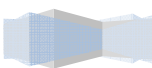
Intervjuprosessen

I løpet av intervju vil jeg komme nærmere til følgende temaer:

- Fagsamlinger
- Oppfølging mellom samlinger
- Nettverksbygging
- Kurs/kompetanseheving
- Mentorordningen

Intervju vil foregå via e-post. Du vil ha en kopi av intervju. Jeg følger de etiske retningslinjene for samfunnsvitenskap, og vil utøve full konfidensialitet, ved at det ikke vil registreres noen data på spørreskjemaet som kan identifisere enkeltpersoner. E-poster som har spørreskjemaet som vedlegg, vil slettes umiddelbart etter at skjemaet er lagret.

Det vil lages en liste over hvem som ikke har besvart, slik at jeg kan følge disse opp, men også denne vil slettes etter at intervjurunden er avsluttet.

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Undersøkelsen er helt frivillig, og det samme er selvfølgelig hvert enkelt spørsmål. Jeg håper likevel at alle som mottar dette vil svare på alle spørsmålene på best mulig måte, da jeg ønsker at undersøkelsen skal kunne være nyttig for Kvinnovasjonsprosjektene over hele landet etter at resultatet foreligger.

Besvarelsen kan sendes til: ana.berglund@gmail.com

Del 1 Din bedrift

Jeg vil gjerne først stille noen bakgrunnsspørsmål

Din alder _____

Etableringsår _____

Fylke _____

Antall ansatte per 01.01.2010 _____

Antall ansatte per 01.01.2011 _____

Antall ansatte per 01.01.2012 _____

Økning i omsetning i perioden fra 01.01.2010 til 01.01.2012 _____ i hele tusen kroner

Tilbyr din bedrift/forretningsside nye produkter/tjenester? Ja: Nei:

Vil dine produkter/tjenester oppnå nye markeder? Ja: Nei:

Vil du utbedre en eksisterende produksjonsmetode? Ja: Nei:

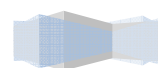
Tar du i bruk nye metoder for markedsføring? Ja: Nei:

Hvordan vurderer du ditt ambisjonsnivå i forhold til din bedrift:

Høy, jeg kan leve av det:

Middels, kan ikke leve av det, men som et supplement til annen inntekt

Lav, mer som en hobby

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Del 2 Prosjektet Kvinnovasjon

Fagsamlinger

1. Hvor mange fagsamlinger har du deltatt i: _____

På spørsmålene 2 – 6 kan du velge et alternativ fra 0 til 6, der ”0” = Dårlig/Helt feil og ”6” = Svært godt/Helt riktig. Begrunn svaret kort, der det bes om.

2. Hvor nyttig for deg har deltakelse på fagsamlinger vært?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

3. Hvordan synes du det faglige innholdet på fagsamlinger var?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

4. Hvordan synes du innledere var?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

5. Hvordan synes du fasilitetene på samlingene var?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

6. Hvordan fungerte det sosiale opplegget på samlingene?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

7. Nevn den aller viktigste forbedringen som kan gjøres på fagsamlingene i Kvinnovasjonsprosjektet

---

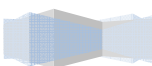
Oppfølging mellom samlingene

På spørsmålene 1 – 4 kan du velge et alternativ fra 0 til 6, der ”0” = Dårlig/Helt feil og ”6” = Svært godt/Helt riktig. Begrunn svaret kort, der det bes om.

1. Hvordan synes du oppgavene mellom samlingene var?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

2. Hvordan synes du tilbakemeldingene fra faglærer var?

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

3. Hvordan fungerte kommunikasjon mellom deg og faglærer?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

4. Hvor viktig for deg var oppfølging mellom samlingene?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

5. Nevn den aller viktigste forbedringen som kan gjøres når det gjelder oppfølging mellom samlinger?

Nettverksbygging

1. Har du deltatt på nettverksarrangementer i regi av Kvinnovasjon?

Ja ____ Nei ____

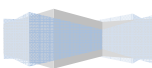
På spørsmålene 2 – 5 kan du velge et alternativ fra 0 til 6, der ”0” = Dårlig/Helt feil og ”6” = Svært godt/Helt riktig. Begrunn svaret kort, der det bes om.

2. Hvilken nytteverdi hadde du av nettverkssamlingene?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

3. Hvor viktig er det for utviklingen av din bedrift å bygge nettverk med andre kvinnelige gründere?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

---

4. Hvor viktig er det for utviklingen av din bedrift å bli bedre kjent med de offentlige virkemidler?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

5. Hvor viktig er det for din bedrift å møte potensielle investorer?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

6. Nevn den aller viktigste forbedringen i nettverksrelaterte aktiviteter i regi av Kvinnovasjon

---

Kompetanseheving/kurs

1. Har du deltatt på bedriftsutviklingskurs som var organisert av Kvinnovasjon?

Ja _____ Nei _____

På spørsmålene 2 – 3 kan du velge et alternativ fra 0 til 6, der ”0” = Dårlig/Helt feil og ”6” = Svært godt/Helt riktig. Begrunn svaret kort, der det bes om.

2. Hvordan synes du det faglige innholdet på kurs var?

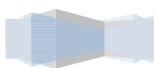
0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

3. Hvordan synes du fagnivå hos forelesere var?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

4. Hvilket tema på kurs savner du?

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

Veiledning/Mentorordningen

På spørsmålene 2 – 3 kan du velge et alternativ fra 0 til 6, der ”0” = Ingen/Helt feil og ”6” = Svært godt/Helt riktig. Begrunn svaret kort, der det bes om.

1. Hvilken nytteverdi har du hatt av veiledningen/mentorordningen?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

2. Hvordan kommunikasjon mellom veileder/mentor og deg har fungert?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

3. Har du fått den veiledning du trengt?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

4. Nevn den aller viktigste forbedringen for Kvinnovasjons mentorordningen

---

Prosjektorganisering

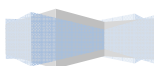
På spørsmålene 1– 3 kan du velge et alternativ fra 0 til 6, der ”0” = Dårlig/Helt feil og ”6” = Svært godt/Helt riktig. Begrunn svaret kort, der det bes om.

1. I hvilken grad mener du informasjon om prosjektet Kvinnovasjon har vært tilgjengelig?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

2. Hvordan kommunikasjonen med prosjektlederen har vært?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

Kvinnovasjon - SIVAs satsing på kvinnelige gründere

---

3. Hvordan planleggingen av aktiviteter i prosjektet har vært?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

4. Totalt sett hvordan vil du beskrive kvaliteten på prosjektet?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

5. Har du deltatt i evalueringen av prosjektet?

Ja ___ Nei ___

6. Vil du anbefale Kvinnovasjon for andre interessenter?

Ja ___ Nei ___

7. Nevn den aller viktigste forbedringen for organisering av prosjektet Kvinnovasjon i ditt fylke

---

Om Kvinnovasjon

På spørsmålene 1–3 kan du velge et alternativ fra 0 til 6, der ”0” = Uenig/Helt feil og ”6” = Svært enig/Helt riktig. Begrunn svaret kort, der det bes om.

1. Hvor nyttig for deg og din bedrift deltakelse i Kvinnovasjon har vært?

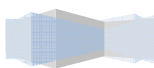
0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

2. Vil du bruke tilegnede kunnskap og nettverk i utvikling av din bedrift i framtiden?

0: 1: 2: 3: 4: 5: 6: Vet ikke:

3. Ville du starte din bedrift uten deltakelse i Kvinnovasjon?

Ja ___ Nei ___

Din region

1. Beskriv med noen ord utfordringene for å være en kvinnelig entreprenør i din region

Jeg takker deg for velvillig samarbeid. Jeg vil sende deg en kopi av min masteroppgave som takk for din innsats i undersøkelsen. Håper at oppgaven kan bidra til forbedring av kvaliteten av Kvinnovasjonsprosjektet.

